

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

VIII. DÖNEM ÇANKIRI MİLLETVEKİLLERİ

Zekiye ÜNSAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Recep BÜYÜKTOLU

Çankırı – 2024

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

VIII. DÖNEM ÇANKIRI MİLLETVEKİLLERİ

Zekiye ÜNSAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Recep BÜYÜKTOLU

Çankırı – 2024

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	vi
TEZ KABUL VE ONAY	vii
ÖNSÖZ.....	viii
ÖZET.....	x
ABSTRACT	xi
KISALTMALAR	xii
TABLO LİSTESİ	xiv
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı	16
1.2. Araştırmanın Özgün Değeri	17
1.3. Materyal ve Yöntem	17
2. ÇANKIRI'NIN TARİHİ VE 1946 SEÇİMLERİ	18
2.1. Çankırı'nın Tarihi	18
2.2. 1946 Seçimleri	20
2.2.1. 1946 Genel Seçimleri İçin Yapılan Bazı Düzenlemeler	27
2.2.2. Türkiye ve Çankırı'da Seçim Ortamı.....	31
2.2.3. 1946 Seçim Sonuçları	33
2.2.3.1. 1946 Seçim Sonuçlarının VIII. Dönem Çankırı Milletvekilleri Analizi ...	38
3. VIII. DÖNEM ÇANKIRI MİLLETVEKİLLERİNİN BİYOGRAFİLERİ ...	41
3.1. Akif Arkan	41
3.2. Ahmet Zeki Soydemir.....	42
3.3. Mustafa Abdülhalik Renda	44
3.4. Ahmet İhsan Zeyneloğ.....	49

3.5. Mehmet Rifat Dolunay	50
4. VIII. DÖNEM TBMM'DE ÇANKIRI MİLLETVEKİLLERİNİN ÇALIŞMALARI.....	53
4.1. VIII. Dönem Çankırı Milletvekillerinin TBMM'de Aldıkları Görevler.....	55
4.1.1. Akif Arkan	55
4.1.3. Mustafa Abdülhalik Renda	58
4.1.4. Ahmet İhsan Zeyneloğlu.....	59
4.1.5. Mehmet Rifat Dolunay	60
4.2. VIII. Dönem Çankırı Milletvekillerinin Yasama Faaliyetleri	62
4.2.1. Akif Arkan	62
4.2.1.1. Takrirler	62
4.2.1.2. Meclis Konuşmaları.....	67
4.2.1.3. Sorular.....	69
4.2.2. Ahmet Zeki Soydemir.....	71
4.2.2.1. Takrirler	71
4.2.2.2. Meclis Konuşmaları.....	74
4.2.2.3. Sorular.....	75
4.2.3. Mustafa Abdülhalik Renda	76
4.2.3.1. Kanun Tasarısı	76
4.2.4. Ahmet İhsan Zeyneloğlu.....	77
4.2.4.1. Takrirler	77
4.2.5. Rifat Dolunay.....	78
4.2.5.1. Takrirler	78
4.2.5.2. Meclis Konuşmaları.....	81
4.2.5.3. Sorular.....	84
5. VIII. DÖNEM ÇANKIRI MİLLETVEKİLLERİNİN MECLİSTE KULLANDIKLARI OYLARIN ANALİZİ	89

5.1. VIII. Dönem I. Yasama Yılı Çankırı Milletvekillerinin Mecliste Kullandıkları Oyların Analizi	89
5.2. VIII. Dönem II. Yasama Yılı Çankırı Milletvekillerinin Mecliste Kullandıkları Oyların Analizi	90
5.3. VIII. Dönem III. Yasama Yılı Çankırı Milletvekillerinin Mecliste Kullandıkları Oyların Analizi	92
5.4. VIII. Dönem IV. Yasama Yılı Çankırı Milletvekillerinin Mecliste Kullandıkları Oyların Analizi	93
5.5. VIII. Dönem V. Yasama Yılı Çankırı Milletvekillerinin Mecliste Kullandıkları Oyların Analizi	95
5.6. VIII. Dönem 5 Yasama Yılı İçerisinde Kurulan Hükümetlere Çankırı Milletvekillerinin Verdiği Güven Oyları	97
6. SONUÇ.....	100
KAYNAKÇA	105
EKLER.....	119
ÖZGEÇMİŞ.....	143

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *VIII. DÖNEM ÇANKIRI MİLLETVEKİLLERİ* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

25/04/2024

İmza

Zekiye Ünsal

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Zekiye Ünsal tarafından hazırlanan *VIII. Dönem Çankırı Milletvekilleri* başlıklı bu çalışma, 25/04/2024 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oy birliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Doç. Dr. Recep BÜYÜKTOLU	İmza:
Üye	: Prof. Dr. İsmet ÜZEN	İmza:
Üye	: Prof. Dr. Ercan ÇELEBİ	İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun/...../201.. tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

VIII. Dönem Çankırı Milletvekilleri adlı bu çalışma ile Türkiye Cumhuriyeti ve Çankırı ilinin siyasi tarihine, yine bu dönem ile ilgili yapılacak çalışmalara katkı sağlanmak amaçlanmıştır.

1946 yılı genel seçimlerine kadar pek çok seçim yapılmıştır. Bu seçimlerin her biri önem arz etse de 1946 genel seçimleri ile muhalefetin belirginleştiği, yeniden çok partili hayata geçişin gerçekleştiği bir dönemin başlangıcı olması ve seçim sisteminde yeni bir takım düzenlemelerin yapıldığı ve bu durumun halkın üzerinde oluşturduğu etki ile seçimlere katılım oranının arttığı görülmektedir. Böylece 1946 seçimleri yeniden çok partili hayata geçiş aşamasında, Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi hayatına demokrasinin yerleşmesi için yapılan bazı düzenlemeler neticesinde demokrasinin ayak seslerinin daha net duyulduğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda illerden çıkarılan milletvekilleri önem arz ederken çalışmamız Çankırı milletvekillerini kapsamaktadır.

Çalışmamızda 1946 seçimleri ile Çankırı ilinden seçilen Akif Arkan, Ahmet Zeki Soydemir, Mustafa Abdülhalik Renda, Mehmet Rifat Dolunay ve Ahmet İhsan Zeyneloğlu olmak üzere beş milletvekilinin seçim tutanaklarının onaylanması, biyografileri, hangi partiden milletvekili seçildikleri, aldıkları oy oranları, ilçe bazında halkın beş milletvekili içerisinde hangi milletvekiline daha çok ilgi gösterdiği ve seçilen milletvekillerinin mecliste yürüttükleri faaliyetler, meclis konuşmaları, meclise sundukları önergeler ve sorular ortaya konularak çalışmamızın içeriği oluşturulmuştur.

Çalışmamız ele alınırken literatür taraması sonrası kaynaklara ulaşım sağlanmış olup Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanakları, Tercüme-i Hal Kağıtları, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, seçim tutanakları, dönemin gazeteleri, dönem ile ilgili çalışmalar değerlendirilerek bu bilgiler ışığında yazıya dökülmüştür. Elde edilen bilgilerden yola çıkılarak beş milletvekilinin kaç oy ile milletvekili seçildikleri ve toplamda beş yasama

yılı boyunca kurulan hükümetlere kullandıkları güven oylaması tablo haline getirilmiştir. Yine beş milletvekilinin ilçe bazında aldıkları oylar ve beş yasama yılı boyunca mecliste kullandıkları oy oranları grafikleştirilmiştir.

VIII. Dönem Çankırı Milletvekilleri konusu Çankırı'nın 1946-1950 yılları arasındaki siyasi durumunu ve meclis faaliyetlerini öğrenmek açısından incelenmeye değer görülmüştür.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bana yol göstererek, çalışmamla yakından ilgilenen ve yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Recep BÜYÜKTOLU başta olmak üzere eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Ayrıca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen ve daima yanımda olan annem Türkan ÜNSAL'a, babam Mehmet ÜNSAL'a, çalışmamı tamamlamam konusunda her zaman yanımda olan ve beni her zaman destekleyen kardeşim Sümeyye ÜNSAL'a ve kardeşim Mehmet ÜNSAL'a şükranlarımı sunarım.

25/04/2024

Zekiye ÜNSAL

ÖZET

Tezin Başlığı: VIII. DÖNEM ÇANKIRI MİLLETVEKİLLERİ

Tezin Yazarı: Zekiye ÜNSAL

Danışman: Doç. Dr. Recep BÜYÜKTOLU

Anabilim Dalı: Tarih Anabilim Dalı

Tezin Türü: Yüksek Lisans

Kabul Tarihi: 25/04/2024

Türkiye Cumhuriyeti demokrasi tarihine bakıldığında önemli dönüm noktalarından birinin de 1946 yılında yapılan seçimler olduğunu söylemek mümkündür. Çeşitli denemelerden sonra yeniden birden fazla siyasi partinin seçimlere katılıyor olması demokrasi adına atılmış olan önemli adımlardan biri olarak karşımıza çıkmış olup, çok partili siyasi hayata geçiş çalışmaları 1946 seçimleri ile nihayete ermiştir. Muhalefetin belirginleşerek toplum tarafından kabul görmesi sebebiyle 1947 yılında yapılması planlanan seçimler bir yıl erkene çekilerek 1946 yılında yapılmasına karar verilmiştir. Seçimlerin yapıldığı illerden biri olan Çankırı iline bakıldığında muhalefetten hiç milletvekili çıkarmadığını ve 5 milletvekilinin tamamını iktidar parti olan CHP'den çıkardığı görülmektedir. Çalışmamızda 1946 yılında yapılan genel seçimlerden bahsedilerek, VIII. Dönem Çankırı milletvekillerinin biyografileri ve siyasi hayatlarına yer verilmiştir. Bu bağlamda Çankırı ilinden çıkarılan beş milletvekili; Akif Arkan, Ahmet Zeki Soydemir, Mustafa Abdülhalik Renda, Mehmet Rifat Dolunay ve Ahmet İhsan Zeyneloğlu'nun yaptıkları çalışmalar, kanun teklifleri, kürsü konuşmaları, tercüme-i hal ve seçim mazbatalarına yer verilerek, dönemin seçim şartları ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca gerekli görülen yerler grafiklerle desteklenerek VIII. Dönem Çankırı ili milletvekillerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Çalışmamızda kullanılan veriler TBMM, dönemin gazeteleri ve dönem ile ilgili yapılan çalışmalardan faydalanılarak hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çankırı, Milletvekili, Seçim, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti

ABSTRACT

Title of the Thesis: VIII. PERIOD ÇANKIRI MPS

Author of the Thesis: Zekiye ÜNSAL

Advisor: Assoc. Dr. Recep BÜYÜKTOLU

Department: Department of History

Thesis Type: Master's Thesis

Acceptance Date: 25/04/2024

When we look at the history of democracy in the Republic of Turkey, it is possible to say that one of the important turning points was the elections held in 1946. The fact that more than one political party participated in the elections again after various attempts was one of the important steps taken in the name of democracy, and the transition to multi-party political life ended with the 1946 elections. As the opposition became more evident and was accepted by the society, it was decided that the elections planned to be held in 1947 were brought forward one year and held in 1946. When we look at Çankırı province, one of the provinces where the elections were held, it is seen that the opposition did not elect any deputies and all 5 deputies were elected from the ruling party, CHP. In our study, the general elections held in 1946 are mentioned and VIII. The biographies and political lives of Çankırı MPs of the period are included. In this context, five MPs expelled from Çankırı province; The studies of Akif Arkan, Ahmet Zeki Soydemir, Mustafa Abdülhalik Renda, Mehmet Rifat Dolunay and Ahmet İhsan Zeyneloğlu, law proposals, podium speeches, translations of state documents and election certificates were included and evaluations were made regarding the election conditions of the period. In addition, the necessary areas are supported with graphics and VIII. It is aimed to reveal the MPs of the Çankırı province of the period. The data used in our study was prepared by using the Turkish Grand National Assembly, newspapers of the period and studies related to the period.

Keywords: Çankırı, Deputy, Election, Republican People's Party, Democrat Party

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Akt.	Aktaran
a.g.e.	Adı Geçen Eser
ARMHC	Anadolu Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
B.	Birleşim
BCA	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	Bakınız
BMM	Büyük Millet Meclisi
c.	Cilt
CF	Cumhuriyet Fırkası
CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DP	Demokrat Parti
Dr.	Doktor
Doç.	Doçent
Ed.	Editör
Gl.	General
GM	Genel Müdürlüğü
HF	Halk Fırkası
LDP	Liberal Demokrat Parti

MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MKP	Milli Kalkınma Partisi
Mv.	Milletvekili
O.	Oturum
Prof.	Profesör
s.	sayfa
SCF	Serbest Cumhuriyet Fırkası
ss.	sayfa sayısı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TCF	Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
TDK	Türk Dil Kurumu
TİÇP	Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
vb.	Ve benzeri
vd.	Ve diğerleri
YVİP	Yalnız Vatan İçin Partisi

TABLO LİSTESİ

Tablo No	Sayfa
Tablo 2.1.: 1946 seçim sonuçlarının VIII. dönem Çankırı milletvekilleri analiz tablosu	38
Tablo 4.1. VIII. dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yasama yılları tablosu ...	53
Tablo 5.1. VIII. dönem 5 yasama yılı içerisinde kurulan hükümetlere Çankırı milletvekillerinin verdiği güvenoyları tablosu	97

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil No	Sayfa
Şekil 2.1.: VIII. dönem Çankırı milletvekillerinin Çankırı'nın ilçelerinden aldıkları oy oranları grafiği.....	39
Şekil 5.1.: I. yasama yılı Çankırı milletvekillerinin mecliste kullandıkları oyların grafiği.....	89
Şekil 5.2.: II. yasama yılı Çankırı milletvekillerinin mecliste kullandıkları oyların grafiği.....	90
Şekil 5.3.: III. yasama yılı Çankırı milletvekillerinin mecliste kullandıkları oyların grafiği.....	92
Şekil 5.4.: IV. yasama yılı Çankırı milletvekillerinin mecliste kullandıkları oyların grafiği.....	93
Şekil 5.5.: V. yasama yılı Çankırı milletvekillerinin mecliste kullandıkları oyların grafiği.....	95

1. GİRİŞ

Demokrasi demos ve karatos yani halk ve iktidar sözcüklerinin birleşiminden oluşan ve “*halkın iktidarı*” anlamına gelen yunanca bir sözcüktür¹. TDK ise demokrasiyi “*Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi; el erki, demokratlık*” olarak tanımlamaktadır².

Halkın egemenliğinin kendi elinde olabilmesi için halkın kimin kendisini yöneteceğini oy çokluğu ile seçmesi gerekir. Seçim genellikle toplu bir iradenin birden fazla aday arasında bir kıyaslama yaparak bir kişiyi ya da grubu istemesi durumudur³.

Demokrasi, halkın egemenliğini kullanım biçimine göre doğrudan demokrasi, yarı doğrudan demokrasi ve temsili demokrasi olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Günümüzde temsili demokraside egemenlik yetkisinin milletin seçtiği temsilcilere devrettiklerini görmekle beraber siyasi partilerin milletvekili adaylarını belirleme yöntemleri parti ve adayların demokrasiye yaklaşımları açısından bilgiler barındırdığını söylemek mümkündür⁴.

Milletvekili; TDK’da “*Anayasa’ya göre millet meclisine seçimle giren millet temsilcisi; saylav, mebus, vekil, parlamenter*” olarak tanımlanmaktadır⁵. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde halkı temsil eden milletvekillerinin görevleri belirli bir süre ile sınırlıdır. Milletvekilleri bir ilden aday gösterilerek o ilden milletvekili olarak

¹ Saim Sezen, *Seçim ve Demokrasi*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1994, s. 36; Mehmet Ali Aydın, “Milletvekili Adaylarının Belirlenme Usulü ve Ön Seçim”, *Yasama Dergisi*, cilt: 5, 2007 s. 82.

² <https://sozluk.gov.tr>

³ Sezen, a.g.e., s. 50.

⁴ Aydın, a.g.m., ss. 83-84.

⁵ <https://sozluk.gov.tr>

seçilseler dahi seçildikleri ilin yanı sıra sadece kendilerini seçen seçmenleri değil tüm milleti temsilen görevlerini icra ederler⁶.

Milletvekillerinin başlıca yükümlülüğü, üyesi oldukları Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görev ve sorumluluklarını yerine getirmektir. Bu görev ve sorumluluklar; bakanlar kurulunu ve bakanları denetlemek, bakanlar kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi tanımak, kanun koymak, kanun değiştirmek ve kanun kaldırmaktır. Bunların yanı sıra genel ve özel af ilanına karar vermek, kesinhesap ve bütçe kanunu tasarılarını incelemek ve kabul etmek, para basılmasına ve savaş ilanına karar vermek ve milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmaktır⁷.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinden 1946 yılına kadar Türkiye'deki seçimlerin tarihsel değişimine bakacak olursak, dünyadaki değişimlerin ülkemize yansımalarının olduğunu söylemek mümkündür. 1789 yılında gerçekleşen Fransız İhtilali sadece Fransa'yı değil tüm dünyayı etkilemiştir. Bu ihtilalin nedenlerinden ziyade sonuçları devletlerde derin etkiler uyandırmıştır. Fransız İhtilali'nin sonucunda ortaya çıkan yeni fikir ve akımlar dünya siyasetine yön vermiş ve önemli değişimleri beraberinde getirmiştir⁸.

Fransız ihtilali ile beraber millet ve devletleri etkileyen eşitlik, adalet gibi fikirler demokrasiyi oluşturmuştur. Demokrasinin oluşumu ile millet ve devletlerde cumhuriyet fikri ortaya çıkmaya başlamıştır. Cumhuriyet, egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olması ve halkın belli bir süreliğine devleti yönetecek kişiyi seçmesi olarak tanımlanabilir. Cumhuriyet yönetim şekli bir devlet sistemi ve bunun yanı sıra bir hükümet şeklidir. Devleti yönetecek kişi dâhil olmak üzere devletin temel organlarını

⁶ Ömer Ekşi (Ed.), *Milletvekili Seçimi Görev ve Sorumlulukları*, TBMM Basımevi, Ankara, 2005, ss. 9-10.

⁷ Ekşi, a.g.e., s. 10.

⁸ Zeliha Sebil Sarıkaya, *Türkiye'de Muhafazakârlığın Dönüşümü: Demokrat Parti (DP), Adalet Partisi Anavatan Partisi (ANAP), Adalet Ve Kalkınma Partisi (AKP) Örnekleri*, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Niğde, 2022, s. 21.

seçim ilkesine göre düzenlemiş olan ülkeler cumhuriyetin hükümet şeklini benimsediğinin gstergesidir⁹. Osmanlı Devleti döneminden başlamak üzere 1946 yılına kadar yapılan seçimlerde iki dereceli seçim sistemi uygulanmıřtır¹⁰. Bu sisteme göre halk yani seçmen ikinci seçmenleri seçer, ikinci seçmenler de milletvekillerini seerlerdi¹¹.

1877-1923 yılları arasında belli aralıklarla yapılan birden fazla seçim grlmektedir. Halkın sınırları belli olan bir süre zarfı için devleti yönetecek ve kendisini temsil edecek kişileri belirlenen ilkelere uyarak hr iradesi ile seçmesi işlemine seçim denilirken bu işlem demokrasi ile yönetilen devletlerin vazgeçilmez bir unsurudur. Seçim uygulamaları sınırlı bir sistem içinde yapılmış olsa da çok eski tarihlere dayandığı grlmektedir. Osmanlı Devleti Dönemi'nde 1877, 1908, 1912, 1914, 1919, 1920 ve 1923 genel seçimleri olmak üzere aralıklarla yapılan 7 seçim grlmektedir. Bu seçimlerde iki dereceli seçim sistemi uygulanmış olup seçimde yalnızca erkekler oy kullanma hakkına sahip olmuştur. Seçim uygulamaları ilk olarak Tanzimat Dönemi'nde belirginleşmiştir. 1876 yılında Kanun-ı Esasi'nin yürürlüğe girmesi sonucu I. Meşrutiyet dönemi başlamıştır. Bu dönemde ilk kez milletvekili genel seçimleri uygulanmıřtır¹².

Türkiye Cumhuriyeti siyasetinde demokratikleşme sürecine bakıldığında Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde yaşanan siyasi tarihindeki değişim ve yeniliklerin bu sürece etkisinin olduğunu ve Türkiye'yi oluşturan değerlerin Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne bir srekliлик arz ettiğini söylemek mümkündür. Osmanlı Devleti Batı'da meydana gelen çeşitli alanlarda gelişen değişim ve modernleşmeyi

⁹ Namık een, Aslı Arslan, “*Tarihi Temel Kavramlar*”, İsmail H. Demircioğlu (Ed.), Ahmet zcan (Ed.), Yücel Yiğit(Ed.), Namık cencen (Ed.), *ağdaş Türkiye Tarihi*, Pegem Akademi, Ankara, 2019, s. 5.

¹⁰ Kenan Olgun, “Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nda Ara Seçimler (1908-1912 Dönemi)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, cilt: 28, sayı: 82, 2012, s. 3.

¹¹ TİİK, *Milletvekili Genel Seçimleri 1923 – 2011*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, 2012, s. 10.

¹² Kenan Olgun, “Türkiye'de Cumhuriyetin İlanından 1950'ye Genel Seçim Uygulamaları” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, cilt:27, sayı: 79, 2011, ss. 3-4; Erol Simavi, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul, 1984, ss. 5-6.

fark etmiş ve bu değişimleri yaptığı ıslahatlar ile kendi bünyesinde uygulamak istemiştir. Çeşitli nedenlerle yapılan yenilik ve modernleşme dönüşümleri engellenmeye çalışılmıştır. II. Mahmut döneminde Ayanlar ile Sened-i İttifak'ın imzalanması, 1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanı ve 1856 yılında çıkarılan Islahat Fermanı gibi belgeler padişah otoritesini sınırlarken bireylere çeşitli hak ve özgürlükler tanımıştır. Bu ıslahatlar 23 Aralık 1876'da ilan edilen Kanun-u-i Esasi'nin temel ilkelerinin belirlemesinde etkili olmuştur. Kanun-u-i Esasi, 1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile hızlanan dönüşüm ve yenileşmenin getirdiği doğal bir sonuç olarak kabul edilmiştir. Ayrıca Kanun-u-i Esasi modernleşmenin devamı niteliğinde görülmektedir. Bu anayasa ile Osmanlı Devleti sınırları içinde yaşayan tüm vatandaşlar Osmanlı sayılmış ve azınlıklara da bazı haklar tanınmıştır. Bu kanunun ilanı sonrası yapılan seçimler ile birlikte meclis 19 Mart 1877 tarihinde açılmıştır. Mecliste Türk üyelerin yanı sıra Rum, Ermeni, Arap, Yahudi gibi farklı etnik üyeler de yer almıştır¹³.

1876 yılında ilan edilen Kanun-u-i Esasi ile oluşmasının önü açılan parlamentoya “*Meclis-i Umumi*” adı verilmiş ve iki ayrı meclisten oluşturulmuştur. Bu meclislerin biri “*Meclis-i Mebusan*” diğeri ise “*Meclis-i Ayan*” adını almıştır. Seçimler iki dereceli olarak düzenlenmiştir. Meclis-i Ayan'ın üye sayısı Meclis-i Mebusan'ın üye sayısının üçte birini geçmeyecek şekilde belirlenerek üyeler padişah tarafından seçilmiştir. Ayan meclisine seçilmek için güvenilir, tanınmış ve devlet hizmetinde başarı göstermiş olmanın yanı sıra kırk yaşından büyük olmak gibi şartları sağlamak gerekli görülmüştür. Meclis-i Mebusan için ise elli bin erkek için bir mebus seçilmiştir. Seçilecek mebus adaylarının otuz yaşını geçmesi ve Türkçe bilmesi şartları gerekli görülmüştür. Seçimler gizli yapılmış ve seçilen mebusların her biri tüm Osmanlı halkının mebusu olarak görülmüştür. Mebusan meclisi başkanlığı için mebusların üç aday gösterdiği ve padişahın gösterilen üç aday içinden başkanı belirlediği görülmüştür¹⁴.

¹³ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi V. Cilt Nizam-ı Cedid Ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, ss. 93-252; Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi VIII. Cilt Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri (1876-1907)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1995, ss. 217-222; Ahmet Özcan, “*Türk Modernleşme Tarihi*”, İsmail H. Demircioğlu (Ed.), Ahmet Özcan (Ed.), Yücel Yiğit (Ed.), Namık Çencen (Ed.), *Çağdaş Türkiye Tarihi*, Pegem Akademi, Ankara, 2019, ss. 51-52.

¹⁴ Karal, a.g.e., ss. 224-232.

Mecliste, Mebusan Meclisi ve padişahın seçtiği Ayan Meclisi yer alsa da Anayasanın meclisi açma, kapama, hükümeti kurma veya dağıtma, yine çıkacak yasaları onaylama yetkisini padişaha vermesi sonucu mecliste yetki padişahındır. Mebusan meclisinin padişaha karşı yaptığı sert muhalefet ortamından rahatsızlık duyan II. Abdülhamit yine iç ve dış olayların etkisi ile meclisi fesh etmiş daha sonra 93 Harbi nedeniyle meclis kapatılmış ve böylece 23 Aralık 1876 tarihinde başlayan I. Meşrutiyet dönemi meclisi 10 ay 25 gün faaliyette bulunmuş, 13 Şubat 1878 tarihinde II. Abdülhamit tarafından tatil edilmiştir. II. Abdülhamit gerek ülke içi gerek ülke dışında kendisine karşı oluşan muhalefetin etkisi nedeniyle 23 Temmuz 1908 tarihinde II. Meşrutiyeti ilan etmiştir. II. Meşrutiyetin ilanı sonrası meclisin feshi ile yürürlükten kalkan Kanun-ı Esasi de değişikliklere uğrayarak tekrar yürürlüğe girmiştir. Değişikliğe uğrayan en önemli madde padişahın mecliste Kanun-i Esasi'ye bağlılık andı etmesidir. Yine padişahın yetkilerinin bir kısmının kaldırılması da kanunda yapılan değişikliklerden biridir. Yapılan yeni düzenlemeler ile padişah yetkisini sınırlarken parlamenter hükümet sistemine güç kazandırmıştır. Zaman zaman bazı değişiklikler yapılsa da bu kanun 1924 Anayasası'na kadar yürürlükte kalmıştır¹⁵.

1908 yılında II. Meşrutiyetin ilan edilmesi ile demokratik adımların atıldığı ve çok partili rejimin oluştuğu, siyasette farklı adımların atıldığı ve yeni birçok cemiyet ve gazetenin ortaya çıktığı bir dönemin başladığını söylemek mümkündür. Gerek ülke içi ve gerek ülke dışında birçok cemiyet kurulmuş olsa da kurulan en güçlü cemiyet İttihat ve Terakki Cemiyeti'dir¹⁶.

II. Meşrutiyetin ilk genel seçimi 1908 seçimidir. 1908 seçimi uygulanan ilk çok partili seçim olarak karşımıza çıkmaktadır. Seçimler iki dereceli yapılacaktır olup yirmi beş yaşını dolduran ve vasıtasız vergi veren erkek vatandaşlar oy kullanma hakkına sahip olacaklardır. Her beş yüz kişi için bir ikinci seçmen seçilecektir. Bu ikinci seçmenlerde

¹⁵ Karal, a.g.e., ss. 240-242; Recep Büyüktolu, *Milletvekili Genel Seçimlerinde Demokrat Parti'nin Seçim Propagandaları (1946-1957)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2021, ss. 4-5; Özcan, a.g.m., ss. 52-60; Ali Birinci, *Hürriyet ve İtilaf Fırkası*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2020, s. 21.

¹⁶ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi IX. Cilt İkinci Meşrutiyet Ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996, ss. 39-40; Simavi, a.g.e., s. 3; Büyüktolu, a.g.e., s. 5; Birinci, a.g.e., s. 21.

mebusları seçeceklerdir. Seçim 1876 Anayasası ve seçim kanununa göre yapılmıştır. Seçim kanununda seçimlerin gizli olacağı, elli bin erkek nüfusa sahip olan her bölge için bir milletvekili seçileceği, bir birey devlet kademesinde görevli ise aynı anda milletvekilliği görevini üstlenemeyeceğini, seçimlerin 4 yılda bir yapılacağı gibi esaslar yer almıştır. Yine seçim kanununda Osmanlı vatandaşı olmayanlar, otuz yaşını bitirmemiş olanlar ve yabancı devlet ayrıcalığında bulunanların milletvekili seçilemeyeceği belirtilmiş olup 68. maddede ayrıntılı bir şekilde kimlerin milletvekili seçilemeyeceği açıklanmıştır. Seçime İttihat ve Terakki Cemiyeti ile 14 Eylül 1908 tarihinde kurulan Ahrar Fırkası katılmıştır. 1908 seçiminde İttihat ve Terakki ve Ahrar fırkaları arasındaki yarış İttihat ve Terakki Fırkası kazanmıştır¹⁷.

Geçen üç yıl içinde Mebusan Meclisinde İttihat ve Terakki Cemiyetine karşı bir muhalefet oluşmuş ve bu muhalefet 1911 yılında Hürriyet ve İtilaf Fırkası adı altında bir araya toplanmıştır. 1911 yılında yapılan ara seçim ile de İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı yarışan Hürriyet ve İtilaf Fırkası bir oy farkla seçimi kazanmıştır. Mecliste çoğunluğu yakalamak ve güçlü olmak isteyen İttihat ve Terakki Cemiyeti anayasada değişiklik yapma istekleri de gerçekleşmeyince meclisi feshetme yoluna gitmişlerdir¹⁸.

Meclisin feshi sonrası seçim esnasında oy, sandık ve halka karşı uygulanan baskı ve müdahaleler nedeniyle tarihe “*Sopalı Seçimler*” olarak geçecek olan 1912 genel seçimleri yapılmıştır¹⁹. İttihat ve Terakki Cemiyeti mecliste çoğunluğu kazanmıştır. Fakat İttihat ve Terakki üyelerinin istifasını ve seçimlerin yenilenmesi isteyen bazı muhalif subayların oluşturduğu “*Halaskâr-ı Zabitan (Kurtarıcı Subaylar)*” hareketi nedeniyle yaşanan gelişmeler üzerine padişah meclisin fesh edilmesi kararını almıştır. Balkan Savaşlarının etkisi ile 1914 yılına kadar seçim yapılamamıştır. 1914 seçimlerine yalnızca İttihat ve Terakki katılmıştır. Böylece tüm milletvekilleri İttihat ve Terakki partisinden seçilmiştir. Tek parti ile seçime gidilmesi 1914 seçimlerini II.

¹⁷ Karal, a.g.e., ss. 59-64; Olgun, a.g.m., ss. 5-6; Olgun, a.g.m., ss. 3-4.

¹⁸ Karal, a.g.e., ss. 150-160; Simavi, a.g.e., ss. 6; Olgun, a.g.m., ss. 6-7.

¹⁹ Simavi, a.g.e., s. 6.

Meşrutiyet döneminde yapılan diğer iki seçimden farklı ve durgun kılınmıştır. Osmanlı Döneminde yapılan seçimlerin sonuncusu ise 1919 yılının Ekim-Aralık ayları arasında gerçekleştirilen genel seçimler olmuştur. Seçimler iki dereceli yapılmıştır. Bu seçim son Osmanlı parlamentosunu oluşturmuştur²⁰.

Milli Mücadele günlerinde gelişen 1919 seçimlerinin yapılması İtilaf Devletleri ile Hürriyet ve İtilaf Fırkasını rahatsız etmiş ve bu seçimlerin gerçekleştirilmesini istememişlerdir. Bunun yanı sıra yeni sona eren I. Dünya Savaşı'nın etkilerinin henüz devam ediyor olması nedeniyle işgal edilen bölgelerin büyük bir kısmı meclise temsilci gönderememiştir. Sivas Kongresi'nde alınan kararla Milli Cemiyetler birleştirilmiştir. Bu cemiyetlerin birleşmesi ile ortaya çıkan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti seçim kararını onaylamış ve seçimlerin hız kazanması için çalışmalar yapmıştır. Seçimlere azınlıklar da katılabilecekken Osmanlı Devleti'nden ayrılmayı planlamaları sebebiyle olacak ki seçimlere katılmamışlardır. Seçimlerden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti çoğunluğu kazanarak zaferle çıkmış ve Mustafa Kemal Paşa, Erzurum ilinden milletvekili seçilmiştir. Seçim sonrası Mustafa Kemal Paşa Milli Mücadele yanlısı milletvekillerini Ankara'ya çağırarak görüşme sağlamıştır. Seçimler sonrası 12 Ocak 1920 tarihinde meclis açılmış olup iki ay toplantı ve çalışmalarına devam etmiştir. Faaliyetlerini sürdürürken 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un işgali sonrası meclis dağılmıştır²¹.

16 Mart 1920 tarihinde İstanbul işgal edilmiş üç gün sonra 19 Mart 1920'de Mustafa Kemal Paşa tarafından bir bildiri yayınlanmıştır. Valilik, Bağımsız Sancaklar ve Kolordu Komutanlarına gönderilen genelgede Ankara'da olağanüstü yetkilere sahip olan bir meclisin toplanacağı ve dağılmış mebuslardan gelebilecek olanların da meclis toplantısına katılmaları istenmiştir. Ayrıca seçimlerde sancakların temel alınacağı ve her sancaktan 5 kişinin seçileceği, meclis üyeliğine bir zümreden aday gösterilmenin

²⁰ Recep Büyüktolu, *Demokrasinin Gelişim Sürecinde Çankırı Milletvekilleri (1950-1954)*, Çankırı Belediyesi Yayınları, Çankırı, 2013, ss. 5-9; Simavi, a.g.e., ss. 4-6.

²¹ Mehmet Faruk Koçak, "1919 Meclis-i Mebusan Seçimlerinin "Kurucu Meclis Oluşturucu" Niteliği", *Ankara Hacı Bayram Veli Üniv.- Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt: 22, sayı: 2, 2018, ss. 199-209; Olgun, a.g.m., ss. 8-10; Mete Kaan Kaynar ve Nurettin Kalkan (ed.), *Cumhuriyet Dönemi Partiler Seçimler Beyannameler (1923-1980)*, TBMM Basımevi, Ankara, 2022, ss. 16-19.

yanı sıra bağımsız olarak da aday olunabileceği belirtilmiştir. Seçimin gizli oy ve çoğunluk esas alınarak gerçekleştirileceği ve kurul önünde sayım yapılarak uygulanacağı yine en geç 15 gün içinde seçim işlemlerinin tamamlanacağı da belirlenen esaslar arasında yer almıştır²².

Meclis-i Mebusan'ın dağıtılması sonrası ilk Türkiye Büyük Millet Meclisi, 23 Nisan 1920 tarihinde 115 milletvekilinin katılımı ile Ankara Ulus'ta açılmış olup 1923 yılına kadar faaliyetini sürdürmüştür²³. Meclis toplam 437 üyeden oluşmuştur. Bu sayının bir kısmını eski Meclis-i Mebusan üyeleri oluştururken bir kısmını ise yeni seçilen üyeler oluşturmuştur. Fakat ölüm, istifa gibi çeşitli nedenlerden dolayı tüm üyeler dönemi tamamlayamamıştır. Toplamda 437 üyeden yalnızca 337 üye dönemi tamamlayabilmiştir. 1 Nisan 1923 yılında seçimlerin yenilenmesi kararının alınması üzerine 16 Nisan 1923'te meclis faaliyetlerini sona erdirmiştir²⁴.

1923-1946 yılları arasında genel seçim sürecine bakıldığında ülkemiz cumhuriyet ile tanışmış ve demokratik bir yönetimin uygulanması için gerekli çabalar gösterilmeye başlanmıştır. Demokratik bir devlet yönetimi için en önemli unsurlardan bir tanesi devleti yönetecek kişileri halkın kendi hür iradeleriyle ve hür seçimlerle seçmeleridir. Bu unsur karşısında demokratik devlet sistemi için çok partili siyasi hayatın gerekliliğini göz önüne çıkarmaktadır. İktidar olabilme mücadelesine giren siyasi partilerin devlet yönetimine geçmesi için çoğunluk ilkesi gereği halkın çoğunluğunun oyunu alması gerekmektedir. Bu şartlar göz önüne alındığında modern dünya tek parti sistemine dayalı yönetimleri antidemokratik olarak kabul etmektedir. Tek parti sistemine dayalı yönetimlerde iktidar halkın çoğunluğunun desteğini almak yerine iktidarının meşruluğunu tazelemektedir. Demokratik bir yönetimi savunan Türkiye Cumhuriyeti de devlet yönetiminde tek partili siyasi hayatı tecrübe etmiş olup tek partili yaşam boyunca çok partili yaşama geçiş için bir arayış ve denemeler silsilesi

²² Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk 1919-1927*, Semih Eğitim Kültür Yayınları, Ankara, 2008, ss. 190-191.

²³ Mesut Çapa, *"Türkiye büyük Millet Meclisi Hükümeti"*, İsmail H. Demircioğlu (Ed.), Ahmet Özcan (Ed.), Yücel Yiğit(Ed.), Namık Çencen (Ed.), *Çağdaş Türkiye Tarihi*, Pegem Akademi, Ankara, 2019, s. 189.

²⁴ TUIK, a.g.e., ss. 8-9.

içinde olduğu görüşü yinelenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nde çok partili siyasi yaşama geçiş için çeşitli deneme girişimleri 2. Dünya Savaşı’na kadar başarısızlıkla neticelenmiştir. Ancak 2. Dünya Savaşı sonrası ülke dışı sıkıntıların yanı sıra ülke içi ekonomik ve toplumsal sıkıntılar halk içinde bir değişim isteği oluşturmuştur. Toplum içinde oluşan değişim isteği ve değişen dünya şartları Türkiye Cumhuriyeti’nde çok partili yaşama geçişi hızlandırmış ve 1945 yıllarının sonunda ise yeniden çok partili rejimi getirmiştir²⁵.

1920- 1923 yılları arasındaki dönemde iki farklı siyasi otorite ve kurumun olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra 1876 yılında kabul edilen anayasanın (Kanun-ı Esasi) yanı sıra 20 Ocak 1921 yılında Teşkilat-ı Esasiye adıyla yeni bir anayasa yürürlüğe girmiştir. Bu iki anayasada yer edinen ilkelerin karşı karşıya geldiği zamanlarda uygulanacak çözüm yöntemi ise yeni yürürlüğe giren anayasada belirlenen ilkenin geçerli olacağı kuralıdır²⁶.

1923, 1927, 1931, 1935, 1939, 1943 seçimleri olmak üzere 1946 yılına kadar 6 kez genel seçim yapılmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi’nin tek parti olarak 1927-1946 yılları arasında iktidarda olması nedeniyle bu dönemi “*Tek Parti Dönemi*” olarak adlandırabiliriz²⁷.

23 Nisan 1920 tarihinde kurulan ilk mecliste siyasi partilerin bulunmadığı ve tüm milletvekillerinin ülkeyi içinde bulunduğu sıkıntılı günlerden kurtarmak için Milli Mücadele içinde birlikte hareket ettiği görülmektedir. Düşünce olarak birbirine yakın vekiller kendi aralarında gruplar oluşturmuşlardır. Birlikte hareket eden vekiller arasında zamanla ve Milli Mücadelenin son bulmasıyla Lozan görüşmeleri, yeni kurulacak olan yönetim sistemi, yapılan veya yapılmış olan inkılaplar üzerine fikir ayrılıkları olduğu görülmektedir. Mecliste tartışmaların yoğunlaştığı görülürken

²⁵ Duygu Yılmaz, “İsmet İnönü Dönemi (1938-1950)”, İsmail H. Demircioğlu (Ed.), Ahmet Özcan (Ed.), Yücel Yiğit (Ed.), Namık Çencen (Ed.), *Çağdaş Türkiye Tarihi*, Pegem Akademi, Ankara, 2019, s. 328.

²⁶ Kaynar ve Kalkan (ed.), a.g.e., s. 23.

²⁷ Olgun, a.g.e., s. 13.

yoğunlaşan tartışmalar sebebiyle aksayan çalışmalar üzerine 1 Nisan 1923 tarihinde seçim yapılması kararı alınmıştır²⁸.

1 Nisan 1923 tarihinde alınan seçim kararı sonrası 3 Nisan günü seçim yasasında değişiklik yapılması talep edilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde gözden geçirilen talep doğrultusunda bazı değişiklikler yapıldığı görülmüştür. Yapılan değişikliklerin başında seçme ve seçilme işlemlerine katılabilmek için vergi ödeme zorunluluğunun kaldırılması, seçmen yaşının 18 yaşa çekilmesi, elli bin erkek nüfusa sahip yerlere bir milletvekili yerine yirmi bin erkek nüfusa sahip yerlere bir milletvekili seçilmesi gibi esaslar gelmektedir²⁹.

Mustafa Kemal Paşa, 7 Aralık 1922 tarihinde Ankara basını aracılığıyla halkçılık ilkesine dayanan siyasi bir parti kurma isteğinde olduğunu ve kuracağı bu partinin programını belirlerken bütün vatanseverlerin, ilim ve fen adamlarının işbirliği ve yardımını beklediğini belirtmiştir. 1923 seçimlerinden sonra kurulmuş olsa dahi 8 Nisan 1923 tarihinde Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni "*Halk Fırkası*" adı ile siyasi partiye dönüştüreceğini beyan etmiş ve görüşlerini dokuz ilke etrafında toplayarak yayınladığı Dokuz Umde Beyannamesi'nde açıklamıştır³⁰.

1923 seçimleri 28 Haziran 1923 tarihinde yapılmıştır³¹. Seçimlerde mecliste kazanan ARMHC üyeleri olmakla birlikte Mustafa Kemal Paşa seçimlere Ankara ve İzmir illerinden aday olmuş fakat iki ilde de kazanması üzerine Ankara ilini tercih etmiştir. Her il bir seçim çevresi kabul edilen 1923 seçimlerinde 72 ilde seçim gerçekleştirilmiş olup seçimde toplam 287 milletvekili seçilmiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi yeni

²⁸ Hacı Murat Arabacı, "*Cumhuriyet Dönemi İnkılapları*", İsmail H. Demircioğlu (Ed.), Ahmet Özcan (Ed.), Yücel Yiğit(Ed.), Namık Çencen (Ed.), *Çağdaş Türkiye Tarihi*, Pegem Akademi, Ankara, 2019, s. 259.

²⁹ Kaynar ve Kalkan (ed.), a.g.e., s. 24.

³⁰ Atatürk, a.g.e., ss. 190-191; Ercan Haytaoğlu, "Türkiye'de Demokratikleşme Süreci Ve 1945'te Çok Partili Siyasi Hayata Geçişin Nedenleri (1908-1945)", *PAÜ. Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı: 3, 1997, s. 48.

³¹ Kaynar ve Kalkan (ed.), a.g.e., s. 24.

dönem faaliyetlerine 11 Ağustos 1923'te yaptığı toplantı ile başlamıştır. 1923 seçimleri ile göreve başlayan meclis 1927 yılına kadar 4 yıl görevini yürütmüştür³².

28 Haziranda yapılan seçimlerin ardından İzmir'in kurtuluş yıl dönümü olan, 9 Eylül 1923 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda “*Halk Fırkası Nizamnamesi*” kabul edilmiş ve Halk Fırkası kurulmuştur. Partinin başkanı Mustafa Kemal Paşa seçilmiştir³³. 29 Ekim 1923'te anayasada yapılan değişikliklerle cumhuriyet ilan edilmiş ve anayasada “*Türkiye Devleti'nin hükümet biçimi, Cumhuriyet'tir*” hükmü yer edinmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa seçilmiştir. Halk Fırkasının başına 10 Kasım 1924 tarihinde Cumhuriyet sözcüğü eklenmiş ve fırkanın adı Cumhuriyet Halk Fırkası olmuştur. 9 Eylül 1923 tarihinde kurulan Halk Fırkası, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk siyasi partisi unvanını almış ve 1935'te adını Cumhuriyet Halk Partisi yapmıştır. 27 yıl iktidarda kalan Cumhuriyet Halk Partisi 1923 yılından 1946 yılına kadar tek siyasi parti olarak seçime girmiş ve tek başına yönetimde bulunmuştur³⁴.

Halk Fırkası içinde yer alan milletvekilleri zamanla saltanatın ve halifeliğin kaldırılması, cumhuriyetin ilanı gibi inkılapların yapılması üzerine fikir ayrılıkları yaşamaya başlamıştır. 20 Nisan 1924 yılında yürürlüğe giren 1924 Anayasası görüşmeleri esnasında daha da çok belirginleşen görüş ayrılıkları sonrası 11 kişilik bir grup Halk Fırkasından ayrılarak 17 Kasım 1924 tarihinde Terakkiperver Fırkasını kurmuştur³⁵. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurulması ile yeniden çok partili bir döneme adım atılmıştır. Fakat 13 Şubat 1925 yılında başlayan Şeyh Said İsyanı ile bu ortam çok uzun sürmemiş ve bu isyana TCF'nin destek verdiği gerekçeleri ile 3 Haziran 1925'te Tahrir-i Sükûn Kanunu gereğince parti kapatılmıştır³⁶.

³² Olgun, a.g.m., ss. 11-13.

³³ Atatürk, a.g.e., ss. 190-191.

³⁴ Atatürk, a.g.e., ss. 190-191; TUIK, a.g.e., ss. 9-10.

³⁵ Arabacı, a.g.m., ss. 259-267.

³⁶ Arabacı, a.g.m., ss. 259-262; Büyüktolu, a.g.e., s. 13.

1927 seçimleri iki dereceli yapılmıştır. Düşük katılımı ile gerçekleşen seçimlere bağımsız adaylar ve Cumhuriyet Halk Fırkası katılmıştır. 63 seçim çevresinde uygulanan seçimde 316 milletvekili seçilmiştir. 1927 seçimi sonrası meclis 1927-1931 yılları arasında görev yapmıştır³⁷.

1929 yılında meydana gelen Dünya Ekonomi Buhranı Türkiye’yi de etkilemiş ve ülke içindeki ekonomik ve toplumsal sıkıntılar CHF’ye karşı bir tepkiyi doğurmuştur. Bu nedenle hem demokratik bir hava hem de denetleyici bir partiye ihtiyaç duyulmasının sonucu olarak 12 Ağustos 1930 tarihinde Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Fakat bu partinin halk tarafından benimsenmesi ve zamanla sert bir muhalefet tabanını içine toplaması sonucu 17 Kasım 1930 tarihinde kurucusu Ali Fethi Okyar tarafından partinin kendini feshetmesiyle çok partili hayata geçiş denemesi bir kez daha başarısızlıkla sonuçlanmıştır³⁸.

Mustafa Kemal Paşa 3 Mart 1931 tarihinde Meclis Grup Başkanlığına gönderdiği yazı ile seçimlerin yenilenmesi kararını bildirmiştir. CHF bu seçimlerde farklı bir yol izlemiş ve denetim için bazı seçim çevrelerinden eksik aday göstererek, belirlediği şartlar üzerinden bazı illerde bağımsız adaylara fırsat vermek için aday boşluğu bırakmıştır. 25 Nisan 1931 seçimlerinde CHF 63 seçim çevresinden 287 kişiyi milletvekili adayı göstermiş 30 kişilik bir boşluğu bağımsız milletvekili adaylarına bırakmıştır. Seçimde CHF’nin aday gösterdiği 287 kişi milletvekili seçilmiş fakat bağımsız 30 adaydan 20 kişi seçilebilmiştir. 1931 seçimi sonrası meclis yeni döneminde 1931 yılından 1934 yılına kadar faaliyet göstermiştir³⁹.

CHF seçim yapma kararını 1934 yılının Aralık ayında ilan etmiştir. 1935 seçimleri 8 Şubat 1935 tarihinde uygulanmıştır. 1935 seçimlerinde kadınların seçime katılması, aynı zamanda kadınların ve gayrimüslim vatandaşların meclise girmesi ile iki önemli

³⁷ Olgun, a.g.m., s. 14.

³⁸ Yusuf Tekin, İrşat Sarılioğlu, “Serbest Cumhuriyet Fırkasının Denemesinin Uluslararası Yansımaları: Türk Dış Politikasında Değişim Tartışması”, *Belleten*, cilt: 86, sayı:307, 2022, ss. 1089-1092; Arabacı, a.g.m., ss. 263-265.

³⁹ Olgun, a.g.m, ss. 14-16.

gelişme yaşanmıştır⁴⁰. Aralık 1934 yılında kadınlara seçme ve seçilebilme hakkı verilmesi 1935 seçimlerinin en önemli gelişmesi olmuş ve kadınlarda milletvekili seçimlerine katılabilmıştır⁴¹. Seçim öncesi anayasanın bazı maddelerinde değişiklik yapılarak 18 yaş yerine 22 yaşını dolduran her vatandaşın seçmen olabilme, 30 yaşını dolduran kadın ya da erkek her vatandaşın milletvekili seçilebilme şartı belirlenmiştir. Seçim yasasında da bazı maddelerde düzenlemeler yapılmıştır. Bu seçimlerde CHF kendisine karşı herhangi bir muhalefet ile karşılaşmamıştır⁴².

1935 seçiminde bağımsız milletvekili adaylığı devam etmiş fakat bağımsızlara ayrılan 30 kişilik bağımsız milletvekili adaylığı yerine 16 kişilik bir boşluk bırakılmıştır⁴³. Seçim aynı gün tamamlanmış ve 399 milletvekilinin 17'si kadın olmak üzere 387 milletvekili CHF'den seçilmiştir⁴⁴. 1936 yılında yapılan ara seçimlerde Hatice Özgener'in Çankırı'dan milletvekili seçilmesi sonrası mecliste kadın milletvekili sayısı 18'e yükselmiştir⁴⁵. Tek parti döneminde 1923-1927 yılları arasında 4 yıl 22 gün faaliyet gösteren meclis sonrasında 1935 seçimi ile göreve başlayan meclisin 1935-1939 yılları içerisinde 4 yıl 1 ay 18 gün faaliyet göstererek en uzun görev yapan meclis olarak kaşımıza çıktığı görülmektedir⁴⁶.

8 Şubat 1935 seçimi sonrası 4. Büyük Kurultay toplantısında fırka yerine parti kelimesinin kullanılması kararı sonrası CHF, Cumhuriyet Halk Partisi adını almıştır⁴⁷. Atatürk'ün 10 Kasım 1938 tarihinde vefat etmesi ile cumhurbaşkanının kim olacağı yönünde tartışmalar başlamıştır. Bu tartışmalar üzerine dönemin meclis başkanı ve cumhurbaşkanı vekili görevlerini yerine getirmekte olan Abdülhalik Renda, TBMM'yi 11 Kasım günü toplantıya davet etmiştir. Bu davet üzerine parti grubu toplantı öncesi

⁴⁰ Ömer Akdağ, "Konya'da 1935 Genel Seçimi", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, ss. 258-277.

⁴¹ TUIK, a.g.e., s. 11.

⁴² İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi TBMM V. Dönem (1935-1939) I. Cilt*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara 2003, s. 344.

⁴³ Olgun, a.g.m., s. 17.

⁴⁴ Türkdili Gazetesi 10 Şubat 1935 sayı: 9566, s. 1.

⁴⁵ TUIK, a.g.e., s. 12.

⁴⁶ Olgun, a.g.m., s. 18.

⁴⁷ Büyüktolu, a.g.e., s. 39.

adayını belirlemek istemiş ve kendi içinde gizli oy kullanmak suretiyle seçime gitmiştir. 323 oy kullanılmış ve bu oyların neredeyse tamamı olan 322 reyın İsmet İnönü için kullanıldığı, 1 oyun ise Celal Bayar’a verildiği görölmektedir. İsmet İnönü, CHP içinde oy çokluğunu alması sonucu TBMM’de de aday gösterilmiş ve meclisten 348 oy alarak Türkiye Cumhuriyeti’nin ikinci cumhurbaşkanı olmuştur⁴⁸.

1939 seçimlerinin Atatürk’ün ölümü sonrası yapılan ilk seçim olması yönünden önem arz ettiği görölmektedir. Terakkiperver ve Serbest Cumhuriyet Fırkası ile demokratikleşme gerçekleşmediğine dikkat çekilerek parlamento içinde bir denetim sağlanmak amaçlanmıştır. Bu nedenle İsmet İnönü 29 Mayıs 1939 tarihinde yapılan 5. CHP Kurultayı’nda Müstakil Grubun kurulması yönünde açıklamalarda bulunmuştur. Bu seçimlerde de Müstakil Gruba milletvekilliği için boşluk bırakılsa da diğer iki seçime göre daha az sayıda yer verildiği söylenebilir. 26 Mart 1939 tarihinde gerçekleşen milletvekili seçimleri sonucu 14’ü kadın olmak üzere 424 milletvekili CHP’den seçilmiştir. Geriye kalan 4 milletvekili sandalyesi bağımsız milletvekillerinin olmuştur. 1939 yılında Hatay’ın anavatana katılma kararı sonrası Hatay’ı mecliste temsil etmek adına seçilen 5 milletvekilinin mecliste yer almasıyla mecliste milletvekili sayısı toplamda 429’a ulaşmıştır. Meclis 1939-1943 yılları arası faaliyet göstermiştir⁴⁹.

1943 seçimi öncesi yapılan seçimlerde 1908 tarihli İntihabı Mebusan Kanunu uygulanırken 1942 tarihinde ilk defa yeni bir seçim kanunu hazırlanmış ve 4320 Sayılı Mebus Seçim Kanunu, 1943 seçimlerinde uygulanmıştır. Bu seçim kanunu iki dereceli seçim sistemini devam ettirmiş olup farklı bir yenilik getirmemiş olsa da Türkiye

⁴⁸ İsmet Üzen, Yüksel Özgen, *Bir Milletin Atasına* Vedası, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013, s.13; Cumhuriyet, 12 Kasım 1938.

⁴⁹ Tansu Barış Mahmutoglu, “Atatürk’süz İlk Seçimler -1939 Genel Seçimlerinde CHP’nin Çalışma Ve Propagandalar”, *Atatürk Dergisi*, cilt: 5, sayı: 1, 2016, ss. 57-59; Volkan Payaslı, “Tek Parti İktidarı’ndan Doğmuş Bir Denetim Organı: Müstakil Grub (1939-1946)”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, cilt: 14, sayı: 28, 2014, ss. 179-185; Olgun, a.g.m., ss. 18-20.

Cumhuriyeti'nin hazırlanan ilk seçim kanunu olması bakımından önem teşkil etmektedir⁵⁰.

1943 seçimleri yeniden çok partili dönem öncesi yapılan son seçimdir. Ayrıca bu seçim 14 Aralık 1942 tarihli Mebus Seçimi Kanunu ilk kez ve sadece 1943 seçiminde kullanması ve yine milletvekili sayısını, milletvekili aday listesinden fazla ilan etmesi gibi iki önemli kararı uygulaması açısından önem arz etmektedir. 28 Şubat 1943 tarihinde yapılan seçimlerde 63 seçim çevresinde seçimler gerçekleştirilmiş olup 455 milletvekili mecliste yer almıştır⁵¹.

1943 seçimlerine Müstakil Grup'tan aday olan milletvekillerine diğer seçimlerde olduğu gibi yer verilmiştir. 458 milletvekilli sandalyesi için 550 milletvekili aday olarak sunulmuştur. Fazla adayın sunulması, adaylar arasında bir rekabet ortamı oluşturmuş ve adaylar halka seslenerek halkın içine karışmıştır. Bazı kişi ve kesimler tarafından fazla adayın ilan edilmesi hoş karşılanmasa da bu durum demokrasiyi getirmemekle birlikte demokratik bir his uyandırmış ve halkın az da olsa seçimlerde daha etkin rol almasını sağlamıştır. CHP'nin 1943 seçimi için uyguladığı propaganda sürecinin temelinde halkın seçimlere katılımını arttırmak olduğunu söylemek mümkündür. Seçimlerin son bulmasıyla meclis yeni dönem görevine 8 Mart 1943 tarihinde başlamıştır. TBMM'de ikinci kez İsmet İnönü cumhurbaşkanı seçilmiş, Abdülhalik Renda ise meclis başkanlığı görevini üstlenmiştir⁵². 1947 yılında yapılması planlanan seçimlerin 1946 yılına çekilmesi ile çalışmalarına son veren meclis 1946 seçimlerine yönelmiştir. Demokrasi adına önemli temellerin atıldığı 1946 seçimleri ile çok partili hayata geçiş başlamış ve 5 Haziran 1946 tarihli 4119 sayılı yasa ile çok partili yaşama geçişin gerektirdiği bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır⁵³.

⁵⁰ Kadri Unat, "Tek Parti Döneminin Son Genel Seçimi: 1943 Seçimleri Ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin Seçim Propagandaları", *Atatürk Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, sayı: 56, 2015, ss. 216-217.

⁵¹ Yelda Tutar Serter, "1943 Seçimleri ve Çanakkale Milletvekilliği Başvuruları", *Black Sea Journal of Public and Social Science*, cilt: 4, sayı: 2, 2021, ss. 92-94; Olgun, a.g.m., s. 20.

⁵² Büyüktolu, a.g.e., ss. 41-42; Unat, a.g.m., ss. 245-246; Olgun, a.g.m., s. 20.

⁵³ Özlem Kasa, *Bir Örgüt Olarak Siyasi Partiler (CHP Örnek Olayı)*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2014, s. 76; Yılmaz, a.g.m., s. 338; Unat, a.g.m., s. 245; Olgun, a.g.m., s. 20.

Çalışmamıza konu olan 1946 genel seçimlerine baktığımızda ülkemiz adına demokrasi tarihinin önemli yıllarından biri olduğunu söyleyebiliriz. Gerek ülke içi gerek ülke dışı sorunların ve II. Dünya Savaşı'nın etkisi ile iktidarı muhalefete yöneltten durumlar ile karşılaşıldığını ve bu durumların çok partili siyasi hayata geçişi hızlandırdığını söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra 1946 seçimleri öncesi birçok yeni adımların atıldığını ve çift dereceli seçim sisteminden tek dereceli seçim sistemine geçilmesi gibi yeni seçim düzenlemelerinin yapıldığı görülmektedir. Ayrıca Türkiye demokrasi tarihinde çok partili siyasi hayata geçiş için bu yıllara kadar yapılan çeşitli denemelerde başarılı olunamasa da 1946 yılı seçimleri ile demokrasiye kalıcı bir adımın atıldığı ve birden çok partinin katıldığı seçimler neticesinde farklı partilerden milletvekillerinin de mecliste yer aldığını söyleyebiliriz. 1946 yılı genel seçimlerinde Çankırı ili bâz alındığında ise VIII. Dönem Çankırı milletvekillerinin tamamının CHP'den seçildiğini ve seçilen milletvekillerinin içlerinde daha önce de milletvekilliği yapan tecrübeli kişilerin yer aldığı görülmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi geçmişine bakıldığında, demokratikleşme çabalarının gözle görülür olduğu söylenebilir. Tek parti döneminde başarısızlıklarla sonuçlansa dahi çok partili hayata geçiş için çeşitli denemeler gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların en belirgin olarak görüldüğü dönem ise 1946 seçimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle VIII. Dönem milletvekilleri önem arz etmektedir. Araştırmamızda 1946 seçimlerinde Çankırı ilinde çıkarılan beş milletvekili değerlendirilerek, bu milletvekillerinin biyografileri ve siyasi hayatlarına yer verilmiştir. VIII. Dönem Çankırı milletvekilleri Akif Arkan, Ahmet Zeki Soydemir, Mustafa Abdülhalik Renda, Mehmet Rifat Dolunay ve Ahmet İhsan Zeyneloğlu'nun seçim ile ilgili yaptıkları çalışmalar, kanun teklifleri, kürsü konuşmaları, tercüme-i hal ve seçim mazbatalarına dair bilgiler elde edilerek, dönemin seçim şartları ile ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Çankırı ilinden çıkarılan milletvekilleri karşılaştırılarak, alınan oylar ile ilgili grafikler oluşturulmuş ve böylece en fazla oy ile seçilen milletvekilini ortaya koymak amaçlanmıştır.

1.2. Araştırmanın Özgün Değeri

Seçim denildiğinde akla birden fazla partinin varlığı gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin seçim tarihine bakıldığında ise daha önce yapılan birden fazla denemeden sonra yeniden 1946 yılında yapılan seçimler ile çok partili hayata geçiş yapıldığını söylemek mümkündür. Yapılan genel seçimlerde iktidara gelen partinin yanı sıra illerden çıkarılan milletvekillerinin dönemin yeni kurulan partilerine halkın gösterdiği ilgiyi görmek açısından önem arz ettiği söylenebilir. Böylece toplumun yeni kurulan partilere yaklaşımı da milletvekili seçimlerinde belirleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda küçük bir il olan Çankırı'da da hangi partiden milletvekili çıkarıldığı ve bu partinin adaylarının siyasi hayatları ile seçim için yaptıkları hazırlıklar ve halkın neden bu milletvekillerini seçtikleri dönemin seçim algısını ve siyasi yapısını görmek açısından önemlidir.

1.3. Materyal ve Yöntem

Çalışmamıza başlarken, öncelikle literatür taraması yapılmış ve daha önce bu dönem ilgili yapılmış olan benzer çalışmalar incelenmiştir. Çalışmamızda kullanılan veriler Türkiye Büyük Millet Meclisi, dönemin gazeteleri ve dönem ile ilgili yapılan çalışmalardan elde edilmiştir. Bu bağlamda elde edilen veriler gerek görülen yerlerde tablo ve grafikleştirilerek, analiz ve sentezler yapılmış ve değerlendirme sonrası sonuca ulaşılarak, yazım işlemi gerçekleştirilmiştir.

2. ÇANKIRI'NIN TARİHİ VE 1946 SEÇİMLERİ

2.1. Çankırı'nın Tarihi

Çankırı kuzeyinde Kastamonu ile Karabük, batısında Bolu, doğusunda Çorum, güneyinde Ankara ve Kırıkkale ile çevrili bir ildir. Çankırı bugünkü adını Karatekin tepesinde bulunan ve antik çağda yapıldığı bilinen Gangra kalesinden almıştır. Bazı kaynaklara göre ise şehir “Gangra” isimli bir Hitit beyi tarafından kurulmuş bu nedenle bu isim ile anılmıştır. Galatlar zamanında Gangra ismi kullanılmıştır. Gangra Galat dilinde “keçisi bol memleket” demektir. Arap kaynaklarında Hancere, Selçuklu ve Osmanlı kaynaklarında ise Kengiri ve Kangırı olarak adlandırılırken, halk arasında ise Çangırı ve Çengiri olarak da anılmıştır. Cumhuriyetin ilanı sonrası ise Çankırı adını almıştır⁵⁴.

Çankırı'nın tarihinin Hititlere dayandığı ve aynı zamanda Hitit İmparatorluğu'nun başkenti Hattuşaş'a yakın olması sebebiyle önemli yerleşim birimlerinden biri olduğu görülmektedir. MÖ. 1200 senelerinde iç savaş sonucu Hitit İmparatorluğu'nun zayıflayarak parçalanması sonucu Frig hâkimiyetine de giren Çankırı MÖ. 6 ncı asırda Lidyalılar tarafından ele geçirilmiştir. Bir süre Lidyalıların hâkimiyet bölgesinde kalan şehir daha sonra Perslerin bölgeyi ele geçirmesiyle Pers hâkimiyetinde kalmıştır. İki asır sonrasında Makedonya Kralı İskender'in Perslere karşı zafer elde etmesiyle bölgeyi hâkimiyeti altına almıştır. Kralın ölümü üzerine Çankırı Galatların eline geçmiş ve “Gangaris” ismi ile başkent olmuştur. Anadolu'nun bir kısmı ile birlikte Çankırı'da Roma İmparatorluğu'nun hâkimiyeti alanında yer almıştır. Roma

⁵⁴ İslam Ansiklopedisi 3. Cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1963, ss. 357-359. Alev Çakmakoglu Kuru, “Çankırı Fatih Emir Karatekin'in Türbesi”, Bilig, sayı: 43, 2007, s. 63; İlker Yiğit, “Çankırı Şehrinin Mekansal Gelişimi”, *International Journal of Geography and Geography Education*, sayı: 39, 2019, s. 207.

İmparatorluğu'nun ikiye bölünmesi üzerine Çankırı Doğu Roma'nın yönetim alanında kalmıştır⁵⁵.

1071 Malazgirt Savaşı sonrasında bölge Türkler tarafından fethedilmiştir. Anadolu'nun fethedilmesi üzerine Alparslan'ın komutanı aynı zamanda Danişmendoğullarının kurucusu olan Melik Ahmed Danişmend Gazi Çankırı'nın fetih emrini Emir Karatekin Bey'e vermiştir. 1074 yılında Çankırı'yı fetheden Emir Karatekin Çankırı'yı Türk yurdu yapmıştır. İstila sırasında yerli halkın batıya doğru giderek yurdu boşaltması sonucu Türkleşme hızlanmıştır. Emir Karatekin 1106 senesine kadar Çankırı valiliği görevini sürdürmüştür. Çankırı Selçukluların önemli beyliklerinden olan Danişmendoğulları tarafından yönetilmiştir. 1134'te Bizans tarafından şehir işgale uğramıştır. Kısa bir süre sonra Selçuklu Sultanı I. Mesut, Çankırı'yı yeniden hâkimiyet alanına alsa da önemli bir şehir olan Çankırı Moğol ve İlhanlıların istilasına uğramıştır. Birden fazla kez Emeviler tarafından akınlara uğramış fakat alınamamıştır. Daha sonra bölgeye Candaroğlu hâkim olmuştur. Kısa bir süre Candaroğulları beyliğinde kalan Çankırı Osmanlı Devleti'nin kurulması ile bazı kaynaklara göre I. Bayezid (1389-1402) 1392 yılında, bazı kaynaklara göre de I. Murad (1360-1389) devri ile Osmanlı devletinin sınırlarına girmiştir. Osmanlı hâkimiyetine giren Çankırı 1402 yılında yapılan Ankara Savaşı ile tekrar Candaroğullarının eline geçmiştir. Çelebi Sultan Mehmet tarafından tekrar ele geçirilen Çankırı böylelikle Osmanlı Dönemi'nde Anadolu Eyaleti'ne bağlı sancak merkezi haline gelmiş ve Anadolu Beylerbeyliğinin 14 sancağından biri olmuştur. Çankırı, Kütahya ve Kastamonu vilayetlerine II. Mahmut Dönemine kadar bağlı kalmış, Yeniçeri Ocağının 1826 yılında kaldırılmasıyla beraber Ankara'ya bağlanmıştır. 1839-1846 yılları arası Çankırı, Yozgat sancağı içerisinde 1846 sonrası ise Kastamonu vilayeti içerisinde yer almış, Tanzimat sonrasında Kastamonu ilinin 4 sancağından biri olmuştur. Çankırı İstiklal Harbinde İnebolu-Kastamonu yolu ile gelen cephaneleri ulaştırmak için kadın erkek demeden mücadele vermişlerdir. Cephanenin Ilgaz Dağını aşmasında o bölgede bulunan köylerin büyük yardımları olmuştur.

⁵⁵ *Ana Britannica Cilt 6*, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1987, ss. 319-320; Gamze Seçkin Gündoğan, "Geleneksel Kent Dokusunun Korunması; Çankırı Örneği", *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, cilt: 5, sayı: 2, 2019, s. 265.

Cumhuriyet'in ilanı sonrası 1925 yılında Çankırı adını almış ve 1929'da yayınlanan kanunla il olmuştur⁵⁶.

Çankırı ilinin nüfusu 1935 yılında 81.591'i erkek, 95.996'sı kadın olmak üzere 177.587, 1940 yılında ise 82.786'sı erkek, 100.996'sı kadın olmak üzere toplamda 183.782 kişidir. 1946 seçimi öncesi 21 Ekim 1945 genel nüfus sayımına göre 94.754'ü erkek, 100.996'sı kadın olmak üzere toplam 197.356 olarak kayıtlara geçmiştir⁵⁷.

2.2. 1946 Seçimleri

1946 seçimleri yeniden çok partili siyasi hayata geçiş aşamaları ve yine ilk kez tek dereceli seçim sisteminin uygulanması gibi siyasi anlamda getirilen yeniliklere bakıldığında Türk siyaseti açısından önemli demokratik adımların atıldığı bir seçim olarak değerlendirilebilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk yıllarda çok partili hayata geçiş denemelerine rağmen başarılı olunamamış ve tek partili hayat devam etmiştir. 7 Temmuz 1945 tarihinde Nuri Demirağ bir parti kurma isteğinde olduğunu belirten dilekçesini İstanbul valiliğine göndermiştir. Partinin kurulması için 18 Temmuz 1945 tarihinde izin verilse de resmi izin 22 Eylül 1945 tarihinde çıkmıştır. Yeni bir parti kurma girişimi iç ve dış başında ilgi görmüştür. Siyasi hayatta çok fazla tecrübeleri olmayan Hüseyin Avni Ulaş, Cevat Rıfat Atilhan ve sanayi faaliyetleri ile uğraşan iş insanı Nuri Demirağ'ın resmi açılış töreni ile 27 Ekim 1945 tarihinde İstanbul'da Milli Kalkınma Partisi adıyla bir parti kurmuştur. Milli Kalkınma Partisi'nin kuruluşu bu tarihe kadar çeşitli denemeler yapılan fakat başarısızlıkla sonuçlanan çok partili hayata geçiş için atılan bir adım olarak görülebilir. Türkiye'nin çok partili yaşama geçiş aşamasında

⁵⁶ *Temel Britannica Cilt 4*, Ana Yayıncılık, İstanbul, 1992, ss. 251-253; Çakmakoglu Kuru, a.g.m., ss. 63-64; Yiğit, a.g.m., s. 207.

⁵⁷ TÜİK, *21 Ekim 1945 Yılı Genel Nüfus Sayımı*, T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Nüfus Müdürlüğü, Ankara, 1950, s. 10.

kurulan Milli Kalkınma Partisi, ilk olarak İzmir’de bir şube açarak örgütlenme çalışmalarına durmaksızın başlamıştır. Milli Kalkınma Partisi’nin bir muhalefet partisi olarak kurulduğu fakat siyasi hayatta aktif olamadığı ve aynı zamanda CHP tarafından bir muhalefet olarak görülmediği söylenebilir⁵⁸.

1947’ de yapılması düşünülen seçimler için konuşmalar yapan İsmet İnönü, 1 Kasım 1945 tarihinde gerçekleştirdiği konuşmasında seçimlerin serbest olacağı ve tek aşamalı olacağı yönünde bilgiler verirken seçimlere yönelik bir eksiklikten bahsetmiştir. Bir muhalefet partisinin ortaya çıkması ile demokrasi eksiğinin tamamlanacağını söylemektedir. İsmet İnönü’nün bu söylemleri ile daha önce Nuri Demirağ’ın kurduğu Milli Kalkınma Partisi’ni bir muhalefet olarak görmediğini belirterek, bir muhalefet partisi kurulması gerektiğini ifade etmektedir⁵⁹.

Ayrıca CHP’nin içinde bir parti içi muhalefet oluşmaya başlamıştır. 7 Haziran 1945 tarihinde dört kişinin imzasının bulunduğu ve “*Dörtlü Takrir*” adıyla beliren önergenin CHP Meclis Yüksek Başkanlığı’na sunulmasıyla parti içi muhalefet kendini göstermiştir. CHP grubuna sunulan önergede yer alan yenilik isteklerini; TBMM’de gerçekçi bir denetimin yapılması, demokratik bir ortamın oluşturulması, kanunlarda gerekli değişikliklerin yapılması ve yapılan değişikliklerin parti tüzüğünde yer almasını belirledikleri üç madde etrafında topladıkları görülmektedir. Bu üç maddenin birincisi seçimlerin demokratik bir ortamda serbest bir sistem içinde yapılması yönünde olduğunu söylemek mümkündür. İkinci madde ise meclisin hükümeti gerçekten denetlemesine olanak sağlayarak denetimin etkin ve güvenilir bir biçimde yapılmasını kapsamaktadır. Son madde ise demokrasiden uzak olan ilkelerin yasalardan ve parti tüzüklerinden kaldırılması isteğidir. CHP grubuna sunulan bu önerge CHP içerisinde bir endişe oluşturmuştur. Önerge düzenlenen açık oturumda

⁵⁸ Ahmet Yeşil, *Türkiye’de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2001, s. 58; Ercan Haytoğlu, *1945’te Çok Partili Siyasi Hayata Geçişte Bir İlk: Milli Kalkınma Partisi*, Hasan Celal Güzel (Ed.), Kemal Çiçek (Ed.), Salim Koca (Ed.), *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 783-784; Murat Karakaş, Yeter Solak, “Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş Sürecinde Muhalef Bir Figür: Nuri Demirağ Ve Milli Kalkınma Partisi”, *History Studies International Journal Of History*, cilt: 15, sayı: 2, 2023, s. 317; Unat, a.g.m., s. 245; Olgun, a.g.m., s. 20.

⁵⁹ Tayfun Söğüt, *Sosyal Demokrasi Çizgisinde 1945-1977 Arası CHP Dönüşümü ve Ortanın Solu*, Altınbaş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020, s. 35.

tartışmaya açılrsa da eleştirilerek önergede yer alan isteklerin görüşülmesine gerek olmadığı vurgulanarak reddedilmiştir. Önerge çok partili yaşama geçişte bir basamak oluştursa da önergeyi imzalayan dört kişi parti içinde şüphe ile karşılanmaya başlanmıştır⁶⁰.

CHP'nin divanında alınan karar sonrası Dörtlü Takrir adını alan grubun dört üyesinden biri olan İzmir Milletvekili Celal Bayar 17 Eylül 1945 tarihinde istifasını vererek CHP'den ayrılmıştır. Grubun diğer üç üyesi olan Aydın milletvekili Adnan Menderes, İçel milletvekili Refik Koraltan, Kars milletvekili Fuad Köprülü ise 21 Eylül'de partiden ihraç edilmiştir. Demokratikleşme adımlarının atılması, sadece parti içi muhalefet ile değil bunun yanı sıra II. Dünya Savaşı sonucu milletler arası şartların gerektirdiği değişim, yenileşme ve Türkiye'nin Birleşmiş Milletlere üye olma isteği gibi etkenlerin İsmet İnönü'yü muhalefet çağrısına yöneltmesi ile açıklanabilir⁶¹.

İsmet İnönü'nün yaptığı muhalefet çağrısının üzerinden çok bir zaman geçmeden Dörtlü Takrir adı verdiğimiz önergenin 7 Haziran 1945 tarihinde imzalanması sonrasında önergeyi imzalayan kişiler tamamen parti dışına çıkmış bulunmaktadır. Bu grubun CHP'den ayrılması yeni bir partinin ayak seslerini oluşturduğu söylenebilir⁶². İsmet İnönü'nün 1945 yılında meclis açılış konuşmasında tek parti döneminden çok partili döneme geçilmesi gerektiğini belirtmesi üzerine Celal Bayar ve arkadaşları parti kurma hazırlığına başlamışlardır. Kurulacak parti için Adnan Menderes büyük emekler vermiş ve parti programları ve tüzüğünün içeriğini tek tek incelemiştir. CHP tabanından gelen Celal Bayar parti hazırlıkları tamamlanınca İsmet İnönü'nün yanına giderek son kez fikir almak istemiştir. İsmet İnönü Atatürk'ün ilke ve inkılaplarının

⁶⁰ Bekir Koçlar, “Çok Partili Hayata Geçiş Döneminde Hükümet-Muhalefet İlişkisi”, Hasan Celal Güzel (Ed.), Kemal Çiçek (Ed.), Salim Koca (Ed.), *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 754; Eroğul, a.g.e., ss. 11-16; Yeşil, a.g.e., ss. 50-53; Filiz Çolak, “Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti (1945-1950)”, Hasan Celal Güzel (Ed.), Kemal Çiçek (Ed.), Salim Koca (Ed.), *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 775.

⁶¹ Koçlar, a.g.m., s. 754; Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Yordam Kitap, İstanbul, 2019, s. 15.

⁶² Söğüt, a.g.e., s. 35.

benimsenmesi ve bu konuda taviz verilmemesi konusunda Celal Bayar'dan söz alması üzerine hazırlıkları tamamlanan partinin kurulmasını olumlu karşılamıştır⁶³.

Ülkede bir muhalefet parti kurulmasının gerekliliğinden bahsedilmesi ve yönlendirmeler sonucu CHP tabanından gelen kişilerce 7 Ocak 1946 tarihinde Ankara'da Demokrat Parti kurulmuştur. Demokrat Parti'nin kurucularının CHP içinden çıkması ve Celal Bayar'ın laikliğe önem vermesi gibi etkenlerinde etkisiyle bu partinin CHP tarafından kabul görmesinin zor olmadığı görülmektedir. Demokrat Parti'nin kurulmasıyla birlikte halkta bir ilgi uyandırmış ve parti hızla ülke içinde teşkilatlanmaya ve şubeler açmaya başlamıştır⁶⁴.

CHP, Meclis Genel Grubu 26 Nisan 1946'da yaptıkları toplantı sonrası aldığı kararla 1946 yılının Eylül ayında yapılması planlanan belediye seçimlerinin erkene alınarak Mayıs ayında yapılmasını içeren yasa tasarısını meclise sunmuştur. Mecliste CHP'nin oyları sonrası yerel seçimlerin 1946 yılının Mayıs ayında yapılması kararı netleşmiştir. Belediye seçimlerin erkene çekilmesi milletvekili seçimlerinin de erkene alınması ihtimalini akıllara getirmiştir. CHP ile ciddi tartışmalara giren Demokrat Parti, alınan bu kararı yeni kurulmuş olan partisinin ilerlemesine yönelik bir engel olarak görmüştür⁶⁵.

Türkiye'de çok partili siyasal hayata geçişin getirdiği bir değişimin oluşması üzerine ülkeyi de bu duruma uygun hale getirmek amacı ile İsmet İnönü 10 Mayıs 1946 yılında CHP II. Olağanüstü Kurultayını gerçekleştirmek üzere hazırlıklarını tamamlamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi salonunda toplanan kurultayda İsmet İnönü'nün konuşması özellikle DP'nin seçimlere katılmama kararı alması üzerine önem arz etmiştir. İnönü konuşmasında tek dereceli seçim, erken seçim ve seçimlerin güvenli bir şekilde yapılması konularına da değinmiştir. Ayrıca bu konuşmasında DP'yi dış

⁶³ Yeşil, a.g.e., ss. 60-65; Eroğul, a.g.e., ss. 15-16.

⁶⁴ Söğüt, a.g.e., ss. 35-36.

⁶⁵ Yaşar Özüçetin, "Demokrasiye Geçiş, Demokrat Parti'nin kuruluşu, 1946 Seçimleri", Hasan Celal Güzel (Ed.), Kemal Çiçek (Ed.), Salim Koca (Ed.), *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 768; Yeşil, a.g.e., ss. 74-79.

siyasette sıkıntıya düşürmekle de suçlamıştır. Kurultayda daha sonra tek dereceli seçim sistemi benimsenmiş ve parti özelinde alınan kararlar dışında ülke için alınan kararlar demokrasinin gelişmesi açısından önem arz etmiştir⁶⁶.

CHP ile DP arasında 26 Mayıs 1946 tarihinde yapılmış olan belediye seçimleri öncesi bazı tartışmalar yaşanmıştır. İki parti arasında yaşanan anlaşmazlıklar sebebiyle DP belediye seçimlerine katılmama kararı almıştır⁶⁷. İzmir seyahati sonrasında Nuri Demirağ aldığı olumlu dönüşler neticesinde belediye seçimlerine katılmıştır. Milli Kalkınma Partisi, belediye seçimleri öncesinde seçim ile ilgili düzenlemelerin yapılması, seçimin güzel bir şekilde tamamlanması için çaba sarf etmiştir. Seçimlere katılma kararı alan Milli Kalkınma Partisi seçimlere katılmış fakat seçimlerde yaşanan gerginliklerde dolayı seçime gölge düştü diyerek seçim günü öğleden sonra seçimlerden çekilmiştir. CHP, karşısında halka hitap eden ve iyi örgütlenmiş bir muhalefet görmesi, yine halkın özellikle Demokrat Parti'ye gösterdiği ilginin CHP tabanında beklenin üzerinde olmasının verdiği şaşkınlık ve endişenin etkisiyle olağanüstü kongreyi toplama kararı almıştır⁶⁸.

CHP ve DP arasında tartışmalar sürerken 10 Mayıs 1946 tarihinde CHP Kurultayı toplanmıştır. Kurultayda konuşan İsmet İnönü, Türkiye'nin demokratik seçimlere ihtiyaç duyduğunu dile getirerek bazı değişimlerin olması gerektiğini belirtmiştir. Belirtilen değişimlerden bazıları, iki dereceli seçim yerine tek dereceli seçim sisteminin oluşturulması, sınıf esasına dayalı parti ve dernek kurma yasağının kaldırılması, parti başkanının seçimle iş başına getirilmesidir. Kurultay'da İnönü'nün belirttiği kararlar kabul edilmiştir. Kurultayda alınan bir diğer karar ise genel seçimlerin bir yıl erkene çekilmesidir. CHP tabanında halkın yoğun ilgisini çeken muhalefet nedeniyle yaklaşan seçimleri kaybetme tedirginliği ve endişesi oluşmuş ve 1947 yılında yapılması düşünülen seçimleri bir yıl erkene çekerek 1946 yılının

⁶⁶ Murat Karakaş, Yeter Solak, a.g.e., s. 317; BCA, 10.05.1946-00.00.0000.218-860-1.490-1; Hakan Uzun, "Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1946 Olağanüstü Kurultayı", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, cilt: 13, sayı: 26, 2013, ss. 144-151.

⁶⁷ Ayman Kara, *CHP'de Gelişmeler: 1946-1960*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2016, s. 50.

⁶⁸ Söğüt, a.g.e., ss. 35-36; Haytoğlu, a.g.e., ss. 786-787.

Temmuz ayında yapma kararı almaya itmiştir. Alınan bu karar ile DP ve CHP arası ipler gerilmiş ve sert tartışmalar yaşanmıştır. Seçimler için atılan demokratik adımlar dahi bu sert havayı dağıtamamıştır. Alınan bu karar mecliste tartışmalara sebep olmuş ve DP tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir⁶⁹.

10 Mayıs 1946 yılında yapılan CHP Kurultay'ında seçimlerin 1 yıl erkene alınması kararı sonrası İsmet İnönü erken seçim kararının nedenlerini açıklamıştır. Seçimlerin 1947 yılında yapmayı düşündüklerini fakat iç ve dış politikada yaşanan gelişmeler gereği devletin idaresini en kısa sürede kararlı kılmanın gerekli olduğunu dile getirmiştir⁷⁰.

İsmet İnönü'nün kurultayda yaptığı konuşmasına karşılık DP'nin başkanı olan Celal Bayar seçimlerin erkene çekilmesini gerektirecek bir sorunun olmadığını, bu kararın DP'nin gelişmesini engellemeye yönelik olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca Celal Bayar, parti olarak telefonlarının dinlenmesi, mektuplarının okunması gibi baskılara maruz kaldıklarını dile getirmiştir. DP olarak mücadeleden vazgeçmeyeceklerini parti teşkilatlarına gönderdikleri genelgelerle de açıkça belirtmişlerdir⁷¹.

Seçimlerin bir yıl öne çekilmesi yeni kurulmuş ve tam olarak teşkilatlanmamış olan DP için heves kırıcı olurken CHP için ise bu durumun bir avantaj olduğunu söylemek mümkündür⁷². Bu karar ile DP'nin seçimlere hazırlanamamasının hedeflendiği ve DP'nin erken seçime gidilmesine itiraz etmesinin alınan kararın değişmesinde etkili olmadığı görülmüştür⁷³.

⁶⁹ Yeşil, a.g.e., ss. 69-79; Kara, a.g.e., s. 50.

⁷⁰ Cemil Kılıç, *Demokrat Parti'nin Kuruluşu ve 1946 Seçimleri*, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1995, s. 58.

⁷¹ Kılıç, a.g.e., s. 59.

⁷² Kılıç, a.g.e., s. 60.

⁷³ Söğüt, a.g.e., ss. 35-36.

Seçimlerin erkene alınması kararı sonrası hangi gün yapılacağı konusu ise Cumhuriyet Gazetesi'nde İçişleri Bakanlığı tarafından zamanın İçişleri Bakanı Hilmi Uran'ın imzası ile yayımlanan tebliğde yer alan *“Milletvekilleri seçimi kanununun 16 ıncı maddesi gereğince 21 Temmuz 1946 pazar günü seçim günü olarak tesbit ve illere tebliğ edilmiştir.”*⁷⁴ ifadesi ile 3 Temmuz 1946'da netlik kazanmıştır. Yine Ulus Gazetesi de 3 Temmuz 1946 tarihli sayısında 21 Temmuz 1946 tarihinin seçim günü olarak belirlendiğı konusuna yer vermiştir⁷⁵.

Seçimlerin erkene alınmasına itiraz etmesine rağmen etkili olamayan DP, Demokrat Parti İdare Genel Kurulu'nun yeni kararı ile seçimleri boykot etmek istemiştir. Fakat DP seçimlere hazır olmamasına rağmen bazı etkileyici unsurlar sonrası, siyasi açıdan partisinin geleceğini düşünerek, 16 Haziran 1946'da seçime girme kararı almıştır⁷⁶. DP 1946 seçimlerinde halkın büyük bir kısmından destek görmüştür. Öyle ki DP'nin iktidarı almak için verdiği büyük mücadele, partiyi destekleyen geniş kitlenin zorlamasıyla başlamıştır. Seçime katılma konusunda verilen kararda belirleyici olan unsurların başında DP'nin siyasi hayatına devam etmesi ve partinin geleceğı konusunda duyulan endişe ve hükümet tarafından seçimlerin tarafsız bir şekilde yapılacağı kararının alınması gelmektedir. Bunun yanı sıra DP'nin meclis dışında kalma kaygısı, halkın büyük bir kısmının DP'yi seçime girme konusunda teşvik etmesi, yerel parti teşkilatlarının istekleri gibi unsurlar da seçime katılma konusunda etkileyici olmuştur⁷⁷. MKP ise 1946 yılı milletvekili seçimlerine katılma kararı almıştır. MKP ve DP arasında milletvekili seçimi için ittifak olma konusu gündeme gelse de ortak kararlar verememeleri sebebi ile ittifak olamamışlardır. Seçimlere katılan MKP, hala belediye seçimlerindeki usulsüzlükler ile uğraşıyor olmasının da etkisiyle ne seçim kampanyası yürütme esnasında ne de seçimlerde etkili olamamıştır. Seçim güvenliğı nedeniyle yeniden itirazlarda bulunan MKP ve CHP arası gerilim

⁷⁴ Cumhuriyet, 3 Temmuz 1946, s. 1.

⁷⁵ Ulus, 3 Temmuz 1946, s. 5.

⁷⁶ Kılıç, a.g.e., s. 60; Kara, a.g.e., s. 50.

⁷⁷ Kılıç, a.g.e., ss. 60-73.

artmıştır. Seçimden MKP' ye göre daha başarılı ayrılan DP iktidar nezdinde daha çok öne çıkmış ve daha çok muhatap alınmıştır⁷⁸.

1946 seçimleri VIII. Dönem TBMM milletvekillerini seçmek üzere 21 Temmuz günü yapılmıştır. Yeniden çok partili, ilk kez tek dereceli bir seçim olması ve demokratik bir hava görülmesine karşın seçimlerin açık oy-gizli sayım ilkesi ile yapılması seçimleri demokrasiden uzaklaştırmıştır⁷⁹.

21 Temmuz 1946 genel seçimlerinin açıklanması üzerine CHP'nin DP'den fazla milletvekili çıkarması ile zafer elde ettiği görülmektedir. Halk tarafından da sevilen DP'nin az sayıda milletvekili çıkarması DP kesiminde şaşkınlık oluştursa ve bir zafer elde edemese de Türk siyasetine bir dönüm noktası getirmiştir⁸⁰.

2.2.1. 1946 Genel Seçimleri İçin Yapılan Bazı Düzenlemeler

1946 seçimi öncesi milletvekili seçim kanununda bazı değişiklikler yapılmıştır. Seçim demokratik bir ülke yönetimi için gerekli bir yoldur. Fakat sadece seçim yaparak demokratik bir yönetim anlayışına sahip olunamayacağı açıkça görülmektedir. Siyasal anlamda demokratik sayılabilmek için seçimlerin yapılmasının yanı sıra demokratik seçim ilkelerinin uygulanabilmesi, seçim esnasında adaletli olunabilmesi ve belirli aralıklarla seçim yapılması gibi adımlar etkilidir⁸¹.

Milletvekili Seçim Kanunu toplamda 49 maddeden oluşmuş olup 5 Haziran 1946 tarihinde kabul edilmiş ve meclis onayından geçmiştir. 4918 numaralı Milletvekili

⁷⁸ Haytoğlu, a.g.e., s. 787; Kılıç, a.g.e., s. 61; Karakaş, Solak, a.g.e., s. 317-319.

⁷⁹ Kara, a.g.e., ss. 51-52.

⁸⁰ Kara, a.g.e., ss. 51-52.

⁸¹ Şükrü Nişancı, Abdülkadir Özdemir, "Dünya'da Uygulanan Seçim Sistemleri Işığında Türkiye için Alternatif Seçim Sistemi Önerileri", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt: 21, sayı: 2, 2017, s. 724.

Seçim Kanunu 6 Haziran 1946 tarihinde ise Resmi Gazete ’de yayımlanarak yrrlēe girmiřtir⁸².

4918 sayılı 5 Haziran 1946 tarihli Milletvekili Seçim Kanunu’na göre nüfusu kırk bine kadar olan yerler için bir, nüfusu elli beş bin ile doksan beş bin arası olan yerler için iki, nüfusu doksan beş ile yüz otuz beş bin arası olan yerler için üç, nüfusu yüz otuz beş ile yüz yetmiş beş bin arası olan yerler için dört milletvekili seçilmesi uygun görülmüş ve her il bir seçim çevresi olarak kabul edilmiřtir⁸³.

Çift dereceli seçim sisteminde seçmenler önce delegeleri, yani ikinci seçmenleri seçerler, seçilen bu delegeler ise yeni bir seçim yaparak milletvekillerini seçerlerdi. Demokratikleşme adımlarının etkisiyle 1943 yılına kadar uygulanan iki dereceli seçim sistemi terk edilerek 5 Haziran 1946 tarihli ve 4918 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu ile tek dereceli seçim sistemi benimsenmiřtir⁸⁴. Tek dereceli seçim sisteminin uygulanmasıyla beraber seçmenler temsilcilerini doērudan seebilmiřlerdir⁸⁵.

31 Mayıs 1946’da tek dereceli seçim sistemini içeren ve mecliste görüşülen kanun tasarısında gizli oy konusu da ele alınmış fakat tam manasıyla güvence altına alınamamıştır. Bunun yanı sıra seçimleri denetleyecek olan seçim kurulları ve komisyonları belediye meclis üyelerinden ve belediye başkanlığının başkanlığında oluşturulmuş olup komisyonlarda parti temsilcilerinin bulunmaması da kararlaştırılmıştır. Mecliste ele alınan tasarının bir diēer kararı ise oy pusulalarının sayımdan hemen sonra yakılmasıdır. Bu karar ile seçime katılan siyasi partilerin seçim sonuçlarına itiraz etme haklarının elinden alındıēı göz önüne alınırsa demokrasiye vurulan bir ket olarak grlebilir⁸⁶.

⁸² Resmi Gazete, 6 Haziran 1946, sayı: 6326, ss.1-4.

⁸³ Kılıç, a.g.e., s. 62.

⁸⁴ Bülent zgl, *Seçim ve Seçim Sistemleri, Türkiye’deki Seçim Sistemi Uygulamaları ve Bir Model nerisi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2002, s. 45; Nişancı ve zdemir, a.g.m., s. 730.

⁸⁵ özgül, a.g.e., s. 45.

⁸⁶ Resmi Gazete, 6 Haziran 1946, sayı: 6326, s. 3.

1946 seçimleri öncesi seçme ve seçilme şartları 4918 numaralı seçim kanununun 7. maddesinde seçmenlik şartları belirtilmiştir. 7 nci maddede yer alan şartlar şu şekildedir; seçmen olabilmek için Türk olmak, 22 yaşını bitirmiş olmak, kısıtlı olmamak, kamu hizmetlerinden yasaklı olmamak, yabancı bir devletin resmi hizmetinde bulunmamak şarttır. Ayrıca 8 nci maddede silahlı kuvvetlerde bulunan er, erbaş, jandarmalar, subaylar, polisler, askeri memurlar ve askeri yargıçlar ve askeri okul öğrencileri seçmen olamazlar. 4918 numaralı seçim kanununun 10 ncu maddesinde ise milletvekilliğine seçilemeyecek olanlar da belirtilmiştir. Bu maddede yer alan kanuna göre yabancı devlet hizmetinde bulunanlar, terhipli cezalardan veya hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanmak gibi suçları olanlar, 30 yaşını bitirmemiş olanlar, Türkçe okuma ve yazmayı bilmeyenler, kısıtlılar, kamu hizmetten yasaklı olanlar, yabancı devlet uyruğunu öne sürenler milletvekilliğine seçilemezler⁸⁷.

1946 seçimlerinin düzeni ve gerçekleştirilmesi için gerekli şart ve koşullar 4918 numaralı seçim kanununda güvence altına alınmış olup şu şekilde belirtilmiştir. Kanunun 3 ncü maddesine göre seçim kararı alma veya seçimleri yenileme yetkisi TBMM'ye aittir. Seçim kanunun 14 ncü maddesine göre her ilin merkezi ve ilçelerinde belediye başkanlığı öncülüğünde 5 kişilik birer seçim kurulu oluşturulacaktır. Yine 15 nci maddede yer alan karar ile vali ve kaymakam başkanlığında idare kurulu ve tüm seçim kurulları bir araya gelerek tüm seçmenlerin oy kullanma işlemlerinin bir gün içerisinde tamamlanması için çalışacaklardır⁸⁸.

Seçim kanununun 24 ncü maddesinde oy pusulalarından bahsedilmiştir. Bu maddede milletvekili adaylarının adlarının yazılı olduğu ve önceden basılmış olan oy pusulalarının geçerli olacağı belirtilerek, seçmenin, mührün ve imzanın hangi şahsa ait olduğunu belirten veya üzerinde herhangi bir işaret ya da renk bulunan oy pusulalarının geçersiz görüleceği ve mühürlü zarf içinde atılan pusulaların hükümsüz sayılacağından bahsedilmiştir. Kanunda yer alan bu şartların halka seçim öncesi ilan edileceği belirtilmiştir. Yine 27 nci maddede oy verme işlemi sonrası yapılacak

⁸⁷ Resmi Gazete, 6 Haziran 1946, Sayı: 6326, Kanun No: 4908, s. 1-2.

⁸⁸ Resmi Gazete, 6 Haziran 1946, Sayı: 6326, Kanun No: 4908, s. 1-2.

işlemler şu şekilde belirtilmiştir; oy kullananların sayısı bir tutanak ile belirtilir ve sandık seçim komisyonları tarafından açılır. Sandık içinden çıkan zarflar ile oy kullanan kişi sayısı karşılaştırılır. Fazla çıkan zarf varsa bu zarflar açılmadan yakılır. Diğer oylar açılıp geçerli ve hükümsüz oylar sayıldıktan sonra tüm yapılan işlemler bir tutanak ile kayıt altına alınır. Bu işlem sonrası oy pusulaları, tutanak ve seçim defteri seçim kuruluna teslim edilir⁸⁹.

29 ncu maddede valinin başkanlığında toplanan seçim kurulu ve il daimi encümen üyelerinin tutanakları birleştirerek oyları hesaplayacağı ve kazanan adayların ad, soyadı ve kazandıkları oyları yine bir tutanak ile belirleyeceği ve milletvekili seçilen kişilere kurul tarafından imzalanmış birer tutanak verileceği belirtilmiştir. 31 nci maddede seçim işlemleri bittiğinde seçim kurullarının tüm evrakları mühürlü bir sandık içinde belediye dairesine teslim edeceklerini belirtilmiştir. Yine 34 ncü maddede seçime katılan siyasi partilerin temsilcilerinin oy verme, oyları sayma gibi tüm seçim işlemleri esnasında kurul ve komisyonlarda bulunma ve seçimde aday olanların kurul ve komisyonlarda şahsen bulunabilme veya temsilcilerini gönderebilme yetkisine sahip oldukları belirtilmiştir. Seçim kanunun diğer maddelerinde ise seçim giderleri, ceza hükümleri gibi konular yer almıştır⁹⁰.

21 Temmuz 1946 yılında yapılacak olan milletvekili seçimlerinde uygulanan 4918 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu bazı eleştiriler almıştır. Bu eleştirilerden bazıları ise seçimlerde esas alınacak kurallar belirlenirken seçim güvencesini sağlayamamış olmaması ve “*açık oy -gizli sayım*” ilkesi ile seçimlerde gizliliği sağlayamamasıdır. Bunun yanı sıra seçim sonuçların açıklanması esnasında tarafsız bir şekilde denetleme yapacak ortamın oluşturulamaması da eleştiri alan unsurlardan biridir⁹¹.

⁸⁹ Resmi Gazete, 6 Haziran 1946, Sayı: 6326, Kanun No: 4908, s. 3.

⁹⁰ Resmi Gazete, 6 Haziran 1946, Sayı: 6326, Kanun No: 4908, s. 3.

⁹¹ Tansu Barış Mahmutoglu, *1923-1960 Yılları Arasında CHP'nin Seçim Çalışma ve Propagandaları*, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum, 2015, s. 256.

2.2.2. Türkiye ve Çankırı’da Seçim Ortamı

21 Temmuz 1946 tarihinde gerçekleştirilen milletvekili seçimi ilk defa tek dereceli seçim olması ve 6 siyasal partinin bu seçime katılması yine TBMM’de 4918 sayılı Milletvekilleri Seçim Kanununun onaylanması, milletvekili seçme yaşının 22 ve milletvekili seçilebilme yaşının 30 olarak kabul edilmesi ile demokratik birkaç adımın atılması gibi etkenler seçim havasını ülke genelinde değiştirmiş ve demokratik bir seçim ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır. 2. Dünya savaşının etkisi ile diğer ülkelerde yaşanan değişimin Türkiye’de de hissedilmesiyle beraber değişim isteği ve beklentisi halk arasında artmaya başlamıştır. Farklı partilerin kurulması seçimin havasını değiştirmiş ve değişim isteyen kesim için heyecan oluşturmıştır. DP kurulmasından kısa süre sonra birçok il ve ilçede teşkilatlanmaya başlamış ve DP kurucularının CHP kökenli olması önemsenmeden büyük bir kesim tarafından muhalefet olarak yer alması yeterli görülerek büyük ilgi görmüştür⁹². DP’ye duyulan ve her gün artan bu ilgiden rahatsız olan CHP 1946 Olağanüstü Kongresinde ülkenin istikrarı için seçimleri erkene alacaklarını açıklamıştır. DP bu kararın önlerine konulan bir engel olduğunu belirterek bu duruma karşı çıksa da etkili olamamış ve CHP ve DP arasındaki ipler iyice gerilmiştir. Bu durum seçim propagandalarını etkilemiş olup basında geniş yankı uyandırmıştır⁹³.

İktidar ve muhalefet arasında sert rüzgârlar eserken DP’nin erkene alınan ve 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılması kararlaştırılan genel seçimlere katılmayacağını ve seçimi boykot edeceğini açıklaması tartışmalara bir yenisini eklemiştir. Bu karar sonrası İsmet İnönü’nün seçimlere yönelik boykot yapılmasının ülkeyi yabancılara karşı suçladığını gösterir söylemlerini DP genel başkanı Celal Bayar bir tehdit olarak görmüştür. Bu sözler üzerine Celal Bayar açıklamalarda bulunarak ağır baskılara maruz kaldıklarını belirtmiştir. Bunun yanı sıra telefonlarının dinlendiğini ve mektuplarının okunduğunu, teşkilata gönderdikleri evrakların yok olduğunu dile

⁹² Büyüktolu, a.g.e., ss. 44-53.

⁹³ Resul Babaoğlu, “İngiliz Belgelerinde Türkiye’nin Demokrasiye Geçiş Yılları: Demokrat Parti’nin Kuruluşu ve 1946 Seçimleri”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı: 10, 2017, ss. 387-388.

getirmiştir. DP içinde seçime katılıp katılmama konusunda bir ikilik yaşansa da yapılan toplantılar sonrası bu olumsuz hava içerisinde gerçekleşecek seçime katılma kararı aldıklarını açıklamışlardır⁹⁴.

1946 yılında yapılacak seçim için CHP'nin seçim propagandaları başlamış olup İsmet İnönü seçim gezilerine yoğunlaşmıştır. Bu gezilerde halkı oy kullanmaya davet ederek ülke içi ve dışındaki sorunları anlatmış ve seçimi erkene alma sebeplerini de açıklamıştır. Yaptığı konuşmalarda halk iradesini sıklıkla vurgulamıştır. Seçim gezilerinde, afiş ve gazete yazılarında oy kullanmanın milli bir vazife ve borç olduğunu belirtmiştir⁹⁵. Seçim propagandalarına başlayan ve ilk olarak mitingi kullanan parti DP olmuştur. Yaptığı propagandaların başında ilk olarak iktidarın ekonomi yönetimini eleştirmek olmuş ve bunun yanı sıra halkın içerisinde gezerek sıklıkla demokrasi üzerine vurgu yapmıştır⁹⁶.

21 Temmuz 1946 tarihine kadar seçimlerin gergin bir hava içerisinde geçeceği düşünülmüşse de halkın sakin ve sessiz bir şekilde oylarını kullandıkları görülmüştür. 21 Temmuz 1946 tarihli Akşam gazetesinde sandık başlarının kalabalık olduğu halkın seçimlere ilgi gösterdiği ve düzenli bir biçimde gerçekleşen seçimlerde herhangi bir olayın yaşanmadığı haberleri yer almıştır⁹⁷.

Sakin geçen oy kullanma işlemlerinin ardından seçim sonuçlarının açıklanmaya başlamasıyla tekrar gergin bir ortam oluşmuştur. DP seçimde yolsuzluk yapıldığı, oy pusulalarının yakıldığı, sahte tutanaklar düzenlendiği, mazbataların kaybedildiği ve DP oylarının sayılamadığı, oyların CHP yönünde değiştirildiği iddialarında bulunmuş

⁹⁴ Ensar Yılmaz, “1946 Seçimlerinde Öne Çıkan Bazı Hususlar”, *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, cilt: 1, sayı: 1, 2010, ss. 179-181.

⁹⁵ Pınar Aydoğan, “Türkiye’nin Çok Partili Siyasal Sisteme Geçiş Sürecinde Milli İrade Söylemi ve 1946 Genel Seçimleri”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt: 24, sayı: 3, 2022, ss. 1143-1146.

⁹⁶ Pervin Demirci, “1946 ve 1950 Seçimleri: Siyaset, Bürokrasi, Propaganda ve Demokrasiye Geçiş Eğilimleri, KAREFAD”, *ÇKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 9, sayı: 1, 2021, ss. 126-127.

⁹⁷ Akşam Gazetesi, 21 Temmuz 1946, Sayı: 9972, s. 1.

ve bazı şehirlerde seçimin yenilenmesini istemiştir. Bu istek üzerine bir İnceleme Komisyonu kurulsa da çok etkili olmamıştır⁹⁸.

Türkiye’de muhalefetin oluşmasının yanı sıra demokrasi adına atılan yeni adımların 1946 seçimlerine demokrasinin hâkim olacağı yönünde bir beklenti oluşturmuştur. Beklenilenin aksine seçim ortamı yoğun tartışmalı ve gergin bir hava içerisinde gerçekleşmiş olup seçim hazırlıklarının yanı sıra 1946 seçim sonuçlarının açıklanması Türkiye’de siyasal hayatı daha da gerginleştirdiğini ve uzun süre tartışmalara yol açmış olduğunu söylemek mümkündür.

Çankırı iline bakıldığında ise Türkiye’de yaşanan genel seçim havasının Çankırı’ya da yansıdığı görülmektedir. DP’nin kurulmasının ardından Çankırı’da partinin il teşkilatı kurulmuştur⁹⁹. Çankırı DP İl Teşkilatı, taş ustası olan Mustafa Esri öncülüğünde oluşturulmuştur. Seçimlerin yaklaşması ile Çankırı’da da seçim için gerekli hazırlıklar yapılmıştır. Çankırı’nın nüfusu öngörüldüğünde 5 milletvekili çıkarılması uygun bulunmuştur¹⁰⁰. Çankırı ilinde seçmenlerin yarısından fazlası seçime katılım göstermiş ve herhangi olumsuz bir olay yaşanmadan sakin bir şekilde seçim günü tamamlanmıştır. Oy pusulalarının sayılması gece tamamlanmış olsa da sonuçların daha sonra açıklanacağı belirtilmiştir¹⁰¹.

2.2.3. 1946 Seçim Sonuçları

1946 genel seçimleri Türkiye’de yapılan seçimlerden farklı bir seçim olmakla birlikte yeni bir sistem teşkil etmektedir. 1946 yılına kadar tek partili yaşam sürdürüldüğü ve karşısında mücadele edeceği bir muhalefet olmadığı için CHP’nin seçimi kaybetme ve iktidardan çekilme gibi bir kaygı içerisinde olmadığı görülmektedir. Toplum için

⁹⁸ Büyüktolu, a.g.e., s. 128; Yılmaz, a.g.e., ss. 185-187.

⁹⁹ Büyüktolu, a.g.e., ss. 44-53.

¹⁰⁰ Büyüktolu, a.g.e., s. 35.

¹⁰¹ Çankırı, 23 Temmuz 1946, sayı: 1215, s. 1.

seçimler önemli bir unsur iken karşı bir muhalefetin yokluğundan kaynaklı farklı bir seçim sonucu ile karşılaşma olasılığının olmaması nedeniyle halkın, tek partili önemde seçimlere yönelik bir heyecan ve endişe taşımadığını söylemek mümkündür. Toplumdaki seçimlere yönelik bu heyecan ve endişe eksikliği seçimlere katılım oranının düşmesi gibi riskler içermektedir. Seçimlere katılım oranının yüksek olması iktidarda olan parti ve yönetimin halk tarafından benimsendiğı ve desteklendiğini göstermektedir. Halkın desteğini almak için yapılan seçim propagandalarının 1946 seçimlerine kadar seçimlere katılım oranını yükseltmek için yapıldığı görülürken, 1946 seçimleri ile beraber seçim propagandaları çeşitlenerek halkın katılım oranını yükseltmekten ziyade birden fazla partinin seçime katılması sebebiyle daha fazla oy alma güdüsüyle propaganda çalışmaları sürdürülmüştür. Bu çalışmalarla halkın iktidarı belirleyici unsur olduğu görülmüştür¹⁰².

1946 genel seçimleri için esasların belirlendiğı 4918 numaralı kanunda yer alan maddelerde seçimlerin Tek Dereceli Seçim Sistemine uygun yapılması, seçim kurullarının belediye meclis üyelerinden oluşturulması, açık şekilde kullanılan oyların kapalı bir zarfa konularak sandık içine atılması, her ilin bir seçim çevresi kabul edilmesi gibi önemli ilkeler yer almıştır. Fakat seçimlerde açık oy, gizli sayım yöntemi uygulanmış, denetim ise idari birimlerce yapılmıştır. Bu nedenle seçim sonuçları üzerinde tartışmalar yaşanmıştır. Ayrıca bu seçimlerde tek dereceli liste usulü çoğunluk seçim sistemi de uygulanarak bir ilde hangi parti daha çok oy aldıysa tüm milletvekilleri o partiden çıkmıştır. 21 Temmuz 1946 tarihinde gerçekleşen genel seçimlerde toplamda Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Milli Kalkınma Partisi (MKP), Demokrat Parti (DP), Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi (TİÇP), Liberal Demokrat Parti (LDP) ve Yalnız Vatan İçin Partisi (YVİP) olmak üzere 6 parti yer almıştır. 1946 yılında Türkiye'nin il sayısının 63 olduğu göz önüne alındığında ve her il bir seçim çevresi kabul edildiğinde CHP'nin tüm seçim çevrelerinde seçime katıldığı DP'nin ise 47 ilde seçime girdiğı, 16 ilde ise seçimlere girmediğı görülmektedir¹⁰³.

¹⁰² Büyüktolu, a.g.e., ss. 52-53.

¹⁰³ Resmi Gazete, 6 Haziran 1946, sayı: 6326, s. 1-4; TUIK, a.g.e., s. 12.

Seçimler tamamlandığında toplamda 465 milletvekili sandalyesinin; 397 adedini CHP, 61 adedini DP'nin ve 7 adedini ise müstakil adayların elde ettiği görölmektedir¹⁰⁴. Seçimlere katılma oranına bakıldığında halkın %75 oranında katılım gösterdiği ve verilere bakıldığında 8.551.548 kayıtlı seçmenden 6.373.543 seçmenin sandık başına gittiği görölmektedir. Uzun süre konuşulacak olan 1946 seçim sonuçlarından muhalefet hoşnut olmamış ve iktidarın bilinçli olarak seçim sonuçları üzerinde oynadığı iddiasında bulunmuştur¹⁰⁵.

DP, resmi sonuçlar ile DP'den görevli sandık başındaki gözlemcilerin açıklaması arasında fark olduğunu ve DP'nin 279, CHP'nin ise 186 adet milletvekili çıkardığını açıklamıştır. Seçimlerde TBMM başkanı seçilen Kazım Karabekir'in seçim öncesi meclis içinde altmış, yetmiş kişinin muhalefet ortamı oluşması için yeterli bir sayı olduğu yönündeki söylemleri seçim sonrası seçim sonuçlarından memnun olmayan muhalefet için bir dayanak oluşturmuştur. Kazım Karabekir'in bu sözlerinden muhalefet bu sayının seçim öncesi DP için belirlendiği ve devlet gücünün bu sayıyı tutturmak için kullanıldığı sonucuna ulaşmıştır¹⁰⁶.

Halk tarafından büyük bir destek gören DP seçim sonuçlarının açıklanması ile birlikte hayal kırıklığına uğramıştır. Seçim sonrası DP'ye seçim esnasında yapılan usulsüzlük ve baskılar hakkında şikâyetler gelmeye başlamıştır. Gelen şikâyetler nedeniyle daha sonuçlar açıklanmadan DP, iktidarda olan İsmet İnönü ile iletişime geçerek yapılan gayri resmi işlemlerin önüne geçilmesini talep etmesine rağmen bu istek iktidarda karşılık görmemiş ve seçim sonuçları açıklanmıştır¹⁰⁷. Seçim sonucunda CHP zafer elde etmiş olsa da, DP'de yeni kurulması ve seçimlere tam anlamıyla hazırlanma vakti olmamasına karşın halk tarafından büyük ilgi görmesi sebebiyle kaybetmiş sayılmamıştır. Seçimlere bakıldığında seçim esaslarının tam anlamıyla doğru olmadığını söylemek mümkündür. Bunun nedeni olarak ise oy kullanma esnasında açık oy-gizli sayım sebebiyle vatandaşların oy gizlilik güvencesi olmamakla beraber

¹⁰⁴ TUİK, a.g.e., s. 8; Yeşil, a.g.e., ss. 87-91.

¹⁰⁵ TUİK, a.g.e., s. 8; Kılıç, a.g.e., s. 72.

¹⁰⁶ Kılıç, a.g.e., ss. 72-73.

¹⁰⁷ Cem Eroğul, a.g.e., s. 23.

sayılan seçmen pusulaları yok edilerek seçim sonuçlarının da güvenli durmaması ve itiraz olsa bile tekrar bir sayım yapılarak kontrol edilememesi söylenebilir. Ayrıca hemen hemen tüm yöneticilerin CHP üyesi olması ve gözlemcilerin taraflı olması sebebiyle seçimler muhalefet tarafından güvenli bulunmamıştır¹⁰⁸.

Seçim sonuçları henüz beyan edilmeden önce CHP kanadında endişe, DP kanadında ise umut ve sevinç etkiliyken gelen haber ve raporlar üzerine bu durum değişmeye başlamış seçim sonuçlarının ilanı ile bu sakin hava dağılarak yerini uzun süre devam edecek kargaşaya bırakmıştır. Seçimlerde usulsüzlük ve haksızlık yapıldığı iddiasında bulunan muhalefet seçime itiraz etmesine rağmen sonuç alamaması üzerine seçimi boykot etme kararı almış ve birçok ilde mitingler düzenlemiştir. İlk seçim protestosu İzmir’de kırk bin kişinin toplanmasıyla gerçekleşmiştir. İzmir mitinginden iki gün sonra ise on bin kişinin katılımıyla Bursa’da seçim protesto edilmiştir. Bu seçim boykotlarını Ankara, Adana ve Konya’da yapılan mitingler takip etmiştir. Bu sırada CHP yapılan mitinglerden hoşnut olmasa da itirazları cevapsız bırakarak sessiz kalmıştır. Her fırsatta itirazlarını duyurmaya çalışan DP’nin sesini duyurması için DP genel başkanı Celal Bayar’ın protestosunu yayınlayan Gerçek ve Yeni Sabah adıyla yayın yapan gazeteler CHP’nin sıkıyönetim yetkilerini kullanması sonucu yayınına son verilerek kapatılmıştır. Altı siyasal partinin katıldığı 1946 seçimlerinin, sayısal sonuçlarının açıklanmaması nedeni ile net olarak oy oranları ve bu oranların partilere dağılımı belirlenememiştir. Türkiye siyasetinde önemli bir aşama olan bu seçimler tarihe “*Hileli Seçimler*” ve “*Kırkaltı Seçimleri*” olarak geçmiştir. Seçimlerde mücadele gösteren DP’liler ise “*Kırkaltı Demokratları*” ve “*Kırkaltı Ruhu*” olarak adlandırılmıştır. Seçim tartışmaları henüz son bulmamışken Ağustos ayında toplanan TBMM’de cumhurbaşkanlığı makamına İsmet İnönü seçilmiştir. Meclis, çalışmalarına başlamasına rağmen DP seçimi sessiz kalıp kabul etmeyeceğini göstermek açısından sert bir muhalefet rüzgârı estirmiştir¹⁰⁹.

¹⁰⁸ Rahmi Çiçek, “*Çok Partili Hayata Geçiş (1945-1950)*”, İsmail H. Demircioğlu (Ed.), Ahmet Özcan (Ed.), Yücel Yiğit (Ed.), Namık Çencen (Ed.), *Çağdaş Türkiye Tarihi*, Pegem Akademi, Ankara, 2019, s. 356; Yeşil, a.g.e., ss. 89-91.

¹⁰⁹ Eroğul, a.g.e., ss. 23-24; Yeşil, a.g.e., ss. 88-91; Büyüktolu, a.g.e., ss. 128-137; Yusuf Tekin (Ed.), *Yüzüncü Yılında TBMM Oluşumu, Çalışma Şartları Ve İşlevleri I. Cilt*, TBMM Basımevi, 2020, ss. 306-308.

Çankırı ili bazında seçim sonuçlarına baktığımızda ise tamamı CHP'den olmak üzere 5 adet milletvekili çıkardığı görülmektedir¹¹⁰. 23 Temmuz 1946 tarihinde yayınlanan Çankırı gazetesinde “*milletvekili seçimi bitti ilimizde seçimi tamamı ile CHP kazandı*” şeklinde bir başlık atılmıştır. Bu başlık altında ise Pazar günü seçimlerin yapıldığı, seçim öncesi Çankırı ilinin pek çok propagandaya sahne olduğu fakat seçim gününün olaysız geçtiği, halkın yüzde yetmişten fazlasının seçime katıldığı ve katılan kişilerin hiçbir baskı altında kalmadan oylarını kullandığı yazılmıştır. Ayrıca seçim sonuçlarının saat 20.00'dan sonra açıklanmaya başlandığını 04.00'dan sonra ise CHP'nin kazandığının anlaşıldığını fakat kesin sonuçların Pazartesi günü belli olduğunu ve tüm milletvekillerinin CHP'den çıktığını belirten bir haber yapılmıştır. Kesin sonuç başlığı altında ise Çankırı ilinin CHP adayları ile Çankırı iline DP'den aday olan Mahmut Ögüt, Kazım Arar, Dr. Kenan Çığman, Rüştü Sülün ve Adil Camgöz'ün aldığı oylar açık bir şekilde belirtilmiştir¹¹¹.

1946 seçim sonuçlarının açıklanması sonrası Çankırı'dan seçilen 5 milletvekili hakkında BMM başkanlığına Çankırı DP başkanı tarafından 2 Ağustos 1946 tarihli bir itiraz name verilmiştir. Bu itiraz namede Çankırı'da yapılan seçimlerde usulsüzlük yapıldığı ve seçim memurlarının CHP ile iş birliği içinde olduğu, DP adına tutulan araçların CHP tarafından fazla para ile tutularak köylere ulaşmalarına engel olunduğunu yine DP'ye ait oyların CHP'ye ait gibi gösterildiği yer almıştır. Fakat bu itiraz name Tutanakları İnceleme Komisyonunca incelenmiş, sebepleri açıklanarak bir usulsüzlük bulunmadığı belirtilerek Çankırı ilinden seçilen 5 milletvekilinin tutanaklarının kabul edilmesi yönünde karar verilmiştir¹¹². Daha sonra 5 milletvekilinin seçim tutanakları onanmıştır¹¹³.

¹¹⁰ TUİK, a.g.e., s. 8.

¹¹¹ Çankırı Gazetesi, 23 Temmuz 1946, Sayı: 1215, s. 3.

¹¹² TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, 26 Ağustos 1946, B. 8, O. 2, s. 14.

¹¹³ TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, 26 Ağustos 1946, B. 8, O. 2, s. 140.

2.2.3.1. 1946 Seçim Sonuçlarının VIII. Dönem Çankırı Milletvekilleri Analizi

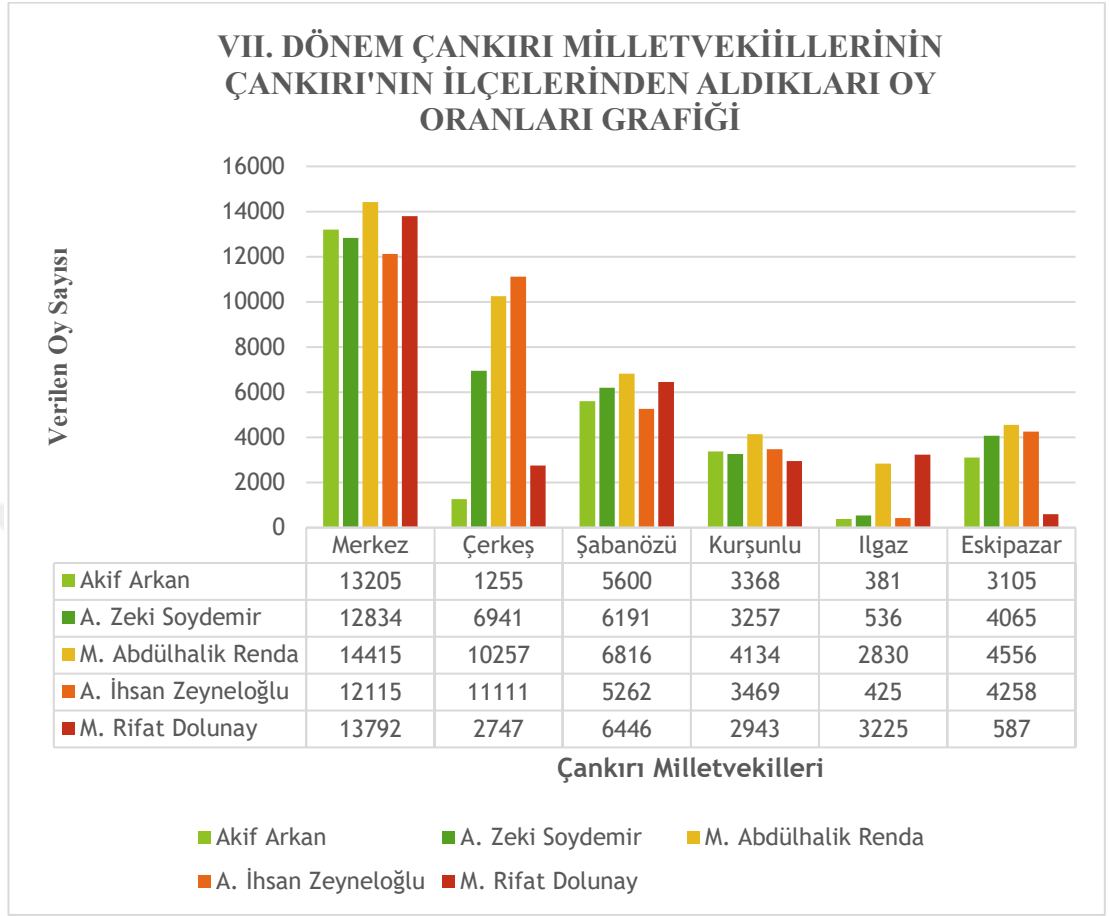
Tablo 2.1.: 1946 seçim sonuçlarının VIII. dönem Çankırı milletvekilleri analiz tablosu¹¹⁴

MİLLETVEKİLLERİ	SEÇMEN SAYISI	KULLANILAN OY SAYISI	ALDIKLARI OY SAYISI
Akif Arkan	88.209	71.733	26.914
A. Zeki Soydemir	88.209	71.733	33.824
M. Abdülhalik Renda	88.209	71.733	43.008
A.İhsan Zeyneloğlu	88.209	71.733	36.640
M. Rifat Dolunay	88.209	71.733	29.740

21 Temmuz 1946 Seçimlerinde Çankırı ili seçmen sayısının 88.209 kişi olduğu görülürken, kullanılan oy sayısına bakıldığında seçime katılım oranının yüksek olduğu söylenebilir. 71.733 kişi oyunu kullanmış olup, seçilen 5 milletvekili arasından seçmenden en yüksek oyu alan milletvekilinin 43.008 oy ile Renda olduğu görülürken, 26.914 oy ile en az oyu Arkan'ın aldığı görülmektedir.

¹¹⁴ Mustafa Çufalı, *Türk Parlamento Tarihi TBMM VIII. Dönem (1946-1950)*, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2012, ss. 289-298; TBMM Arşivi Milletvekilleri Seçim Mazbataları, bkz. Ek-3, Ek-6, Ek-10, Ek-11, Ek-12.

Şekil 2.1.: VIII. dönem Çankırı milletvekillerinin Çankırı'nın ilçelerinden aldıkları oy oranları grafiği¹¹⁵

1946 seçimlerinin Çankırı milletvekillerinin Çankırı'nın ilçelerinden aldıkları oylara bakıldığında, merkez ilçenin tüm milletvekillerine yakın oranda oy verdiği görülürken, en fazla oyu Renda'ya en az oyu Zeyneloğlu'na verdiği görülmektedir. Çerkeş ilçesinde verilen oylarda belirgin farklar olduğu görülürken, açık ara farkla en fazla oyu aslen Çerkeşli olan Zeyneloğlu'na verdikleri, en az oyu ise Arkan'a verdikleri görülmektedir. Şabanözü ilçesinde merkez ilçede olduğu gibi tüm milletvekillerine yakın oranlarda oy verdikleri görülürken en fazla oyu yine Renda, en az oyu ise Zeyneloğlu almıştır. Kurşunlu ilçesi en fazla oyu Renda'ya en az oyu Dolunay'a verirken, Ilgaz ilçesinde oy oranlarında farklılıklar belirgindir. Açık ara en fazla oyu Dolunay'a hemen akabinde Renda'ya verirken en az oyu ise Arkan'a verdikleri görülmektedir. Eskipazar ilçesinde ise en fazla oyu Renda, en az oyu ise Dolunay

¹¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. TBMM Arşivi, Milletvekilleri Tercüme-i Hal ve Seçim Mazbataları; bkz. Ek-1 – 14.

almıştır. Bu durumda yukarıda bahsi geçen ilçelerden en fazla oyu Mustafa Abdülhalik Renda alırken, en az oyu Akif Arkan'ın aldığını söylemek mümkündür.

3. VIII. DÖNEM ÇANKIRI MİLLETVEKİLLERİNİN BİYOGRAFİLERİ

3.1. Akif Arkan

Akif Arkan, 1889 (1305) yılında Çankırı ilinin Dumanlı köyünde dünyaya gelmiştir. Annesi Hafize Hanım, babası Hasan Bey'dir. Akif Arkan 1917 yılında Sıdika Hanım ile evlenmiş ve bu evlilikten 1919 yılında Perihan ve 1920 yılında Ali Ferhan adlarında 2 çocuğu dünyaya gelmiştir. İlk ve orta öğrenim tahsilini Çankırı'da gerçekleştiren Arkan, 7 Temmuz 1914 yılında Askeri Tıbbiye Okulu'ndan mezun olmuştur¹¹⁶.

Fransızca ve kısmen Almanca dillerini bilen Akif Arkan 7 Temmuz 1914 yılında Yüzbaşı, 1921 yılında Binbaşı, 1928 yılında Yarbay ve 1935 yılında Albay ünvanını almıştır. Ayrıca Arkan, 20 nci kolordu başhekim yardımcısı iken 1919 yılının Temmuz ayında Çankırı'ya izinli giderek Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Teşkilatının Çankırı şubesinin kuruluşunda yer almış ve cemiyetin umumi kâtipliğini yapmıştır. Burada bir süre görev alan Arkan, izin süresi bittiğinde görevine geri dönmüştür¹¹⁷. 1923 yılında İstanbul'da Gülhane Askeri Tatbikat Mektep ve Seririyatı Dâhiliye hekimliğine, 1928 yılında Erzurum Askeri Hastanesi hekimliğine tayin edilmiştir. Şark görevi bitince 1931 yılında Samsun Askeri Hastanesi başhekimliği görevine başlamıştır. 1935 yılında Jandarma Genel Komutanlığı başhekimliğine tayin edilmiş ve Ankara'ya gelmiştir. Bu vazife üzerinde bulunurken 16 Mart 1939 tarihinde istifa ederek milletvekilliği seçimlerine katılmıştır. 3 Nisan 1939 tarihinde TBMM'de Çankırı Milletvekili olarak yer almıştır¹¹⁸.

¹¹⁶ Çufalı, a.g.e., s. 291; TBMM Arşivi, 1042 Numaralı Sicil Defteri (NSD), Tercüme-i Hal Kağıdı, bkz. Ek-5.

¹¹⁷ Çufalı, a.g.e., ss. 291-292; Yıldırım ve Zeynel (ed.), a.g.e., s. 459; TBMM Arşivi, 1042 NSD, Tercüme-i Hal Kağıdı, bkz. Ek-4, Ek-5.

¹¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 30.03.1939- 00.00.0000. 30-10-0-0/75-497-22.78-2; TBMM Arşivi, 1042 NSD, Tercüme-i Hal Kâğıdı; BCA, 16.02.1939-00.00.0000. 128-5-6.2. bkz. Ek-17.

Akif Arkan, 29 Mayıs 1939 tarihinde yapılan CHP'nin Beşinci Büyük Kurultayındaki halkın istek ve ihtiyaçlarını öğrenmek amacı ile kurulmuş olan Dilek Komisyonunda da yer almış ve Çankırı milletvekilleri ile birlikte Çankırı ili ile ilgili bazı incelemelerde bulunmuşlardır¹¹⁹.

1943 yılında yapılan milletvekili seçimlerinde CHP listesinden Çankırı milletvekili seçilmiş olan Arkan, 21 Temmuz 1946 yılında birden fazla partinin katıldığı genel seçimde tekrar CHP listesinden Çankırı milletvekili olarak meclise girmiştir¹²⁰. 12 Ağustos 1946 yılında TBMM Milli Savunma Komisyonu üyeliğine seçilmiş olup, 11 Kasım 1946, 5 Kasım 1947, 5 Kasım 1948, 7 Kasım 1949 yıllarında yapılan seçimlerde aynı üyeliğe yeniden seçilerek 8. dönemi kapsayan 5 yasama yılı boyunca TBMM'de bu görevi icra etmiştir¹²¹.

I. Dünya ve İstiklal savaşlarına katılması ve bu savaşlardaki hizmetlerinden dolayı Arkan'a bazı madalyalar verilmiştir. Aldığı madalyalar arasında Çanakkale Muharebeleri dolayısıyla Harp Madalyası ve üç sene harb kıdem zammı, Sina Cephesi'ndeki hizmetleri nedeniyle Liyâkat Madalyası ve Beşinci Mecîdî Nişânı, İstiklâl Harbi'ndeki başarıları ve hizmetleri nedeniyle İstiklâl madalyası yer alır. CHP listesinden 6, 7 ve 8. dönem seçimlerinde Çankırı'dan milletvekili seçilerek çeşitli hizmet ve görevlerde bulunan Akif Arkan 19 Temmuz 1952 yılında vefat etmiştir¹²².

3.2. Ahmet Zeki Soydemir

Ahmet Zeki Soydemir, Selanik şehrinde 1883 (1299) tarihinde dünyaya gelmiştir. Annesi Atiye Hanım, babası ise Demir Ali Bey'dir. Selanik'te eğitim hayatına

¹¹⁹ Sevda Mutlu, "Tek Parti Döneminde Parti-Devlet Bütünleşmesine Bir Örnek: "Dilek Sistemi"", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, cilt: 29, sayı: 86, 2013, ss.66-86; İsmet Binark, *Türk Parlamento Tarihi TBMM - VI. Dönem (3 Nisan 1939 – 15 Ocak 1949) I. Cilt*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, ss. 826-827.

¹²⁰ Büyüktolu, a.g.e., s. 26; Çufalı, a.g.e., ss. 291-292.

¹²¹ Çufalı, a.g.e., ss. 291-292.

¹²² Çufalı, a.g.e., ss. 291-292; TBMM Arşivi, 1042 NSD, Tercüme-i Hal Kâğıdı.

başlamış Selanik ortaokulunu tamamlamış daha sonra Manastır lisesinde öğrenimine devam etmiştir. 14 Ocak 1902 tarihinde Harp okuluna başlamış bu okulu 27 Mayıs 1905 tarihinde piyade mülazımı olarak bitirmiştir. Bekâr olan Soydemir, eğitim hayatını 1 Eylül 1908 tarihinde yüzbaşı rütbesiyle Harp Akademisi'nden mezun olarak tamamlamıştır. Harp Akademisini tamamlamasının ardından üçüncü orduda görevlendirilmiştir. Çeşitli birliklerde görev almanın yanı sıra Balkan savaşı ve Birinci Dünya Savaşı'na katılmış olup çeşitli cephelerde vazifesini gerçekleştirmiştir. Milli Mücadeleye de katılan Soydemir, 1920 yılında Yedinci Atlı Piyade Tümen komutan vekilliği ile görevlendirilmiştir. Güney Cephesinde kurmay başkanı, Altıncı Tümen komutanı olarak görevlerini icra etmiştir¹²³.

Soydemir, II. İnönü, Dumlupınar, Kütahya, Eskişehir ve Sakarya savaşlarında yer almış ve Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nde sağladığı faydalar sebebiyle rütbesi Albaylığa yükseltilmiştir¹²⁴.

Almanca ve kısmen Fransızca bilmekte olan Zeki Soydemir, Genel Kurmay Başkanlığı ve Jandarma Genel Komutanlığı'nda çalışmış olup 1927 yılında Tümgeneral rütbesini almıştır. Tümgeneral, Tümen komutanı, 12 nci Ordu Müfettişliği Kurmay Başkanlığı ve Askeri Temyiz Mahkemesi üyeliğinde bulunmuştur¹²⁵. Bu görevlerin yanı sıra 1924-1930 yılları arasında Jandarma Kumandanlığı görevini de yerine getirmiştir¹²⁶.

1934 yılında Tümgeneral rütbesiyle emekli olan Soydemir, siyasi hayata atılmış ve 1935 yılında Erzurum ilinden milletvekili seçilerek meclise girmiştir. Milli Müdafaa Komisyonu, Dâhiliye Komisyonu ve Geçici Komisyonlarda üye olarak bulunmuştur.

¹²³ İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi TBMM- V. Dönem 1935-1939 II. Cilt*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 2001, s. 267; Yıldırım ve Zeynel (ed.), a.g.e., s. 459.

¹²⁴ Güneş, a.g.e., s. 267.

¹²⁵ Yıldırım ve Zeynel (Ed.), a.g.e., s. 459; Güneş, a.g.e., s. 267; TBMM Arşivi, 903 NSD, Tercüme-i Hal Kâğıdı, bkz. Ek-13.

¹²⁶ Selma Göktürk Çetinkaya, "Umum Jandarma Kumandanlığı'nın Tarihi Gelişimi ve Değişimi (1919-1939)", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, cilt: 6, sayı: 3, 2020, s. 980; Güneş, a.g.e., s. 268.

Çeşitli görevlerin yanı sıra 5, 6, 7 nci dönem olmak üzere üç dönem Erzurum ilinden milletvekili seçilmiştir¹²⁷. Aynı zamanda CHP İzmir Umumi İdare Heyeti üyeliğine seçilmiştir¹²⁸. Ahmet Zeki Soydemir, 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan milletvekili seçimlerine Çankırı ili CHP listesinden katılmış ve 8. dönem TBMM’de Çankırı milletvekili olarak yer almıştır¹²⁹. 8. dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde beş yasama yılı boyunca Milli Savunma Komisyonu üyeliği görevini yerine getirmiştir¹³⁰. Üstlendiği görev ve bu görevlerdeki başarılarından dolayı İstiklal Madalyası ve Osmanlı Nişanına sahip olan Ahmet Zeki Soydemir, 4 Eylül 1954 tarihinde İstanbul’da vefat etmiştir¹³¹.

3.3. Mustafa Abdülhalik Renda

Mustafa Abdülhalik Renda, 11 Aralık 1881 (1297) yılında Yunanistan sınırları içinde bulunan Yanya’da altı çocuğun en büyüğü olarak dünyaya gelmiştir. Annesi Nafia Hanım, Babası ise Rendazade Arslan Efendi’dir¹³². Saadet Hanım ile 1917 yılında dünya evine girmiştir. Bu evlilikten dünyaya Nerime Renda ve Nezihe Fazilet Sayar adında iki kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Kızlarının yaptığı evliliklerden toplamda 5 erkek torunu olmuştur. Yanya’nın Şemsüddin Mahallesinde doğan Renda, ilerleyen zamanlarda ailesi ve Balkanlarda yaşayan Türk aileleriyle ilgili bir araştırma yapmıştır. Bu araştırma sonucunda Balkanlara iskân edilen aslen Türk ailelerin, bulundukları bölgeye uyum sağlamaları nedeniyle Anadolu’da Türk olarak kabul edilmelerinin zor olduğunu dile getirerek bu durumdan üzüntü duyduklarını ifade etmiştir. Yine yaptığı araştırma sonucunda büyük dedesi olan Çankırı ilinin Kurşunlu ilçesinden, Rendecioğullarından sipahi Kurt İsmail Beşe’nin askerde gösterdiği başarı

¹²⁷ Çufalı, a.g.e., ss. 297; TBMM Arşivi, 903 NSD, Tercüme-i Hal Kâğıdı.

¹²⁸ Binark, a.g.e., s. 1010: BCA, 04.09.1940-00.00.0000.384-1623-6.3. bkz. Ek-19.

¹²⁹ Büyüktolu, a.g.e., s. 26.

¹³⁰ Çufalı, a.g.e., s. 297.

¹³¹ Yıldırım ve Zeynel (ed.), a.g.e., s. 459.

¹³² Çufalı, a.g.e., ss. 295-296.

sebebiyle tımar sahibi olarak Yanya'ya iskân edildiğini belirterek soyadını bu nedenle Renda olarak seçtiğini açıklamıştır¹³³.

Eğitim hayatına Yanya'da başlayan Abdülhalik Renda ortaöğrenimini İstanbul lisesinde bitirmiştir. Eğitim hayatını 22 yaşında İstanbul Mülkiye Mektebi'nin Yüksek Bölümünden mezun olarak 1903 yılında tamamlamıştır. Osmanlı Devleti döneminde de çeşitli şehirlerde valilik görevinde bulunmuştur. Bunun yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulması ile de önemli ve çeşitli görevleri üstlenmiştir. Ayrıca Rumca, Bulgarca, Fransızca ve İngilizce dillerinde kendini geliştirmiş olduğundan dört farklı dil bilmektedir¹³⁴.

Abdülhalik Renda, iş hayatına ve devlet görevlerine Yanya Ziraat Bankası'nda muhasebe kayıtlarını tutmakla başlamıştır. 1903 tarihinde mezun olduğunda Rodos lisesinde geometri, matematik, tarım, sağlık ve Fransızca öğretmenliği görevine atanmıştır. 1905 yılında Yanya'da vilayetini tamamlayan Mustafa Abdülhalik Renda, 1906 ile 1909 yıllarının içine alan tarihlerde sırasıyla Tepedelen, Maçova, Pogon, Delvine, kaymakamlıklarında vazife almıştır¹³⁵. Yine 1914 yılında Bitlis valiliği görevini üstlenen Renda, Birinci Dünya Savaşı'nın yaşanıyor olması ve bölgede yaşanan Ermeni isyanları nedeniyle çalışma hayatının en zor dönemlerini yaşamıştır. 1915 yılında Kastamonu iline tayin edilmiş fakat bu bölgeye gitmeden Bitlis'te görevde iken sürekli iletişim halinde olduğu Halep'e tayin edilmiş ve 1917 yılına kadar burada görevini sürdürmüştür¹³⁶. Halep valiliği görevi sonrasında Dâhiliye Vekâleti Müsteşarlığına atanmıştır. Bu görevde iken 1918 yılında Batum'un ana vatana katılması sonrası Osmanlı Hükümeti Kars-Ardahan-Batum bölgesinde idari yapının yeniden teşkil edilmesi için Renda'yı görevlendirilmiş olup Batum'a gönderilen Türk

¹³³ Cengiz Atlı, "Türk Siyasi Hayatının Ardında Kalan İsim: Mustafa Abdülhalik Renda", *History Studies*, cilt: 5, sayı: 6, 2014, s. 1; Gönül Türkan Demir, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Mustafa Abdülhalik Renda (1881-1957)*, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çankırı, 2012, ss. 7-9.

¹³⁴ Yıldırım ve Zeynel (ed.), a.g.e., s. 369; TBMM Arşivi, 476 NSD, Tercüme-i Hal Kâğıdı, bkz. Ek-7, Ek-8, Ek-9.

¹³⁵ Yıldırım ve Zeynel (ed.), a.g.e., s. 369; TBMM Arşivi, 476 NSD, Tercüme-i Hal Kâğıdı.

¹³⁶ Atlı, a.g.m., ss. 1-5; Demir, a.g.e., ss. 20-62; TBMM Arşivi, 476 NSD, Tercüme-i Hal Kâğıdı.

heyetin başkanlığını üstlenmiştir. Buradaki görevini yerine getirerek, bu bölgedeki halkın düşüncelerini de öğrenerek İstanbul'a dönüş sağlamıştır. Halep işgali sonrası Hüdavendigâr valiliğine nakledilmiş fakat daha bu göreve başlamadan Damat Ferit Hükümetince görevden alınmıştır. İstanbul'da tutuklanarak Bekir Ağa Bölüğünde altı ay bekletilmiştir. Bitlis valiliği görevine dayandırılan bazı suçlamalarla bir süre Malta'ya sürgüne gönderilmiş ve on yedi ay sürgünde kalmıştır. 1921 yılında sürgün hayatı bitmiş 1922 yılında ise memur hayatına dönüş yapmış ve Müsteşarlık, Konya vali vekili ve İzmir valisi olarak görev yapmıştır. Bu görevi esnasında Atatürk'ün İzmir ziyaretinde kendilerine eşlik etmiş olup yine Atatürk'ün nikâhında müstakbel eşi Latife Hanım'ın nikâh şahitliğinde bulunmuştur ¹³⁷.

Aldığı görevlerin yanı sıra İzmir valisi görevinde iken Türk siyasi hayatına atılan Renda, ikinci dönemden başlamak üzere 7 dönem Çankırı milletvekili olarak TBMM'de yer almıştır¹³⁸. Öğretmen kökenli olan Renda, siyasi hayatına ilk olarak 1923 yılında Çankırı milletvekili seçilerek başlamıştır. Mecliste aldığı ilk görev Dâhiliye ve Muvazene-i Maliye Encümenliği olmuştur. Renda, 2 Ocak-21 Mayıs 1924 tarihleri arasında birinci, 6 Mart-21 Mayıs 1924 tarihleri arasında ikinci, 22 Ekim 1924-3 Mart 1925 tarihleri arasında üçüncü hükümette Maliye Bakanı olarak görev almıştır. Mart-Temmuz 1926 tarihleri arasında Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü yapmış olup ardından 13 Temmuz 1926-1 Ekim 1927 tarihleri arasında dördüncü hükümette Maliye Bakanı olarak görev almıştır. 1 Kasım 1927-27 Eylül 1930 tarihleri arasında beşinci hükümette Milli Savunma ve Denizcilik Bakanı, 27 Eylül 1930-25 Aralık 1930 tarihleri arasında altıncı hükümette Milli Savunma Bakanı, 4 Mayıs 1931- 3 Şubat 1934 tarihleri arasında yedinci hükümette Maliye Bakanı olarak görevlerini yerine getirmiştir¹³⁹. Ankara- Zonguldak kömür hattı için yapılan demir hattının önemli bir kısmının Çankırı ve ilçelerinden geçmesi, Çankırı için önem arz etmiştir. 23 Nisan

¹³⁷ Atlı, a.g.m., ss. 1-5; Demir, a.g.e., ss. 20-62; Yıldırım ve Zeynel (ed.), a.g.e., s. 236; TBMM Arşivi, 476 NSD, Tercüme-i Hal Kâğıdı.

¹³⁸ Yıldırım ve Zeynel (ed.), a.g.e., s. 369.

¹³⁹ Yıldırım ve Zeynel (ed.), a.g.e., s. 236; Yakup Oflar, *Atatürk Dönemi Öğretmen Milletvekilleri*, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, Bolu, 2022, ss. 82-88.

1931 tarihinde gerçekleştirilen bir tören ile Mustafa Abdülhalik Renda ve TBMM başkanı demiryolunun Çankırı- Ankara inşasının açılışını gerçekleştirmiştir¹⁴⁰.

1935 yılında yapılan seçimlere katılan Abdülhalik Renda, TBMM’de Çankırı milletvekili olarak yeniden yer edinmiştir. 1 Mart 1935 tarihinde TBMM başkanlığına seçilen Renda aynı zamanda meclisin ilk sivil kökenli başkanı olmuş ve 1946 yılına kadar bu görevi idame ettirmiştir¹⁴¹.

Cumhurbaşkanlığı görevini yürüten Atatürk’ün 10 Kasım 1938 tarihinde vefat etmesi üzerine Dâhiliye Vekâleti imzasıyla aynı gün hükümet tebliğ yayınlanmıştır. Tebliğde cumhurbaşkanlığı görevinin geçici olarak o dönemde TBMM başkanı olarak görevini sürdüren Mustafa Abdülhalik Renda’ya verilmiş olduğu da ifade edilmiştir. Bu durum dönemin gazete ve basınında da yer almıştır. Cumhuriyetin varlığı ve içinde bulunulan süreç nedeniyle hızlı bir şekilde yeniden cumhurbaşkanı seçimi yapılması gerekli olduğu için bu süreci yönetmekle görevli olan Renda, 11 Kasım Cuma günü meclisi toplamıştır¹⁴².

Atatürk’ün vefat etmesi üzerine cumhurbaşkanlığı görevi için düşünülen kişiler arasında yer edinmiştir¹⁴³. Dönemin İç İşleri Bakanı Şükrü Kaya ve arkadaşları cumhurbaşkanı adaylığını teklif etse de Renda bu teklifi kabul etmemiştir¹⁴⁴.

İstanbul’dan yola çıkan Atatürk’ün naaşının Ankara garına gelmesini kapalı bir peronunda bekleyenler arasında Abdülhalik Renda’da yer almış ve naaşın önünden

¹⁴⁰ BCA, 09.04.1931-00.00.0000.147-48-12.151-2. bkz. Ek-15.

¹⁴¹ Demir, a.g.e., s. 107; BCA, 21.02.1935-00.00.0000,75-492-6,72-2, bkz. Ek-16.

¹⁴² Üzen, Özgen, a.g.e., s. 12; Ali Güler, “Atatürk’ün Ölümü, Cenaze Namazı ve Defin İşlemi”, Hasan Celal Güzel (Ed.), Kemal Çiçek (Ed.), Salim Koca (Ed.), *Türkler*, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 510-511; Akın Aktaş, “Arif Baytın’ın Vekil Seçilme Süreci”, *Asya’dan Avrupa’ya Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 8, 2019, s. 2; Yusuf Yurdigül, Gökçe Yoğurtçu, “Atatürk’ün Ölümünün Türk Soylu Ülkelerdeki Basına Yansıması”, *Uluslararası Atatürk Kongresi*, 2021, s. 1016.

¹⁴³ Tekin (ed.), a.g.e., s. 222.

¹⁴⁴ Mustafa Serhan Yücel, *Türk Siyasal Hayatında Cumhurbaşkanlığı Seçimleri*, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Bilecik, 2012, s. 20.

saygı geçişinde de bulunmuştur¹⁴⁵. Cenaze töreninin gerçekleşeceği gün Atatürk'ün naaşı top arabasına nakledilmiş olup top arabasının arkasında yürüyenler arasında Renda'da yer almıştır. Daha sonrasında gelen taziye telgrafı ve mesajlarının doğrudan Abdülhalik Renda'ya gönderildiği de olmuştur. Renda, Atatürk tarafından yapılması kararı alınan ve günümüzde kullanılmakta olan TBMM'nin üçüncü binasının inşaatının başlaması için gerekli olan işlemleri de gerekleştirmiştir¹⁴⁶.

26 Mart 1939 ve tek parti döneminin son seçimi olan 28 Şubat 1943 tarihinde yapılan milletvekili seçimlerinde Abdülhalik Renda tekrar Çankırı milletvekili seçilmiştir¹⁴⁷. Renda, 15 Kasım 1943 tarihinde gerçekleştirilen Türk Tarih Kurumu'nun açılışına katılan davetliler arasında yer almıştır¹⁴⁸. 1 Mart 1935 ile 5 Ağustos 1946 yılları arasında meclis başkanlığı vazifesinde bulunmuş olan Abdülhalik Renda, 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılan milletvekili seçiminde CHP listesinden tekrar Çankırı milletvekili olarak TBMM'ye girmiştir. 16 ncı Türkiye Hükümeti'nde (I. Saka Hükümeti) Devlet Bakanı görevinde iken sağlık sorunlarının olması sebebiyle 20 Şubat 1948 tarihinde bakanlık vazifesini bırakmıştır. Birçok tecrübe ve birikime sahip olmakla birlikte birçok döneme şahit olan Renda, Maliye, Milli Savunma ve Devlet Bakanlığı gibi çeşitli alanlarda vazifeler üstlenmiştir. Mustafa Abdülhalik Renda, Devlet Bakanlığı vazifesinden ayrıldıktan 9 sene sonra 1 Ekim 1957'de İstanbul'daki evinde hayata veda etmiştir. 3 Ekim 1957 tarihinde cenazesi Ankara'ya nakledilerek Ankara Cebeci Asri Mezarlığı'na defnedilmiştir¹⁴⁹. Uzun bir süre sonra Bülent Arınç'ın meclis başkanlığı yaptığı dönemde mezarı yenilenmiştir¹⁵⁰.

¹⁴⁵ Uğur Üçüncü, "Atatürk'ün Ölümü Ve Cenaze Törenlerinin Türkiye'deki Yansımaları", *International Journal of Social Science*, cilt: 6, sayı: 7, 2013, s. 1207.

¹⁴⁶ Üzen, Özgen, a.g.e., ss. 12-16; Güler, a.g.m., s. 513; Murat Turan, "Tek Parti Döneminde Türkiye Parlamentosu'nun Süreklilik İlkesi", 10 Kasım 1938 Örneği, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, cilt: 1, sayı: 3, 2018, ss. 165-186.

¹⁴⁷ Büyüktolu, a.g.e., s. 25; BCA, 30.03.1939-00.00.0000. 75-497-22. 78-2. bkz. Ek-17.

¹⁴⁸ Mert Pakır, *İsmet İnönü Dönemi Tarih Kongreleri (1938-1950)*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2020, s. 61.

¹⁴⁹ Çufalı, a.g.e., ss. 295-296; Atlı, a.g.m., s. 13.

¹⁵⁰ Demir, a.g.e., s. 123.

3.4. Ahmet İhsan Zeyneloğlu

Ahmet İhsan Zeyneloğlu, 1902 (1318) yılında Çankırı'nın Çerkeş ilçesinde dünyaya gelmiştir. Annesi Emine Hanım, babası ise Ali Bey'dir. Zeyneloğlu, evli olup bu evlilikten Zehra ve M. Kemal adlarında iki çocuğu dünyaya gelmiştir¹⁵¹. Çerkeş'te doğan Ahmet İhsan Zeyneloğlu, Çerkeş ortaokulunda eğitimini bitirdikten sonra kendilerine ait arazisini işleyerek çiftçilik yapmıştır. Aynı zamanda manifatura, tiftik, yapağı ticareti ile taahhüt işlerinde çalışmıştır. 1924 yılında İstanbul'da 5. Piyade Alayı'nda er olarak askerlik görevini yerine getirmiştir¹⁵².

1925 yılına geldiğinde Halk Partisi'ne üye olan Ahmet İhsan Zeyneloğlu bir sene sonra 1926 yılında Halk Partisi'nin idare heyetine seçilmiştir. Bulunduğu görevlerde ilerleyen Zeyneloğlu, 1930'da Umumi Meclis üyeliğine seçilmiş ve 1936 yılında CHP İlçe İdare Kurulu Başkanlığı pozisyonuna getirilerek milletvekili seçilinceye kadar bu görevi yerine getirmiştir. Belediye seçimlerine katılan Zeyneloğlu, 1937 yılında belediye başkanlığı görevine seçilmiş ve 1946 yılına kadar bu vazifeyi yürütmüştür¹⁵³. 1940 yılında gerçekleştirilen CHP Çankırı İl kongresine katılmak üzere ilçe kongrelerinden isimler seçilmiştir. Çerkeş ilçesi delegeleri arasında Ahmet İhsan Zeyneloğlu da yer almıştır. Çankırı il kongresinde beş kişilik bir Dilek Komisyonuna üye seçimi yapılmış Zeyneloğlu oy çokluğu ile bu komisyona seçilmiştir. Dilek Komisyonu kendi içinde bir başkan ve bir kâtip seçimine gitmiştir. Dilek Komisyonu başkanlığına Zeyneloğlu seçilmiştir¹⁵⁴. İlk defa birden fazla partinin katıldığı 21 Temmuz 1946 tarihli milletvekili seçimlerine CHP listesinden milletvekili adayı olan Zeyneloğlu, ilk kez Çankırı ilinden milletvekili seçilerek mecliste yer almış olup 1950 yılına kadar bu görevini sürdürmüştür¹⁵⁵.

¹⁵¹ Yıldırım ve Zeynel (ed.), a.g.e., s. 460.

¹⁵² TBMM Arşivi, 1371 NSD, Tercüme-i Hal Kâğıdı, bkz. Ek-1.

¹⁵³ Çufalı, a.g.e., s. 298; TBMM Arşivi, 1371 NSD, Tercüme-i Hal Kâğıdı, Ek-2.

¹⁵⁴ TBMM Arşivi, 1371 NSD, Tercüme-i Hal Kâğıdı.

¹⁵⁵ Büyüktolu, a.g.e., s. 26; TBMM Arşivi, 1371 NSD, Tercüme-i Hal Kâğıdı.

İlk olarak 12 Ağustos 1946 yılında TBMM Sayıştay Komisyonu üyeliğine seçilen Ahmet İhsan Zeyneloğlu 11 Kasım 1946, 5 Kasım 1947, 5 Kasım 1948, 7 Kasım 1949 yıllarında yapılan seçimlerde aynı üyeliği yeniden seçilerek 8. Dönem TBMM’de beş yasama yılı boyunca görevine devam etmiştir. Çeşitli hizmet ve görevlerde bulunan Ahmet İhsan Zeyneloğlu, 9 Mart 1972 yılında vefat etmiştir¹⁵⁶.

3.5. Mehmet Rifat Dolunay

Mehmet Rifat Dolunay, 1904’te (1320) Çankırı’da dünyaya gelmiştir. Dolunay’ın annesi Şerife Hanım, babası ise Cemal Bey’dir. Taşmescit mahallesinde doğan Cemal Bey’in babası Dolmacızade Ahmet Efendi, annesi ise Ayşe Hanım’dır. Cemal Bey Çankırı Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyesi, Kastamonu milletvekili ve Çankırı Belediye Başkanlığı vazifesinde bulunmuştur. Dolunay’ın annesi Şerife Hanım ise Çankırı iline bağlı Orta ilçesinin Canbazlar ailesinden Zeliha Hanım ve Ali Bey çiftinin kızıdır¹⁵⁷. Dolunay, Hacı Kütük Ahmet Efendi’nin kızı olan ve 1909 (1325) yılında doğan Rabia Hanım ile 1925 yılında evlenmiştir. Bu evlilikten 1927 yılında Samiye adında bir kız çocuğu dünyaya gelmiştir. Mehmet Rifat Dolunay, abisinin daha genç yaşta vefat etmesi üzerine ortaokuldan mezun olduktan sonra öğrenim hayatına devam edememiş ve ticaret sektörüne yönelmiş ve ticaret ile uğraşmaya başlamış olup bazı dönemler Ticaret Odası yönetim üyeliğine seçilmiştir¹⁵⁸.

Ticaret sektörü ile uğraşmaya başlayan Rifat Dolunay, Çankırı Belediyesi’nde 1931 ile 1938 yılları arasında 7 yıl boyunca Çankırı Belediye Daimi Encümen üyesi olarak görev yapmıştır. Encümen üyesi görevi sonrasında 1938 ile 1943 yılları arasında Çankırı Belediye Başkanlığı vazifesini yerine getirmiştir. Bu vazifelerinin yanı sıra 1934 ile 1938 yılları arasında Umumi Meclis üyeliği vazifesinde bulunmuştur¹⁵⁹.

¹⁵⁶ Çufalı, a.g.e., s. 298.

¹⁵⁷ https://cansaati.org/2016/08/13/br-cemal-dolunay-1877-1937/?relatedposts_hit=1&relatedposts_origin=1965&relatedposts_position=0; TBMM Arşivi, 1273 NSD, Tercüme-i Hal Kâğıdı, bkz. Ek-11.

¹⁵⁸ Çufalı, a.g.e., ss. 293-294; <https://cansaati.org/2017/05/06/m-rifat-dolunay-1904-7-05-1983/>

¹⁵⁹ Çufalı, a.g.e., ss. 293-294; TBMM Arşivi, 1273 NSD, Tercüme-i Hal Kâğıdı.

Mehmet Rifat Dolunay, CHP içinde de bazı vazifeler üstlenmiş olup bu vazifeler arasında üyelik ve başkanlık görevleri yer alır. 1933 ile 1935 tarihleri arasında 2 yıl Vilâyet İdâre Heyeti Üyeliği ve bu görevin yanı sıra 1933 ile 1936 tarihleri arasında 3 yıl Merkez Nahiye İdâre Heyeti Başkanlığı görevini yürütmüştür. Yine 1936 ile 1938 yılları arasında 2 yıl Kâza İdâre Heyeti Başkanlığı ve 1938 ile 1939 yılları arasında 1 yıl Vilâyet İdâre Heyet Üyeliğinde bulunmuştur. 1938 yılında Belediye Başkanı seçilen Dolunay, 1942 yılında yapılan belediye başkanlığı seçiminde tekrar belediye başkanı seçilmiş olup 1939 ile 1943 tarihleri arasında 4 yıl Vilâyet İdâre Heyeti Başkanlığı olmak üzere birçok görevi yerine getirmiştir. Bu vazifelerin dışında CHP'nin 29 Mayıs 1939 yılında toplanan Beşinci Büyük Kurultayı'nda delege olarak bulunmuştur¹⁶⁰. Rifat Dolunay, Niğde milletvekili seçilmesi üzerine Çankırı Belediye Başkanlığı görevini bırakmıştır. Yeri boşalan belediye başkanlığı görevini Hilmi Ersunan üstlenmiştir¹⁶¹.

Niğde milletvekili olarak görevine devam eden Rifat Dolunay'ın Çankırı Belediye Başkanı olduğu dönemde kanuna aykırı olarak memurlara yardım etmek amacıyla avans verilmesi kararı alan belediye meclisine başkanlık etmesi sebebiyle hakkında soruşturma açabilmek için dokunulmazlığının kaldırılması meclise sunulan 13 Kasım 1945 tarihli tezkerede dönemin başbakanı Şükrü Saraçoğlu tarafından talep edilmiştir. Adalet ve Anayasa Komisyonlarından oluşturulan Karma Komisyon tarafından hazırlanan 11 Aralık 1945 tarihli raporu sonucunda Dolunay'ın üzerine atılan suçun Anayasanın 12 nci ve 27 nci maddelerde belirtilen suçlar dışında kaldığı gerekçesiyle hakkında yapılacak soruşturma ve yargılamanın dönem sonuna ertelenmesi kararlaştırılmıştır¹⁶².

Milletvekili seçimlerine CHP'den katılan ve 1943 seçimlerinde Niğde milletvekili seçilen Rifat Dolunay, birden fazla partinin katıldığı 21 Temmuz 1946 tarihli

¹⁶⁰ Çufalı, a.g.e, ss. 293-294; TBMM Arşivi, 1273 NSD, Tercüme-i Hal Kâğıdı.

¹⁶¹ TBMM Arşivi, 1273 NSD, Tercüme-i Hal Kâğıdı.

¹⁶² TBMM Tutanak Dergisi, C. 21, 09 Ocak 1946, B. 22, O. 1, s. 5; Mehmet Serkan Şahin, “Yedinci Dönem TBMM’de Dokunulmazlık Tezkereleri (1943-1946)”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, cilt: 5, sayı: 16, 2018, s. 341.

milletvekili seçimlerinde ilk kez Çankırı milletvekili seçilerek 1950 yılına kadar görevini sürdürmüştür. Yine 12 Ağustos 1946 yılında TBMM Maliye Komisyonu üyeliğine seçilen Dolunay, TBMM’de 8. Dönemi içine alan 1946, 1947, 1948, 1949 tarihlerinde yapılan seçimlerde beş yasama yılı boyunca aynı üyeliğe tekrar getirilmiştir¹⁶³. Tüm bu vazifelerin ve çalışmaların yanı sıra Kızılay, Çocuk Esirgeme, Beden Terbiyesi üyelikleri ve Milli İktisat, Ticaret Odası, Ziraat Odası, Türk Hava Kurumu başkanlıkları görevlerinde bulunarak halka ve devlete karşı çeşitli hizmetlerde bulunmuştur. İkinci Dünya Savaşı başladığı zamanlarda Çankırı’ya, Trakya’dan 8 nci Kolordu’nun ve Piyade Atış Okulu’nun yerleştirilmesi için büyük çaba sarf etmiştir. Birçok görev ve hizmette bulunan Mehmet Rifat Dolunay’ın eşi Rabia Hanım 1952 (1368) yılında, kendileri ise 7 Mayıs 1983 tarihinde İstanbul’da kızının evinde 79 yaşında hayatını kaybetmiştir. Cenazesi ise İstanbul’da bulunan Topkapı Mezarlığı’na defin edilmiş bulunmaktadır¹⁶⁴.

¹⁶³ Çufalı, a.g.e., ss. 293-294; Büyüktolu, a.g.e., s. 26.

¹⁶⁴ Çufalı, a.g.e., ss. 293-294; Yıldırım ve Zeynel (ed.), a.g.e., s. 459; <https://cansaati.org/2017/05/06/m-rifat-dolunay-1904-7-05-1983/>

4. VIII. DÖNEM TBMM'DE ÇANKIRI MİLLETVEKİLLERİNİN ÇALIŞMALARI

VIII. Dönem TBMM, çalışmalarına 5 Ağustos 1946 tarihinde başlamış, 24 Mart 1950 tarihinde sonlandırmıştır. Bu süre zarfında VIII. Dönem TBMM toplamda 5 yasama yılı görevini icra etmiştir.

Tablo 4.1. VIII. dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yasama yılları tablosu¹⁶⁵

YASAMA YILI	BAŞLANGIÇ YILI	BİTİŞ YILI
1.Yasama Yılı	05/08/1946	20/09/1946
2.Yasama Yılı	01/11/1946	13/10/1947
3.Yasama Yılı	17/01/1947	09/07/1948
4.Yasama Yılı	01/11/1948	10/06/1949
5.Yasama Yılı	01/11/1949	24/03/1950

VIII. Dönem TBMM, en yaşlı üye olan Seyhan milletvekili Ali Münif Yeğena tarafından açılmıştır¹⁶⁶. Mecliste gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçiminde 388 oy ile oy çoğunluğunu sağlayan Ankara milletvekili İsmet İnönü cumhurbaşkanı seçilmiştir¹⁶⁷.

Meclis başkanlığı için yapılan seçimde 379 oy alarak oy çoğunluğunu sağlayan İstanbul milletvekili General Kazım Karabekir meclis başkanlığı görevine seçilmiştir¹⁶⁸. 5 Ağustos 1946 tarihinde meclis başkanlığı görevini üstlenen ve 26 Ocak 1948 tarihinde kalp krizi sonucu vefat eden Kazım Karabekir bu tarihe kadar

¹⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi VIII. Dönem Meclis Tutanakları.

¹⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, 05 Ağustos 1946, B. 1, O. 1, s. 2.

¹⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, 05 Ağustos 1946, B. 1, O. 1, s. 3-4.

¹⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, 05 Ağustos 1946, B. 1, O. 1, s. 2.

meclis başkanlığı görevini sürdürmüştür¹⁶⁹. Kazım Karabekir'in vefatı sonrasında meclis başkanlığı seçimi 30 Ocak 1948 tarihinde meclis başkanlığı seçimi 290 kişinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. 285 oy alarak yeter sayıya ulaşan Konya milletvekili Ali Fuat Cebesoy, TBMM başkanlığı görevine başlamış olup 1 Kasım 1948 tarihinde ise görevden ayrılmıştır¹⁷⁰. Ali Fuat Cebesoy'un başkanlığından sonra göreve İzmir milletvekili olarak görev yapmış olan Şükrü Saraçoğlu gelmiştir. Şükrü Saraçoğlu, 1 Kasım 1948 tarihinde 308 kişinin katılımı ile yapılan seçimde 303 oy alarak meclis başkanlığı görevine başlamıştır. 22 Mayıs 1950 tarihine kadar görevini sürdürmüş olması sebebiyle VIII. Dönem TBMM başkanlarının sonuncusu olmuştur¹⁷¹.

1946 seçimleri sonrası TBMM'nin göreve başlaması ile dört kez hükümet kurulmuştur. İlk hükümeti Recep Peker kurmuştur. 14 Ağustos 1946 Çarşamba günü Recep Peker hükümetine güven oylaması yapılmıştır. Çankırı milletvekillerinin tümü kabul etmiştir¹⁷². 83 ncü birleşimde İstanbul milletvekili olan Recep Peker'in sağlık sorunları ve ağır vazife yükünü kaldıramayacağı sebebiyle başbakanlıktan çekildiğine dair cumhurbaşkanlığı tezkeresi okutulmuş ve yeni Bakanlar Kurulunun teşkiline Trabzon milletvekili Hasan Saka'nın görevlendirildiği arz edilmiştir. Hasan Saka Hükümetinde Çankırı milletvekili Mustafa Abdülhalik Renda, Devlet Bakanlığı görevini üstlenmiştir¹⁷³.

85 nci birleşimde Hasan Saka başkanlığı altındaki Bakanlar Kuruluna güven oylaması yapılmıştır. Çankırı milletvekillerinin tümü kabul etmiştir¹⁷⁴. İkinci defa hükümet Hasan Saka başkanlığında kurulmuş ve 73 ncü birleşimde 18 Haziran 1946 tarihinde İkinci Hasan Saka Hükümetine güven oylaması yapılmıştır. Çankırı'dan Mustafa

¹⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 9, 26 Ocak 1948, B. 35, O. 2, s. 93; TBMM Albümü, T.B.M.M Genel Sekterliği, Ankara 2010, C. 1, s. 441.

¹⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, C. 9, 30 Ocak 1948, B. 36, O. 1, ss. 99-101; TBMM Albümü, T.B.M.M Genel Sekterliği, Ankara 2010, C. 1, s. 443.

¹⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 13, 1 Kasım 1948, B. 1, O. 2, ss. 7-8; TBMM Albümü, T.B.M.M Genel Sekterliği, Ankara 2010, C. 1, s. 444.

¹⁷² TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, 14 Ağustos 1946, B. 3, O. 2, s. 71.

¹⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, C. 6, 8 Ekim 1947, B. 83, O. 1, s. 665.

¹⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, C. 6, 13 Ekim 1947, B. 85, O. 1, ss. 735-736.

Abdülhalik Renda oya katılmamış olup diğer dört milletvekili ise kabul etmiştir¹⁷⁵. Sekizinci dönemin son hükümetini ise Sivas milletvekili Şemsettin Günaltay kurmuş olup bu hükümete 24 Ocak 1949 tarihinde güven oylaması yapılmıştır. Çankırı'dan tüm milletvekilleri kabul etmiştir¹⁷⁶.

4.1. VIII. Dönem Çankırı Milletvekillerinin TBMM'de Aldıkları Görevler

VIII. Dönem TBMM, 5 Ağustos 1946 tarihinde Pazartesi günü yapılan birinci birleşiminde üyelerin ve cumhurbaşkanının andiçmesi ile yeni dönem görevine başlamıştır. Çankırı'dan Dr. Akif Arkan, Gl. Ahmet Zeki Soydemir, Mustafa Abdülhalik Renda, Ahmet İhsan Zeyneloğlu ve Mehmet Rifat Dolunay andiçmiştir¹⁷⁷. Çankırı'da yapılan milletvekilliği seçiminde DP'liler tarafından seçim usulsüzlüğü yapıldı yönünde şikâyetlerin olması üzerine milletvekillerinin seçim tutanakları hakkında İnceleme Komisyonu 23 Ağustos 1946 tarihli bir rapor hazırlamıştır¹⁷⁸. Karar usulsüzlüğün olmadığı yönünde çıkmış olup 8 nci birleşimde 26 Ağustos 1946 Pazartesi günü Çankırı milletvekillerinin seçim tutanakları onanmıştır¹⁷⁹. VIII. dönem Çankırı milletvekilleri TBMM'de çeşitli vazifelerde bulunmuş, görev ve hizmetlerini yerine getirmek için çalışmışlardır.

4.1.1. Akif Arkan

Dr. Akif Arkan, VIII. dönem TBMM'de Çankırı milletvekili olarak 5 Ağustos 1946 – 24 Mart 1950 tarihleri arasında 5 yasama yılı boyunca faaliyet göstermiştir. Faaliyet gösterdiği 5 yasama yılı boyunca Çankırı milletvekili Gl. Zeki Soydemir ile birlikte Milli Savunma Komisyonunda görev almıştır.

¹⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, C. 12, 18 Haziran 1948, B. 73, O. 2, ss. 277-278.

¹⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, C. 15, 24 Ocak 1949, B. 36, O. 1, s. 203.

¹⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, 5 Ağustos 1946, B. 1, O. 2, ss. 2-4.

¹⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, 26 Ağustos 1946, B. 8, O. 2, s. 14.

¹⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, 26 Ağustos 1946, B. 8, O. 2, s. 140.

Birinci yasama yılının 2 nci birleşiminde 12 Ağustos 1946 tarihinde Pazartesi günü gerçekleştirilen komisyonlar seçiminde 336 oy ile Milli Savunma Komisyonuna seçilmiştir¹⁸⁰. Dr. Akif Arkan ikinci yasama yılının 2 nci birleşiminde 11 Kasım 1946 tarihinde yapılan komisyon seçiminde tekrar Milli Savunma Komisyonu'na seçilmiştir. 296 kişinin katılımıyla yapılan oylamada tam oy almıştır¹⁸¹. Üçüncü yasama yılında 5 Kasım 1947 tarihinde yapılan komisyon seçiminde 303 oy ile¹⁸², dördüncü yasama yılında 5 Kasım 1948 tarihinde yapılan komisyon seçiminde 269 oy ile¹⁸³ ve beşinci yasama yılının 7 Kasım 1947 tarihinde yapılan komisyon seçiminde 257 tam oy ile tekrar Milli Savunma Komisyonuna seçilerek¹⁸⁴, görevini yerine getirmeye çalışmıştır.

Akif Arkan 5 yasama yılı boyunca görev almış olduğu Milli Savunma Komisyonu'nda pek çok rapor hazırlanmasında diğer komisyon üyeleri ile beraber hareket ederek katkıda bulunmuştur. Raporlar Milli Savunmanın pek çok alanı ile ilgili olup, başlıca konuları ise Milli Savunma Bakanlığı ile ilgili konular, ordu ile ilgili meseleler, askeri teçhizat, subayların ve diğer askeri personelin terfi, askeri kesimin zam konuları, askeri fabrikalar, Türkiye ile diğer devletlerin arasında yapılan anlaşmaların onanması, askeri memurlar, askerlerin eğitimi, askeri hastabakıcı ve hemşireler, harp malulleri, ordu görevlilerinin eğitimi vb. oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Dr. Akif Arkan'ın dört raporda imzada bulunmadığı, dört raporda kâtiplik yaptığı, bir rapor kararına muhalif olduğu ve iki kez ise karma komisyon raporunda yer aldığı görülmektedir.

4.1.2. Ahmet Zeki Soydemir

Zeki Soydemir, VIII. dönem TBMM'de Çankırı milletvekili olarak 5 Ağustos 1946 – 24 Mart 1950 tarihleri arasında 5 yasama yılı boyunca faaliyet göstermiştir. Faaliyet

¹⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, 12 Ağustos 1946, B. 2, O. 2, s. 22.

¹⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 2, 11 Kasım 1946, B. 2, O. 2, s. 14.

¹⁸² TBMM Tutanak Dergisi, C. 7, 5 Kasım 1947, B. 2, O. 2, s. 15.

¹⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, C. 13, 5 Kasım 1948, B. 2, O. 2, s. 24.

¹⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, C. 21, 7 Kasım 1949, B. 2, O. 2, s. 24.

gösterdiği 5 yasama yılı boyunca Çankırı milletvekili Dr. Akif Arkan ile birlikte Milli Savunma Komisyonunda görev almıştır.

Gl. Zeki Soydemir, 12 Ağustos 1946 tarihinde Pazartesi günü gerçekleştirilen birinci yasama yılının 2 nci birleşiminde komisyonlar seçiminde 336 oy ile Milli Savunma Komisyonuna seçilmiştir¹⁸⁵. İkinci yasama yılının 11 Kasım 1946 tarihinde yapılan komisyon seçiminde 296 tam oy ile tekrar Milli Savunma Komisyonu'na seçilmiştir¹⁸⁶. Yine aynı yasama yılı içerisinde Danıştay'da açık bulunan üç üyelik için yapılan seçimde kullanılan oyları tasnif etmek üzere seçilen üç kişiden biri Zeki Soydemir olmuştur¹⁸⁷. Üçüncü yasama yılında 5 Kasım 1947 tarihinde yapılan komisyon seçiminde 303 oy ile¹⁸⁸ üçüncü kez, dördüncü yasama yılında 5 Kasım 1948 tarihinde yapılan komisyon seçiminde 269 oy ile¹⁸⁹ dördüncü kez ve beşinci yasama yılının 7 Kasım 1947 tarihinde yapılan komisyon seçiminde 257 tam oy ile beşinci ve son kez Milli Savunma Komisyonuna seçilerek¹⁹⁰ bu komisyonda görevlerini yerine getirmeye çalışmıştır. Beşinci yasama yılı içerisinde sağlık sorunları nedeniyle 15 Kasım 1949 tarihinden itibaren 25 gün¹⁹¹, 26 Aralık 1949 tarihinden itibaren 1 ay olmak üzere iki kez izne ayrılmıştır¹⁹².

Zeki Soydemir, beşinci yasama yılı boyunca görev almış olduğu Milli Savunma Komisyonu'nda pek çok rapor hazırlanmasında diğer komisyon üyeleri ile beraber hareket ederek katkıda bulunmuştur. Raporlar Milli Savunmanın pek çok alanı ile ilgili olup, başlıca konuları ise Milli Savunma Bakanlığı ile ilgili konular, ordu ile ilgili meseleler, askeri teçhizat, subayların ve diğer askeri personelin terfi, askeri kesimin zam konuları, askeri fabrikalar, Türkiye Cumhuriyeti ile diğer devletlerin arasında

¹⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, 12 Ağustos 1946, B. 2, O. 2, s. 22.

¹⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, C. 2, 11 Kasım 1946, B. 2, O. 2, s. 14.

¹⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, C. 5, 16 Mayıs 1947, B. 61, O. 1, s. 193.

¹⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, C. 7, 5 Kasım 1947, B. 2, O. 2, s. 15.

¹⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 13, 5 Kasım 1948, B. 2, O. 2, s. 24.

¹⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, C. 21, 7 Kasım 1949, B. 2, O. 2, s. 24.

¹⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 21, 23 Kasım 1949, B. 8, O. 1, s. 127.

¹⁹² TBMM Tutanak Dergisi, C. 22, 28 Aralık 1949, B. 23, O. 1, s. 564.

yapılan anlaşmaların onanması, askeri memurlar, askerlerin eğitimi, askeri hastabakıcı ve hemşireler, harp malulleri, ordu görevlilerinin eğitimi, İç İşler Bakanlığı merkez teşkilat ve vazifeleri vb. oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Gl. Zeki Soydemir'in, üç kez imzada bulunmadığı, bir raporda bazı noktalara muhalif olduğunu, bir kez karma komisyon raporunda ve iki kez de geçici komisyon raporunda yer aldığı görülmüştür.

4.1.3. Mustafa Abdülhalik Renda

Mustafa Abdülhalik Renda, 5 Ağustos 1946 – 24 Mart 1950 tarihleri arasında VIII. dönem TBMM'nin 5 Yasama yılında da faaliyet göstermiştir. Birinci ve ikinci yasama dönemini içine alan 1946-1948 yılları arasında kurulan 15. ve 16. hükümetlerde Devlet Bakanlığı görevini yerine getirerek ilk Devlet Bakanlarından birisi olmuştur. 5 yasama yılı boyunca iki kez sağlık nedenleriyle belli sürelerde izne ayrılmıştır. 1949-1950 yılları arasında mecliste yalnızca Çankırı milletvekili olarak yer almıştır. Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü'den sonra devlet için önem arz eden üçüncü isim olmuştur¹⁹³. 20 Ekim 1946 tarihinde Cuma günü yapılan birinci yasama yılının 18 nci birleşiminde Mustafa Abdülhalik Renda Devlet Bakanlığına seçilmiştir.

“B. M. M. Başkanlığına

Başbakanın teklifi veçhile Devlet Bakanlığına ve Başbakan yardımcılığına Ankara Milletvekili Mümtaz Ökmen'in, Devlet Bakanlığına Çankırı Milletvekili M. Abdülhalik Renda'nın ve Adalet Bakanlığına da Zonguldak Milletvekili Şinasi Devrin'in tâyin edildiklerini saygı ile arz ederim.

Cumhurbaşkanı

İsmet İnönü”¹⁹⁴

İkinci yasama yılı içinde hükümet değişmiş, Hasan Saka yeni hükümeti kurmuştur. Abdülhalik Renda ise yeni kurulan hükümette de Devlet Bakanlığı görevine devam etmiştir. Üçüncü yasama yılının 45. birleşiminde 20 Şubat 1948 tarihinde, Cuma günü Renda'nın, Devlet Bakanlığından çekildiğine dair cumhurbaşkanlığı tezkeresi

¹⁹³ Tekin (ed.), a.g.e., s. 294; Demir, a.g.e., s. 116; Yıldırım (ed.), Zeynel (ed.), a.g.e., s. 385.

¹⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, C. 8, 20 Eylül 1946, B. 18, O. 1, s. 444.

okutulmuştur. Mustafa Abdülhalik Renda'nın bulunduğu görevinden çekilme sebebi İsmet İnönü tarafında açıklanmıştır;

“B. M. M. Başkanlığına

*Sihhi sebeplerden dolayı çekilmesinin kabulünü isteyen Devlet Bakanı
Çankırı Millet vekili Mustafa Abdülhalik Renda'nın çekilmesinin kabul
edildiğini saygılarımla arz ederim.*

Cumhurbaşkanı

*İsmet İnönü”*¹⁹⁵

Aynı yasama yılı içerisinde hasta olması sebebiyle 1 Mayıs 1948 tarihinden itibaren üç aylığına¹⁹⁶, yine sağlık sorunlarından dolayı dördüncü yasama yılı içerisinde 5 Mayıs 1949 tarihinden itibaren iki aylığına izne ayrılmıştır¹⁹⁷. Beşinci yasama yılının 1 Kasım 1949 tarihli 1 nci birleşiminde Divan kâtiplikleri için yapılan seçimlerde verilecek oyları tasnif etmek üzere ad çekme usulü ile belirlenecek kişiler arasında iki milletvekili ile beraber Mustafa Abdülhalik Renda'da seçilmiştir¹⁹⁸.

4.1.4. Ahmet İhsan Zeyneloğlu

VIII. Dönem TBMM'nin 5 Ağustos 1946- 24 Mart 1950 tarihleri arasında faaliyet gösteren beş yasama yılında da Sayıştay Komisyonu'na seçilerek görevini yerine getirmiştir.

Her yeni yasama yılında tekrarlanan komisyon seçimlerinde Ahmet İhsan Zeyneloğlu, Birinci yasama yılının 12 Ağustos 1946 tarihinde Pazartesi günü gerçekleştirilen komisyon seçimlerinde 335 oy ile Sayıştay Komisyonu'na seçilmiştir¹⁹⁹. İkinci yasama yılının 2 nci birleşiminde 11 Kasım 1946 tarihinde yapılan seçimlerde 296

¹⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, C. 10, 20 Şubat 1948, B. 45, O.1, s. 253.

¹⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, C. 11, 5 Mayıs 1948, B. 55, O. 1, s. 261.

¹⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 5 Mayıs 1949, B. 81, O. 1, s. 49.

¹⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, C. 21, 1 Kasım 1949, B. 1, O. 2, s. 11.

¹⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, 12 Ağustos 1946, B. 2, O. 2, s. 23.

kişinin katılımıyla yapılan oylama tam oy olarak tekrar Sayıştay Komisyonu'na seçilmiştir²⁰⁰. Üçüncü yasama yılının 5 Kasım 1947 tarihinde yapılan seçimde 311 oyla Ahmet İhsan Zeyneloğlu üçüncü kez²⁰¹ dördüncü yasama yılında 268 oy ile²⁰² son yasama yılının 7 Kasım 1949 tarihinde ise 345 kişinin katılımıyla yapılan oylamada tam oy olarak beşinci kez Sayıştay Komisyonu'na seçilmiştir²⁰³.

Ahmet İhsan Zeyneloğlu, 5 yasama yılı boyunca görev almış olduğu Sayıştay Komisyonunda hazırlanan raporlarda diğer komisyon üyeleri ile beraber işbirliği içerisinde görevini yerine getirmiştir. Raporlar Sayıştay'ı kapsayan pek çok alanı ile ilgili olup, başlıca konuları ise devlet giderleri, yıllık ödenekler, yıllık harcamalar, yıllık vergiler, Devlet Demiryolları ve Limanları İşletmeleri, Orman Genel Müdürlüğü, Tekel Genel Müdürlüğü, Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Posta, Telefon, Telgraf Genel Müdürlüğü, Devlet Hava Yolları İşletmeleri, yıllık bilançolar, Milli Piyango İdaresi vb. oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Ahmet İhsan Zeyneloğlu iki raporda imzada bulunmadığı ve üç kez geçici komisyonda yer aldığı görülmektedir.

4.1.5. Mehmet Rifat Dolunay

VIII. Dönem TBMM'nin 5 Ağustos 1946 - 24 Mart 1950 tarihleri arasında faaliyet gösteren beş yasama yılı boyunca Maliye Komisyonu'nda yer alarak görevini yerine getirmiştir.

Rifat Dolunay birinci yasama yılının 12 Ağustos 1946 Pazartesi günü yapılan komisyon seçimlerinde 351 oy ile Maliye Komisyonu'na seçilmiştir²⁰⁴. İkinci yasama yılının 2 nci birleşiminde 11 Kasım 1946 Pazartesi günü yapılan seçimde Adalet

²⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, C. 2, 11 Kasım 1946, B. 2, O. 2, s. 15.

²⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 7, 5 Kasım 1947, B. 2, O. 2, ss. 14-16.

²⁰² TBMM Tutanak Dergisi, C. 13, 5 Kasım 1948, B. 2, O. 2, s. 24.

²⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, C. 21, 7 Kasım 1949, B. 2, O. 2, s. 25.

²⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, 12 Ağustos 1946, B. 2, O. 2, s. 22.

Komisyonu'na üye seçiminde verilen oyları tasnif edecek kişiler arasında yer almıştır. Aynı gün yapılan 298 kişinin katıldığı Maliye Komisyonu seçiminde tam oy alarak bu komisyona üye olmuştur²⁰⁵. Aynı yasama yılı içerisinde Danıştay'a bağlı Altıncı Daire Başkanlığı ve üyelikleri için seçime gidilmesi üzerine seçim için belirlenen Ayrılma Komisyonuna seçilen üç kişi arasında Rifat Dolunay'da yer almıştır²⁰⁶. Üçüncü yasama yılı 5 Kasım 1947 tarihinde yapılan seçimde 307 oy ile üçüncü kez Maliye Komisyonunda yer almıştır²⁰⁷. Aynı yasama yılının 29 nci birleşiminde Tekel G.M. binası yapım işleri nedeniyle Gümrük ve Tekel eski Bakanı Suat Neyri Ürgüldü hakkında 5 kişilik özel soruşturma komisyon seçimi için ad çekme usulü ile aralarında Rifat Dolunay'ın da yer aldığı üç kişilik bir Ayrılma Komisyonu belirlenmiştir²⁰⁸.

Dördüncü yasama yılına gelindiğinde 5 Aralık 1948 tarihinde Cuma günü gerçekleşen seçimde 273 oy ile tekrar Maliye Komisyonuna seçilmiştir²⁰⁹. Beşinci yasama yılının 2 nci birleşiminde 7 Aralık 1949 tarihinde Meclis Hesaplarını İnceleme Komisyonu'na içerisinde Burdur ve Kars milletvekilleri ile birlikte Rifat Dolunay Ayrılma Komisyonu'na seçilmiştir²¹⁰. Aynı gün yapılan Maliye Komisyonu seçimine 241 kişi katılmış, Rifat Dolunay 238 oy alarak beşinci ve 8 nci dönem için son kez Maliye Komisyonuna seçilmiştir²¹¹. Aynı yasama yılının 48 nci birleşiminde başkan ve üyelik seçimi yapılacak olması nedeniyle başkanlık için verilen oyları tasnif etmek üzere Bingöl ve Tekirdağ milletvekilleri ile birlikte Ayrılma Komisyonuna seçilmiştir²¹².

Rifat Dolunay 5 yasama yılı boyunca görev almış olduğu Maliye Komisyonu içerisinde hazırlanan raporlarda komisyon içindeki diğer üyeler ile beraber görevini yerine getirmiştir. Raporlar maliyenin çeşitli alanları ile ilgili olup, başlıca konularını

²⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, C. 2, 11 Kasım 1946, B. 2, O. 2, s. 13.

²⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, C. 4, 12 Şubat 1947, B. 43, O. 1, s. 137.

²⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, C. 7, 5 Kasım 1947, B. 2, O. 2, s. 14.

²⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, C. 9, 12 Ocak 1948, B. 29, O. 1, s. 5.

²⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 13, 5 Kasım 1948, B. 2, O. 2, s. 23.

²¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, C. 21, 7 Aralık 1949, B. 2, O. 1, s. 19.

²¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 21, 7 Kasım 1949, B. 2, O. 2, s. 23.

²¹² TBMM Tutanak Dergisi, C. 24, 16 Şubat 1950, B. 48, O. 1, s. 667.

ise devlet hazinesi, muhasebe işlemleri, bankalar, faizler, vergiler, vergi indirimleri ve muafiyetleri, işçi ücretleri, zam ve tazminler, ikramiyeler, devletlerarası maddi içerikli anlaşmaların onanması, ticari anlaşmalar, ihaleler, kanun sürelerinin uzatılması, devlete ait binaların satış ve yapımı, belediye gelirleri, geçmişteki vatani hizmeti görevlilerine aylık bağlanması, vb. oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Rifat Dolunay'ın iki raporda imzada bulunmadığı, sekiz kez geçici komisyonda yer aldığı ve bu raporların birinde karara muhalif olduğu, bir kez karma komisyonda yer aldığı ve bir raporda kâtiplik yaptığı görülmektedir.

4.2. VIII. Dönem Çankırı Milletvekillerinin Yasama Faaliyetleri

Çankırı milletvekillerinin meclis içerisindeki faaliyetlerine bakıldığında Akif Arkan, Zeki Soydemir ve Rifat Dolunay'ın takrir, meclis konuşması ve soruları bulunurken Abdülhalik Renda'nın yalnızca kanun tasarısı, Ahmet İhsan Zeyneloğlu'nun ise sadece takriri bulunmaktadır.

4.2.1. Akif Arkan

4.2.1.1. Takrirler

Erzurum milletvekili Gl. Vehbi Kocagüzel'in askerlik görevinden kaçan bir bireyin TBMM'de üye olarak bulunmasını doğru bulmaması üzerine, Burhan Cahit Morkaya hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu raporu reddini istemesi sonrası aralarında Akif Arkan'ın da bulunduğu 18 kişi mazbatanın açık oya konulmasını teklif etmişlerdir. Raporun reddini içeren ve oylamaya konulan önerge kabul edilmiştir²¹³.

²¹³ TBMM Tutanak Dergisi, C. 4, 3 Şubat 1947, B. 39, O. 1, ss. 95-102.

“1931 yılında Bakanlar Kurulunca yapılan Tüzük gereğince her Bakanlığın Teşkilât Kanununa konan Seferberlik şubeleri ile bu Tüzüğe uyularak yapılmış Seferberlik talimatları ortada dururken tasarruf düşüncesiyle Bütçe Komisyonunca birçok Bakanlık Seferberlik şubelerinin (L) cetveline alınmasını millî savunmamız bakımından pek mahzurlu gördüğümüz için bu şubeler tahsisatlarının 1948 bütçesinden kaldırılmamasını arz ve teklif eyleriz.”

şeklinde Milli Savunma Komisyonu tarafından oluşturulan önerge 24 ncü birleşimde 27 Aralık 1947 tarihinde aralarında Akif Arkan’ın da bulunduğu 52 kişi tarafından Yüksek Başkanlığa sunulmuş fakat çoğunluk olmaması sebebiyle bir sonraki birleşime bırakılmıştır²¹⁴. 25 nci birleşimde 28 Aralık 1947 tarihinde tekrar değerlendirmeye alınan önerge dikkate alınmamıştır²¹⁵.

“Sağlık Bakanlığının Sıtma mücadele teşkilâtına yeni kamyonet mubayaasını sağlamak üzere Sağlık Bakanlığı Bütçesinin 707 nci faslının birinci maddesinden 150 bin ve üçüncü maddesinden 100 bin olarak ceman 250 bin liranın tenkis edilerek Maliye Bakanlığı Bütçesinin 467 nci faslının 12 nci maddesine eklenmesini ve buna göre madenin 365 249 lira olarak tashihini arz ve teklif ederiz.”

aralarında Akif Arkan’ın da bulunduğu 52 kişinin imzada bulunduğu önerge kabul edilmiştir²¹⁶.

28 Aralık 1947 tarihinde Akif Arkan ile birlikte 55 kişi yüksek öğrenim gören öğrencilerin eğitim gördükleri şehirlerde barınma, okuma, çalışma ve toplanma gibi ihtiyaçlarının gidermede güçlük yaşaması nedeniyle öğrencilerin yaşadıkları zorlukları gidermek üzere “«Türkiye Üniversite Sitelerini yapma Kurumu»” ismiyle bir dernek kurmak için başvuruda bulunmuş ve bu teşebbüs için bütçeden elli bin liralık ödenek verilmesini teklif etmişlerdir. Önerge incelenmek üzere Bütçe Komisyonuna verilmiştir²¹⁷.

Aralarında Akif Arkan’ın da bulunduğu 124 kişi Tiftik Derneğine yapılan on iki bin beş yüz liralık yardımın bütçeden çıkarılmasını teklif etmişlerdir. Bu teklifin yapılma

²¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, C. 8, 27 Aralık 1947, B. 24, O. 3, ss. 464-466.

²¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, C. 8, 28 Aralık 1947, B. 25, O. 1, ss. 473-475.

²¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, C. 8, 28 Aralık 1947, B. 25, O. 1, ss. 554-555.

²¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, C. 8, 28 Aralık 1947, B. 25, O. 3, ss. 557-558.

nedenini ise teklifte bulunanlar arasında yer alan Bolu milletvekili İhsan Yalçın şu şekilde açıklamıştır; Tiftik keçisini daha iyi hale getirmek için uzun yıllardır çalışan Tiftik Cemiyeti'nin olduğunu ve bu cemiyetin bir tanesi Lalahan'da diğeri Yerköy'de olmak üzere iki adet çiftliğinin bulunduğunu dile getirmiştir. Yerköy'de bulunan çiftlikte köylü ve çiftlik arasında anlaşmazlık olduğunu belirtmiştir. Daha sonra sözlerine hayvan ıslahının Tarım Bakanlığının görevi olduğunu ve bu görevi en iyi bu kurumun yapabileceği düşüncesini dile getirdikten sonra Tiftik Derneğine yaptığı görevler için teşekkürlerini ileterek derneğe ait olan iki çiftliğin gelirlerinin derneği yürütebileceğini sözlerine eklemiştir. Son olarak Tiftik Cemiyeti'nin bu yardımın dışında kalmasını ve 12.500 lirayı başka bir kuruma ayırmayı önermiştir. Yapılan açıklama ve görüşmeler sonrası Bütçe Komisyonunun da herhangi bir itirazı olmaması üzerine teklif kabul edilmiştir²¹⁸.

Bursa milletvekili Fahri Bük'ün emekli, dul ve yetim aylıklarından kesinti yapılmamasını, Hatay milletvekili Gİ. Eyüp Durukan'ın emekli, dul, maluliyet ve yetim aylıklarından Gelir Vergisi alınmamasını ve Çorum milletvekili Hasene Ilgaz'ın dul, yetim ve emeklilerin aylıklarından kesinti yapılmamasını rica etmişlerdir. Bunun üzerine aralarında Akif Arkan'ın bulunduğu 22 kişi yetim, dul, malul ve emekli maaşlarından Gelir Vergisi alınmaması esasının ve 45. maddenin ona göre yeniden düzenlenmesini arz ve teklif etmişlerdir. Görüşülen önerge dikkate alınmamıştır²¹⁹.

Dr. Akif Arkan gelir vb. vergilerin ve vergi usul kanunu tasarısının mecliste görüşülmesi üzerine alınan kararların maddeler halinde kitap haline getirilerek memurlara dağıtılmasını teklif etmiştir. Cevap olarak Geçici Komisyon Başkanı İzmir milletvekili Münir Birsal bu kanunun uygulanması için gerekli önlemlerin alınacağı, memurlar için kursların açılacağı, konferansların verileceği ve bunu yanı sıra broşürlerin basılarak resmi gazetede de yayınlanacağını ve örneklerinin bakanlığa bağlı kurumlara gönderileceğini söylemiştir. Arkan bu cevabı yeterli bulmamış ilgili tutanakların da gerekli kurumlara dağıtılmasını talep etmiştir. Arkan'ın bu sözü

²¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, C. 8, 28 Aralık 1947, B. 25, O. 3, ss. 559-562.

²¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 18, 14 Nisan 1949, B. 70, O. 2, ss. 382-384.

üzerine başkan devletin bu konuyu önemle dikkate almasını önererek, önergeyi oylamaya koymayı gerekli görmemiştir²²⁰.

18 Mayıs 1949 tarihinde yapılan 88 nci birleşimde Akif Arkan, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu görüşmeleri hakkında yaptığı konuşmasının ardından belirttiği sebepler nedeniyle ikinci maddenin üçüncü fıkrası olan Sağlık Kurulu'nun kaldırılmasını arz ve teklif etmiştir. Önerge kabul edilmemiştir²²¹.

Akif Arkan'ın 89. birleşimde de bahsettiği “(J) fıkrasında «Millî Savunma Bakanlığı Harb okulları öğrencileri»” ibaresinde harb okulunda okuyan öğrencilerin yararlandığı haklardan savaş zamanı görevde bulunacak durumda olan doktor, eczacı, veteriner, diş hekimi gibi meslek gruplarında olanlarında yararlanabilmesi gerektiğini böylece ordu içindeki ikiliğin giderilebileceğini ifade ederek bu konuyla ilgili bir önerge sunmuştur²²².

Akif Arkan'ın da bulunduğu toplamda 87 kişi 12 nci maddede birçok hakların olduğu ve bu hakların maddelerde yer edinmediği ve bu hakların kullanılmadığı gerekçesiyle 12 nci maddenin II. bendinin Milli Savunma Bakanlığı Harb Okulları öğrencileri yazılı J fıkrasının “J : Millî Savunma Bakanlığı Harb Okulları ve yüksek okullar askeri öğrencileri.” olacak şekilde değiştirilmesini arz ve teklif etmişlerdir. Birçok kez okutulan ve tartışılan önerge dikkate alınmamıştır²²³.

Dr. Akif Arkan Harb malullüğünü kapsayan maddelerden 64. maddede yer alan b fıkrasının; “Harbde harb bölgelerindeki harb hareket ve hizmetleri sırasında bu hareket ve hizmetlerin sebep ve tesisleriyle;” yazan maddesine bir ilave yapılmasını yüksek başkılığa arz etmiştir. Maddeye B fıkrasının sonundaki hareket ve

²²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 13 Mayıs 1949, B. 86, O. 2, s. 438.

²²¹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 18 Mayıs 1949, B. 88, O. 2, ss. 516-532.

²²² TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 20 Mayıs 1949, B. 89, O. 2, s. 573.

²²³ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 24 Mayıs 1949, B. 91, O. 2, ss. 678-683.

hizmetlerden sonra bulaşıcı hastalıklar cümlesinin eklenmesini istemiştir. Sunulan bu önerge kabul edilmemiştir²²⁴.

31 Mayıs 1946 tarihinde Salı günü gerçekleştirilen birleşimde;

“Birinci Oturumda Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu üyelerine Ankara dışında yapacakları incelemeler için ikamet yevmiyesi verilmesi hakkındaki Kanunla, Vakıf Memba Suları ile Orman ve Zeytinliklerinin İşletilmesi hakkındaki 3913 sayılı Kanunun birinci maddesinin değiştirilmesine dair Kanunlar”

konusunun tekrar oya konulması üzerine yapılan görüşmelerde Çorum milletvekili Naim Atalay ile birlikte Akif Arkan bir önerge sunmuştur. Önergede belirtilen tasarinın Bütçe Komisyonunda yer alan tasarı ile beraber gelmek üzere Bütçe Komisyonuna yeniden devir edilmesini teklif etmişlerdir. Önerge kabul edilmemiştir²²⁵.

Dördüncü yasama yılının 98 nci birleşimde valilerin hukuki durumları, vazife ve yetkileri mecliste uzun konuşmalarla görüşülmüştür. Bu görüşmeler sonrası Akif Arkan görüşmelerin yeterliliğini arz ve teklifte bulunmuştur. Yeterliliğin aleyhine düşünceler olsa da oya sunulan önerge kabul edilmiştir²²⁶.

Maliye Bakanlığı Bütçesinin 638. bölümünde Tiftik Cemiyetine on bin lira yardım ödeneği ayrılması üzerine aralarında Akif Arkan'ın da bulunduğu 45 milletvekili geçen sene olduğu gibi bu ödeneğin bütçeden çıkarılmasını arz etmiştir. Alınan görüşler sonrası önerge kabul edilmiştir²²⁷.

²²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 25 Mayıs 1949, B. 92, O. 2, ss. 796-798.

²²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 31 Mayıs 1949, B. 97, O. 2, ss. 1132-1136.

²²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, C. 20, 1 Haziran 1949, B. 98, O. 1, ss. 15-20.

²²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 17 Şubat 1950, B. 49, O. 1, ss. 772-773.

4.2.1.2. Meclis Konuşmaları

Dr. Akif Arkan 26 Aralık 1946 tarihinde 24 nci birleşimin birinci oturumunda Ekonomi Bakanlığı bütçe görüşmelerinde söz almıştır. Arkan, I. Dünya Savaşı'ndan sonra savaş gazlarının kullanımının artması ve olası bir tehlike de bu ihtiyacı karşılamak için klor gazı üretmek üzere Çankırı'da bir incelemenin planlandığını ve Çankırı'nın tuz, su ve kireç yönünden zengin olduğunu, kömür çıkarılan yerlere ise yakın olduğunu belirterek, Milli Savunma Bakanlığı'nca Çankırı'da bir klor fabrikası kurulması kararını aldığını dile getirmiştir. Alınan kararların yetkisi Ekonomi Bakanlığı'na devredilince bu fabrikanın İzmit'te olması konusu gündeme gelmiştir. Bu duruma itirazını dile getiren Akif Arkan Çankırı'da olmasa bile fabrika kurulması için İzmit yerine en azından Kütahya'nın daha uygun olduğunu belirtmiştir. Bu konuşmaya ek olarak Maden Tetkik Arama Enstitüsü'nden genç bir mühendis ile Çankırı'da 1 aya yakın dolaştığını özellikle Pelitçik Köyü yakınlarında demir madeninin olduğunu öğrendiklerini sözlerine eklemiştir. Sözlerinin devamında bu olay üzerine Ankara'ya gelerek başbakanı ricada bulunduğunu ve bu rica üzerine Alman bir mühendis olan Profesör Zigler ile de alanı taradıklarını, iki mühendis arasındaki söylemlerde farklar olduğunu, bölgenin tekrar incelenmesi gerektiğini rica ederek bölgede demir madeninin çıkarılması halinde ülkemize yararının olacağını dile getirmiştir²²⁸.

Feridun Fikri Düşünsel'in başkanlığında açılan 27 Aralık 1946 tarihinde yapılan 25 nci birleşimde Dr. Akif Arkan söz alarak Ulaştırma Bakanı'ndan bir rica da bulunmuştur. Arkan'ın ricası; Çankırı'nın ilçesi olan Çerkeş'in Ovacık bucağının dağlık ve merkeze uzak olması sebebiyle buradan farklı illere çalışmaya giden halkın köylerine para ve mektup ulaştırmalarının mümkün olmadığı ve bu işlemleri yapmak için merkeze kadar gelmek zorunda kalmaları sebebi ile bu bölgeye bir posta telgraf merkezi kurulması şeklindedir. Tüm söz isteyen vekillerin taleplerini dinleyen Ulaştırma Bakanı 1947 yılı için bu ricaları göz önünde bulunduracağını söylemiştir²²⁹.

²²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, C. 2, 26 Aralık 1946, B. 24, O. 1, ss. 533-534.

²²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 2, 27 Aralık 1946, B. 25, O. 1, s. 657.

18 Haziran 1947 tarihli 75 nci birleşimde emekli dul ve yetim aylıklarına zam yapılması hakkında ki 4992 sayılı kanuna ek kanunun maddelerinden biri şu şekildedir;

“Harb malûlû bulunan subay ve askerî memurlardan harbde fiilen ateş altında veya harekât sahasında veyahut bu sahaya gidiş esnasında herhangi bir sebeple mâiûl olmuş bulunanlara 1683 sayılı Kanuna veya ondan evvelki hükümlere göre bağlanmış ve bağlanacak malûl aylıklarının çeşitli kanunlarla ve 4992 sayılı Kanunla yapmış olan zamlarıyla birlikte toplamına % 50 si eklenir.”

Bu madde üzerine Dr. Akif Arkan söz alarak insanların görevden dönerken de bir kazaya uğrayabileceğini belirtmiş ve madde de belirtilen hareket sahasında veya bu sahaya giderken ibaresinin kaldırılmasını talep etmiştir. Böylece tüm kazaya uğrayan kişilerin bu maddeden yararlanabileceğini dile getirmiştir. Arkan'ın konuşması üzerine Bütçe Komisyon sözcüsü Münir Birsell madde ile ilgili endişeye mahal olmadığını, iki saha arasındaki gidiş dönüşlerin bu maddeyi kapsadığını söyleyerek maddeyi değiştirmeden oylamaya sunmuştur. Oylamaya sunulan madde kabul edilmiştir²³⁰.

30 Aralık 1947 tarihinde Salı günü yapılan birleşimde Akif Arkan, söz alarak Çankırı'da tuz çıkarıldığını ve elde edilen tuzun Kastamonu, Ankara, Bolu ve Zonguldak illerinin bir kısmına gönderilmekte olduğunu belirtmiştir. Bu illere temin edilen tuzun gönderileceği yolların bakımsız ve yıkılacak durumda olması aynı zamanda bölgede bulunan ve üzerinden tuz taşınan köprünün geçen sene selde yıkılması ile tuzlanın işlenemez hale gelme tehlikesinin bulunması üzerine yol düzeltilmese dahi en azından köprünün tamirinin yapılmasını sayın bakandan rica etmiştir²³¹.

18 Mayıs 1949 tarihinde Çarşamba günü gerçekleştirilen birleşimde Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun birinci maddesinde Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığının emeklilik işlemlerini yerine getirmek üzere Maliye Bakanlığına bağlı olarak Ankara'da kurulduğu açıklanarak kuruluş amacı belirtilmiştir. Bu

²³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, C. 5, 18 Haziran 1947, B. 75, O. 2, ss. 419-420.

²³¹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 7, 30 Aralık 1947, B. 27, O. 3, s. 752.

kanunun ikinci maddesinde ise Yönetim Kurulu, Genel Müdürlük, Sağlık Kurulu olmak üzere sandığın organları açıklanmıştır. Akif Arkan söz almış;

“Efendim, bu Sağlık Kurulu yalnız başına iş görmüyor, nihayet Sağlık Bakanlığından, Askerî Etibba ve Fakülteden ikişer kişi alıyor, iki de kendisinden alıyor 8 kişilik bir heyet oluyor. Bugün bu işleri Sağlık Bakanlığı mükemmelen ifa etmektedir Askerlerin işlerini Sağlık dairesi ifa etmektedir. Bunlar içerisinde itiraz ve saire olursa ait olduğu hastanelere gönderir, tetkik ettirir. Bu zevat buralardan gelecektir, bu gelecek kimse mütehasıs mıdır, değil midir, bu da belli değildir, İki oradan, iki buradan gelerek bir sağlık kurulu vücuda getiriliyor. Binaenaleyh ben bu kurulun teşekkülüne taraftar değilim. Onun için bir önerge takdim ediyorum. Yüksek tasvibinizi rica ederim.”

sözleri ile konuşmasını sonlandırmıştır²³².

24 Mayıs 1949 tarihinde Salı günü yapılan birleşimde;

“2285 ve 2401 sayılı Kanunlarla işletilmesi Cenup Demiryolları Türk Anonim ortaklığına verilmiş olan demiryol işletmesinin Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğüne devri hakkında Kanun”

hakkında yapılan görüşmeler sonrası Akif Arkan, söz alarak bu kanun üzerine yapılan görüşmeler sonrası kimsenin tam bir bilgi edinemediğini söylemiştir. Arkan'ın bu sözleri üzerine başkan cevap olarak tüm görüşmelerde hiçbir itirazın olmadığını ve hiç kimsenin söz istemediğini dile getirmiştir²³³.

4.2.1.3. Sorular

Kocaeli milletvekili Cenap Aksu'nun bazı illerde şeker sıkıntısı yaşanacağına dair sorduğu soru üzerine mecliste şeker ithalatı üzerine konuşulmuş, bu konuşma sonrası Dr. Akif Arkan “Şekerin pahalılaşacağı söyleniyor; doğru mudur?” sorusunu

²³² TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 18 Mayıs 1949, B. 88, O. 2, s. 526.

²³³ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 24 Mayıs 1949, B. 91, O. 2, ss. 674-676.

yönelmiştir. Başbakan Hasan Saka, Arkan'ın sorusuna şeker fiyatının değiştirilmesine yönelik henüz hiçbir karar alınmış değildir cevabını vermiştir²³⁴.

21 Nisan 1949 tarihinde yapılan 74 ncü birleşimde vergiler konusu üzerine Dr. Akif Arkan:

“Efendim, bendeniz Kurumlar Vergisinin 10 ncu maddesiyle Gelir Yergisinden muaf tuttuğumuz yurt ve pansiyonlara; bâzı vilâyetlerde zeki talebeleri tahsil ettirmek için dernekler kurulmuştur. Henüz bu dernekler pansiyon ve yurt açmıya muvaffak olamamışlardır. Bunlar yurt ve pansiyon açmadıklarından dolayı bunlarında vergiye dâhil olup olmadığını sayın sözcüden açıklamalarını rica edeceğim.”

sorusunu yönelmiştir. Bu soruya Geçici Komisyon Başkanı İzmir milletvekili Münir Birsell: Derneklerin bu ve benzeri kurum kurmaları halinde bu kurumlara ayrıcalık tanınarak vergi dışında tutulması 12 nci fıkra da açıkça yazılmıştır. 12 nci fıkraya göre 8, 9, 10, 11 nci fıkralarda derneklerin yazılı işler hakkında vergi dışında tutulması mevcuttur cevabını vererek sözlerinin soruyu yönelten Akif Arkan'ı tatmin etmesi temennisinde bulunarak açıklamalarına son vermiştir²³⁵.

Dr. Akif Arkan 25 Mayıs 1949 tarihinde Çarşamba günü yapılan birleşimde harb malullüğü görüşmelerinde, savaş esnasında ve bölgesinde yapılan hizmetler sırasında ve savaş nedeniyle çıkan ve yayılan bulaşıcı hastalıkların harb maluliyeti içerisinde sayılacak mı sorusunu yönelmiştir. Kayseri milletvekili G. K. S. Sait Azmi Feyzioğlu Arkan'a bu durumda bulunan kişilerin harb malulü değil görev malulü olduğunu söylemesi üzerine Arkan bu konuda bir önerge sunacağını dile getirerek aynı birleşimde önergesini Yüksek Başkanlığa sunmuştur²³⁶.

²³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, C. 11, 12 Mayıs 1948, B. 58, O. 1, s. 313.

²³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, C. 18, 21 Nisan 1949, B. 74, O. 1, ss. 555-558.

²³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 25 Mayıs 1949, B. 92, O. 2, ss. 796-798.

4.2.2. Ahmet Zeki Soydemir

4.2.2.1. Takrirler

Erzurum milletvekili Gl. Vehbi Kocagüzel'in askerlik görevinden kaçan bir bireyin TBMM'de  ye olarak bulunmasını doğru bulmaması  zerine Burhan Cahit Morkaya hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu raporu reddini istemesi ile aralarında Zeki Soydemir'in de bulunduğu 18 kişi mazbatanın açık oya konulmasını teklif etmişlerdir. Raporun reddini içeren ve oylamaya konulan önerge kabul edilmi tir²³⁷.

“1931 yılında Bakanlar Kurulunca yapılan Tüzük gereğince her Bakanlığın Te kil t Kanununa konan Seferberlik  ubeleri ile bu T z ke uyularak yapımı  Seferberlik talimatları ortada dururken tasarruf düşüncesiyle Bütçe Komisyonunca birçok Bakanlık Seferberlik  ubelerinin (L) cetveline alınmasını millî savunmamız bakımından pek mahzurlu gördüğümüz için bu  ubeler tahsisatlarının 1948 bütçesinden kaldırılmamasını arz ve teklif eyleriz.”

 eklinde Milli Savunma Komisyonu tarafından oluşturulan önerge 24 nc  birleşimde 27 Aralık 1947 tarihinde aralarında Zeki Soydemir'in de bulunduğu 52 kişi tarafından Yüksek Ba kanlı a sunulmuş fakat çoğunluk olmaması sebebiyle bir sonraki birle ime bırakılmı tır²³⁸. 25 nci birleşimde 28 Aralık 1947 tarihinde tekrar değerlendirmeye alınan önerge dikkate alınmamı tır²³⁹.

Aralarında Zeki Soydemir'in de bulunduğu 124 kişi Tiftik Derne ine yapılan on iki bin be  yüz liralık yardımın bütçeden çıkarılmasını teklif etmişlerdir. Teklifte bulunanlar arasında yer alan Bolu milletvekili İhsan Yalçın teklifin yapılma nedenini ise  u şekilde açıklamıştır; Tiftik keçisini daha iyi hale getirmek için uzun yıllardır  alı an Tiftik Cemiyeti'nin olduğunu ve bu cemiyetin bir tanesi Lalahan'da diğeri Yerköy'de olmak üzere iki adet  iftli inin bulunduğu bilgisini vermiştir. Yerköy'de

²³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, C. 4, 3 Şubat 1947, B. 39, O. 1, ss. 95-102.

²³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, C. 8, 27 Aralık 1947, B. 24, O. 3, ss. 464-466.

²³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 8, 28 Aralık 1947, B. 25, O. 1, ss. 473-475.

bulunan çiftlikte köylü ve çiftlik arasında anlaşmazlık olduğunu belirtmiştir. Daha sonra sözlerine hayvan ıslahının Tarım Bakanlığının görevi olduğunu ve bu görevi en iyi bu kurumun yapabileceği düşüncesini dile getirdikten sonra Tiftik Derneğine yaptığı görevler için teşekkürlerini ileterek derneğe ait olan iki çiftliğin gelirlerinin derneği yürütebileceğini sözlerine eklemiştir. Son olarak Tiftik Cemiyeti'nin bu yardımın dışında kalmasını ve 12.500 lirayı başka bir kuruma ayırmayı önermiştir. Yapılan açıklama ve görüşmeler sonrası Bütçe Komisyonunun da herhangi bir itirazı olmaması üzerine teklif kabul edilmiştir²⁴⁰.

Bursa milletvekili Fahri Bük'ün emekli, dul ve yetim aylıklarından kesinti yapılmamasını, Hatay milletvekili GI. Eyüp Durukan'ın emekli, dul, maluliyet ve yetim aylıklarından Gelir Vergisi alınmamasını ve Çorum mv. Hasene Ilgaz'ın dul, yetim ve emeklilerin aylıklarından kesinti yapılmamasını rica etmiştir. Bunun üzerine aralarında Zeki Soydemir'in de yer aldığı 22 kişi yetim, dul, malul ve emekli maaşlarından Gelir Vergisi alınmaması esasının ve 45. maddenin ona göre yeniden düzenlenmesini arz ve teklif etmişlerdir. Görüşülen önerge reddedilmiştir²⁴¹.

Zeki Soydemir'in de içlerinde bulunduğu toplamda 87 kişi 12 nci maddede birçok hakların olduğu ve bu hakların maddelerde yer edinmediği ve bu hakların kullanılmadığı gerekçesiyle 12 nci maddenin II. bendinin Milli Savunma Bakanlığı Harb Okulları öğrencileri yazılı J fıkrasının “*J : Millî Savunma Bakanlığı Harb Okulları ve yüksek okullar askeri öğrencileri.*” olacak şekilde değiştirilmesini arz ve teklif etmişlerdir. Birçok kez okutulan ve tartışılan önerge reddedilmiştir²⁴².

GI. Zeki Soydemir, 30 Mayıs 1949 tarihinde Pazartesi günü gerçekleştirilen birleşimde Milli Savunma Bakanlığı'nın kuruluş ve vazifelerine yönelik Kanun Tasarısının bazı maddelerinin düzeltilmesine yönelik bir önerge sunmuştur. Sunduğu önergenin

²⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, C. 8, 28 Aralık 1947, B. 25, O. 3, ss. 559-562.

²⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 18, 14 Nisan 1949, B. 70, O. 2, ss. 382-384.

²⁴² TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 24 Mayıs 1949, B. 91, O. 2, ss. 678-683.

sebeplerini aynı birleşimde yaptığı konuşmasında açıklamış bulunmaktadır. Soydemir önergesinde;

“1. — *Birinci maddede sorumlu kelimesinden evvel (barışta ve seferde) kelimelerinin ilâvesi.*

2. — *Yine birinci maddede (asker) kelimesinin kaldırılması.*”

arz ve teklifinde bulunmuştur. Oya sunulan önerge kabul edilmiştir²⁴³.

31 Mayıs 1949 tarihinde Salı günü yapılan 98 nci birleşimde Zeki Soydemir bir önerge sunmuştur. Önergede İller Kanunu tasarısını kapsayan 6. maddede yer alan “*Her ilde bir merkez ilçesi teşkilâtı kurulabilir.*” İbaresine üzerine çok fazla tartışılmış ve madde çok kez önergelerle değişim ve düzeltilmeye uğramıştır. Bu konuda Zeki Soydemir de bir önerge sunarak “*«ve Cumhurbaşkanının tasdiki»*” ibaresinin kaldırılmasını dilediğini belirtmiştir. Önerge dikkate alınmamıştır²⁴⁴.

3 Haziran 1949 tarihinde Cuma günü Gelir Vergisi Kanunu görüşmeleri yapılmıştır. Bu kanunun tazminat ve yardımlar kısmında 26. maddede belirtilen dokuz fıkrası Gelir Vergisinden ayrı tutulmuştur. Zeki Soydemir ile birlikte toplamda 79 kişi meclise bir önerge sunmuştur. Önergede 26. maddenin 3. fıkrasında yer alan zat aylığı alan kişilerin bu aylık dışında evlenme, emekli, yetim ve dul ikramiyeleri fıkrasına “*(ile tekaüt, dul ve yetim aylığı)*” ibaresinin eklenmesini ve “*45 nci maddenin (1) rakamlı fıkrasının kaldırılması hususunun Yüksek Meclisin oyuna sunulmasını*” yüksek başkanlığa rica etmişlerdir²⁴⁵. Önerge reddedilmiştir²⁴⁶.

²⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 30 Mayıs 1949, B. 96, O. 2, ss. 1072-1074.

²⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, C.19, 31 Mayıs 1949, B. 97, O. 4, ss. 1158-1161.

²⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, C.20, 3 Haziran 1949, B. 100, O. 1, s. 252.

²⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, C.20, 3 Haziran 1949, B. 100, O. 1, ss. 174-181.

4.2.2.2. Meclis Konuşmaları

15 Aralık 1948 tarihinde Çarşamba günü gerçekleşen birleşimde Hatay milletvekili GI. Eyüp Durukan'ın, Erzincan milletvekili Kemal Çağlar'ın söylediği bir sözü açıklamasına yönelik basına yaptığı sözlü açıklama mecliste görüşülmüştür. GI. Eyüp Durukan'ın, Kemal Çağlar'ın sarf ettiği, doğru ve düzgün bir şekilde dahi söylenemeyen bir kelimenin “(*complexe d'inferiorite*)” kabul görülmesini aşağılık duygusu olarak gördüğü ve bu durumu Yüksek Meclise yakıştıramadığı sözleri üzerine Milli Savunma Komisyonunda yer alan milletvekillerinin bu durumdan rahatsızlık duyduğu belirtilerek bu sözlerin düzeltilmesi ricasında bulunulmuştur. Bu konuşmalar sırasında GI. Zeki Soydemir söz almış ve komisyonun bu sözü kabul etmesiyle meclisin de bu yanlışlığa ortak olduğunu dile getirerek sözün geriye alınmasını istemiştir. Cevap veren başkan bu yanlışlığın konuşmanın heyecanı ile olabileceğini söylemiş ve o günkü başkan yardımcısı yanlış kullanılan kelimeyi düzeltti sözleri ile konuyu kapatmıştır²⁴⁷.

30 Mayıs 1949 tarihinde yapılan 96 ncı birleşimde Milli Savunma Bakanlığının kuruluş amacı ve yerine getirmesi gereken vazifelerini konu alan kanun tasarısının görüşmeleri esnasında başkan tarafından söz hakkı verilen GI. Zeki Soydemir kanun tasarısının 1. maddesinde yer alan

“(Hazarda Genelkurmay Başkanlığı Başvekile bağlı ve emir ve komutadan ve Genelkurmay işlerinden ona karşı mesuldür. Hazarda Genelkurmay inlerinden ve hazar ve seferde harb kuvvetlerinin emri komutası işlerinden büyük Millet Meclisine, karşı Başvekil mesuldür.)”

ibaresinde eksiklik olduğunu söyleyerek Milli Savunma Bakanlığı'nın BMM'ye karşı sorumlu olduğunu ve bu nedenle “*sorumlu*” ve sorumlu kelimesinden önce “*barışta ve seferde*” kelimelerinin eklenmesinin yararlı ve zorunlu gördüğünü dile getirmiştir. Konuşmasında sözlerine devam eden Soydemir, ikinci bir istekte bulunarak yeni kanunla beraber askeri işlerin Genel Kurmay Başkanlığına bağlandığını dile getirmiştir. Bu durumda maddede yer alan müsteşarlık kelimesinden önce yazılan asker kelimenin kaldırılmasının zaten sivil işleri üstlenen müsteşarların, sivil

²⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, C.14, 15 Aralık 1948, B. 19, O. 1, ss. 115-117.

olmasının bir sorun yaratmayacağı yönünde düşüncelerini arz ederek, yeni kanuna bu durumun daha uygun olacağını belirtmiştir. GI. Zeki Soydemir, arz ettiği konularda önerge vereceğini söyleyerek sözlerine son vermiştir²⁴⁸.

4.2.2.3. Sorular

GI. Zeki Soydemir, 1 Haziran 1949 tarihli birleşimde ilçe memurlarının atama esasları altında yer alan 29. Maddede belirtilen “*Kaymakamlar, içişleri Bakanlığı Müdürler Encümeninin intihabı ve Bakanının tasvibi üzerine müsterek karar ve Cumhurbaşkanının tasdikiyle tâyin olunur.*” İbaresine üzerine “*Müsterek kararı izah ederler mi?*” sorusunu yöneltmiştir. Soruya komisyon sözcüsü olan Kars milletvekili Akif Eyidoğan, aynen Anayasadaki terim olduğunu belirterek “*Başbakan, vekili aidi, yani içişleri Bakanı ve Reisicumhur.*” cevabını vermiştir²⁴⁹.

30 Mayıs 1949 tarihli birleşimde gündeme gelen Genel Kurmay Başkanlığının, Milli Savunma Bakanlığına bağlı olup olmadığının tam olarak anlaşılamaması konusunun üzerine yapılan görüşmeler esnasında sorular yöneltmiştir. Gelen sorular üzerine Milli Savunma Bakanı Hüsnü Çakır, Genel Kurmay Başkanlığının Milli Savunma Bakanlığına bağlı olduğu ve Milli Savunma kapsamına giren konularda bakanlığın emri ile işlerin yerine getirileceğini belirtmiştir. Bu konuşmalar sırasında GI. Zeki Soydemir “*Yüksek müdafaa kurulu bu mesuliyeti takabübül eder buyurdular. Halbuki yüksek kurul topyekûn harb hazırlığı ile meşgul olacaktır. Emrü kumanda ile değil. Emrü komuta mesuliyetini de bu kurul kabul ediyor mu?*” sorusunu yöneltmiştir. Bu soruya cevap veren Milli Savunma Bakanı Hüsnü Çakır bu konuları şu anda konuşmanın gerekli olmadığını ve Yüksek Müdafaa Kurulu Kanunu ile bu sorunların giderileceğini belirtmiştir²⁵⁰.

²⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, C.19, 30 Mayıs 1949, B. 96, O. 2, ss. 1059-1063.

²⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, C.20, 1 Haziran 1949, B. 98, O. 2, s. 35.

²⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 30 Mayıs 1949, B. 96, O. 2, ss. 1071-1072.

Zeki Soydemir, 30 Mayıs 1949 tarihinde Pazartesi günü toplanılan birleşimde hükümet tarafından deniz ordusuna bir kadro kararı alındığını dile getirmiştir. Bu kararın Milli Savunma Komisyonunda da görüşüldüğünü ayrıca komisyonda bu konuya önem arz edildiğini ve rütbelerin Albay veya Korgeneral olması gerektiği yönünde karar verildiğini belirterek bu düşünceden vazgeçilip vazgeçilmediğinin açıklanması yönünde sorusunu yöneltmiştir. Bu sorunun cevabını Milli Savunma Bakanı Hüsnü Çakır vermiştir. Çakır, kadro açılması kararının ve belirlenen rütbelerin komisyon tarafından belirlendiğini söyleyerek gerekli açıklamaları yapmıştır²⁵¹.

4.2.3. Mustafa Abdülhalik Renda

4.2.3.1. Kanun Tasarısı

Askerlik Kanununun 35 nci maddesine bir fıkra daha eklenmesi hakkında oluşturulan kanun tasarısı; askerliğin en geç 29 yaşına kadar tecil ettirilmesi fakat bu sürenin memurlar için yetersiz olması sebebiyle 32 yaşına kadar uzatılabilmesi talebini içermektedir. Hükümetin teklifi;

“Devletçe görülen lüzum üzerine mühendis, madenci, hekim, öğretmen ve iç ve dış hizmetlerde ve kurs ve stajlarda bulunan memurların askere celp ve şevkleri Bakanlar Kurulu kararıyla 32 yaşına kadar tehir edilebilir. Aynı şahıs hakkında bu karar tekrarlanamaz.”

şeklinde. Bu konu hakkında Milli Savunma komisyonunun hazırladığı raporda teklif aynen kabul edilmiştir. Bu teklif ve kanun tasarısının altında Devlet Bakanı olarak görev yapan M. Abdülhalik Renda'nın da ismi bulunmaktadır²⁵².

²⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 30 Mayıs 1949, B. 96, O. 3, s. 1083.

²⁵² TBMM Tutanak Dergisi, C. 4, 17 Şubat 1947, B. 45, O. 1, s. 85.

4.2.4. Ahmet İhsan Zeyneloğlu

4.2.4.1. Takrirler

Aralarında Akif Arkan'ın da bulunduğu 124 kişi Tiftik Derneğine yapılan on iki bin beş yüz liralık yardımın bütçeden çıkarılmasını teklif etmişlerdir. Teklifte bulunanlar arasında yer alan Bolu milletvekili İhsan Yalçın ise bu teklifin sunulma nedenini şu şekilde açıklamıştır; Tiftik keçisini daha iyi hale getirmek için uzun yıllardır çalışan Tiftik Cemiyeti'nin olduğunu ve bu cemiyetin bir tanesi Lalahan'da diğeri Yerköy'de olmak üzere iki adet çiftliğinin bulunduğu bilgisini vermiştir. Yerköy'de bulunan çiftlikte köylü ve çiftlik arasında anlaşmazlık olduğunu belirtmiştir. Daha sonra sözlerine hayvan ıslahının Tarım Bakanlığının görevi olduğunu ve bu görevi en iyi bu kurumun yapabileceği düşüncesini dile getirdikten sonra Tiftik Derneğine yaptığı görevler için teşekkürlerini ileterek derneğe ait olan iki çiftliğin gelirlerinin derneği yürütebileceğini sözlerine eklemiştir. Son olarak Tiftik Cemiyeti'nin bu yardımın dışında kalmasını ve 12.500 lirayı başka bir kuruma ayırmayı önermiştir. Yapılan açıklama ve görüşmeler sonrası Bütçe Komisyonunun da herhangi bir itirazı olmaması üzerine teklif kabul edilmiştir²⁵³.

Temsil heyeti üyeleri ile TBMM üyelerine vatani hizmet tertibinden aylık verilmesi hakkındaki kanunun C maddesi evlenmemiş ve yaşları da 25'i doldurmamış kız çocuklarına şeklinde belirlenmiş olduğu için aralarında Ahmet İhsan Zeyneloğlu'nun da bulunduğu 82 kişi C fıkrasının evlenmemiş kız çocuklarına olarak düzenlenmesini teklif etmişlerdir. Teklif dikkate alınmıştır²⁵⁴.

Ahmet İhsan Zeyneloğlu'nun de içlerinde bulunduğu toplamda 87 kişi 12. maddede birçok hakların olduğu ve bu hakların maddelerde yer edinmediği ve bu hakların kullanılmadığı gerekçesiyle 12. maddenin II. bendinin Milli Savunma Bakanlığı Harb

²⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, C. 8, 28 Aralık 1947, B. 25, O. 3, ss. 559-562.

²⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, C. 10, 20 Şubat 1948, B. 45, O. 1, ss. 290-297.

Okulları öğrencileri yazılı J fıkrasının “*J : Millî Savunma Bakanlığı Harb Okulları ve yüksek okullar askeri öğrencileri.*” olacak şekilde değiştirilmesini arz ve teklif etmişlerdir. Birçok kez okutulan ve tartışılan önerge reddedilmiştir²⁵⁵.

Emekli Kanununun 12. maddesinin E fıkrasının emekli sandıklarından faydalanmak isteyen kişilerin daha önce emeklilik hak+kı tanınan bir işte çalışmış olmaları şartının kaldırılmasına dair bir önergeyi Ahmet İhsan Zeyneloğlu ve 17 kişi Yüksek Başkanlığa sunmuş fakat önerge kabul edilmemiştir²⁵⁶.

Maliye Bakanlığı Bütçesinin 638. bölümünde Tiftik Cemiyetine on bin lira yardım ödeneği ayrılması üzerine aralarında Ahmet İhsan Zeyneloğlu’nun da bulunduğu 45 milletvekili geçen sene olduğu gibi bu ödeneğin bütçeden çıkarılmasını arz etmiştir. Alınan görüşler sonrası önerge kabul edilmiştir²⁵⁷.

Türk Ceza Kanunu’nun suçlar ile ilgili görüşmelerinde Ahmet İhsan Zeyneloğlu ve 26 arkadaşı; birinci maddeye üçüncü fıkra olarak “*1 Mart 1950 tarihine kadar işlenen ihtilas ve ırza tasaddiden gayri suçlardan dolayı verilen hapis ve hafif hapis cezaları kaldırılmıştır.*” İbaresinin eklenmesini teklif etmişlerdir²⁵⁸.

4.2.5. Rifat Dolunay

4.2.5.1. Takrirler

Erzurum milletvekili Gl. Vehbi Kocagüzel’in askerlik görevinden kaçan bir bireyin TBMM’de üye olarak bulunmasını doğru bulmaması üzerine bu sebeple Burhan Cahit

²⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 24 Mayıs 1949, B. 91, O. 2, ss. 678-683.

²⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 7 Haziran 1949, B. 103, O. 1, ss. 437-438.

²⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 17 Şubat 1950, B. 49, O. 1, ss. 772-773.

²⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, C. 25, 21 Mart 1950, B. 69, O. 1, s. 663.

Morkaya hakkında Tutanakları İnceleme Komisyonu raporu reddini istemesi üzerine aralarında Rifat Dolunay'ın da bulunduğu 18 kişi mazbatanın açık oya konulmasını teklif etmişlerdir. Raporun reddini içeren ve oylamaya konulan önerge kabul edilmiştir²⁵⁹.

“Sağlık Bakanlığının Sıtma mücadele teşkilâtına yeni kamyonet mubayaasını sağlamak üzere Sağlık Bakanlığı Bütçesinin 707 nci faslının birinci maddesinden 150 bin ve üçüncü maddesinden 100 bin olarak ceman 250 bin liranın tenkis edilerek Maliye Bakanlığı Bütçesinin 467 nci faslının 12 nci maddesine eklenmesini ve buna göre madenin 365 249 lira olarak tashihini arz ve teklif ederiz.”

aralarında Rifat Dolunay'ın da bulunduğu 52 kişinin imzada bulunduğu önerge kabul edilmiştir²⁶⁰.

28 Aralık 1947 tarihinde Rifat Dolunay ile birlikte 55 kişi yükseköğrenim gören öğrencilerin eğitim gördükleri şehirlerde barınma, okuma, çalışma ve toplanma gibi ihtiyaçlarının gidermede güçlük yaşaması nedeniyle öğrencilerin yaşadıkları zorlukları gidermek üzere “«Türkiye Üniversite Sitelerini yapma Kurumu»” ismiyle bir dernek kurmak için başvuraya da bulunmuşlardır. Bu teşebbüs için bütçeden elli bin liralık ödenek verilmesini teklif etmişlerdir. Önerge incelenmek üzere Bütçe Komisyonuna verilmiştir²⁶¹.

Aralarında Rifat Dolunay'ın da bulunduğu 124 kişi Tiftik Derneğine yapılan on iki bin beş yüz liralık yardımın bütçeden çıkarılmasını teklif etmişlerdir. Teklifte bulunanlar arasında yer alan Bolu milletvekili İhsan Yalçın bu teklifte bulunma nedenlerini şu şekilde açıklamıştır; Tiftik keçisini daha iyi hale getirmek için uzun yıllardır çalışan Tiftik Cemiyeti'nin olduğunu ve bu cemiyetin bir tanesi Lalahan'da diğeri Yerköy'de olmak üzere iki adet çiftliğinin bulunduğunu belirtmiştir. Yerköy'de bulunan çiftlikte köylü ve çiftlik arasında anlaşmazlık olduğunu belirtmiştir. Daha sonra sözlerine hayvan ıslahının Tarım Bakanlığının görevi olduğunu ve bu görevi en iyi bu kurumun

²⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 4, 3 Şubat 1947, B. 39, O. 1, ss. 95-102.

²⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, C. 8, 28 Aralık 1947, B. 25, O. 1, ss. 554-555.

²⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 8, 28 Aralık 1947, B. 25, O. 3, ss. 557-558.

yapabileceği düşüncesini dile getirdikten sonra Tiftik Derneğine yaptığı görevler için teşekkürlerini ileterek derneğe ait olan iki çiftliğin gelirlerinin derneği yürütebileceğini sözlerine eklemiştir. Son olarak Tiftik Cemiyeti'nin bu yardımın dışında kalmasını ve 12.500 lirayı başka bir kuruma ayırmayı önermiştir. Yapılan açıklama ve görüşmeler sonrası Bütçe Komisyonunun da herhangi bir itirazı olmaması üzerine teklif kabul edilmiştir²⁶².

Rifat Dolunay'ın da içlerinde bulunduğu toplamda 87 kişi 12. maddede birçok hakların olduğu ve bu hakların maddelerde yer edinmediği ve bu hakların kullanılmadığı gerekçesiyle 12. maddenin II. bendinin Milli Savunma Bakanlığı Harb Okulları öğrencileri yazılı J fıkrasının “*J : Millî Savunma Bakanlığı Harb Okulları ve yüksek okullar askeri öğrencileri.*” olacak şekilde değiştirilmesini arz ve teklif etmişlerdir. Birçok kez okutulan ve tartışılan önerge reddedilmiştir²⁶³.

Emekli sandığı ile ilgili 12. madde “*Bu kanunla tanılan haklardan aşağıda (I) işaretli fıkra yazılı yerlerde çalışanlardan, Türk uyruğunda olmak ve 18 yaşını bitirmiş bulunmak şartıyla> (II) işaretli fıkra gösterilenler faydalanırlar.*” Şeklinde dir. Aralarında Rifat Dolunay'ında bulunduğu 51 kişi “*iller daimî komisyon üyeleri ile seçilmiş veya tâyin edilmiş belediye başkanları (Emeklilik hakkı tanınan bir vazifede evvelce bulunmuş olmaları şartıyla);*” şeklindeki e bendine “*Yönetim kurulları başkan ve üyeleri*” ibaresinin eklenmesini arz ve teklif etmişlerdir²⁶⁴.

Emekli Kanununun 12. maddesinin E fıkrasının emekli sandıklarından faydalanmak isteyen kişilerin daha önce emeklilik hakkı tanınan bir işte çalışmış olmaları şartının kaldırılmasına dair bir önergeyi Ahmet İhsan Zeyneloğlu ve 17 kişi Yüksek Başkanlığa sunmuş fakat önerge kabul edilmemiştir²⁶⁵.

²⁶² TBMM Tutanak Dergisi, C. 8, 28 Aralık 1947, B. 25, O. 3, ss. 559-562.

²⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 24 Mayıs 1949, B. 91, O. 2, ss. 678-683.

²⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 7 Haziran 1949, B. 103, O. 1, ss. 433-434.

²⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 7 Haziran 1949, B. 103, O. 1, ss. 437-438.

Milletvekilleri Seçimleri Kanunu tasarısını Rifat Dolunay'ın içinde bulunduğu 42 kişi iç tüzüğün 136. maddesi gereğince açık oya konulmasını arz ve teklif etmişlerdir. Açık oya konulan tasarı kabul edilmiştir²⁶⁶.

Maliye Bakanlığı Bütçesinin 638. bölümünde Tiftik Cemiyetine on bin lira yardım ödeneği ayrılması üzerine aralarında Rifat Dolunay'ın da bulunduğu 45 milletvekili geçen sene olduğu gibi bu ödeneğin bütçeden çıkarılmasını arz etmiştir. Alınan görüşler sonrası önerge kabul edilmiştir²⁶⁷.

Rifat Dolunay ve 17 arkadaşı Vergi Usul Kanunu tasarısı hakkında Geçici Komisyon raporunun 390. maddesine ait önergenin açık oya konulmasını teklif etmişlerdir. Açık oya sunulan önerge kabul edilmiştir²⁶⁸.

Rifat Dolunay ile beraber 51 kişi Maliye Bakanlığının 1950 yılı bütçesinin yatırımlar kısmında bulunan imar işleri maddesine 4 yıl boyunca hiçbir ödenek konulmamış olması, hükümet konağı yapılmaması sebebiyle dağınık çalışan teşkilatın toplanması, devlet otoritesinin sağlanması ve halka daha iyi hizmet verilmesi amacıyla hükümet konaklarının yapılması için 3 milyon liralık bir ödenek ayrılmasını teklif etmişlerdir²⁶⁹.

4.2.5.2. Meclis Konuşmaları

30 Aralık 1947 tarihli Salı günü gerçekleştirilen birleşimde Tekel ve Tarım Bütçesi konuşmalarında Rifat Dolunay söz alarak İç Tüzük gereğince yazılı kâğıtların yirmi dakikadan fazla okunamadığını dile getirmiştir. Cevap veren başkan Umumi Heyetin parti adına yapılan konuşmalar için tersine bir karar verdiğini belirtmiştir²⁷⁰.

²⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, C. 24, 16 Şubat 1950, B. 48, O. 2, ss. 709-710.

²⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, C. 24, 17 Şubat 1950, B. 49, O. 1, ss. 772-773.

²⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 13 Mayıs 1949, B. 86, O. 2, ss. 430-431.

²⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 24, 17 Şubat 1950, B. 49, O. 1, s. 773.

²⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, C. 8, 30 Aralık 1947, B. 27, O. 3, s. 765.

31 Mayıs 1949 tarihli birleşimde Kayseri milletvekili Reşid Özsoy geçici 65. maddenin (E) bendinin II. işaretli bendinde “*Özel Türk okulları öğretmenlikleriyle azınlık ve yabancı okulların Millî Eğitim Bakanlığı tarafından tâyin olunan öğretmenliklerinde;*” şeklinde değişiklik yapılması yönünde önerge sunmuştur. Aynı zamanda Niğde milletvekili Vehbi Sarıdal ile Hüseyin Ulusoy, Reşid Özsoy’un önergesini destekleyerek kabul olmasını istediklerini belirtmiş ve kendileri de bir önerge sunmuştur. Önergede MEB’e bağlı özel okullarda görev yapan öğretmenlerin borçlanma yoluyla emekli olma hakkından yararlanma haklarını elde etmelerinin kabul edilmesini teklif etmişlerdir. Bu önerge ve konuşmalar üzerine Rifat Dolunay söz almış ve “*Komisyonun E bendi hakkında tay teklifi vardı.*” demiştir. Dolunay’ın sözleri üzerine başkan Tay teklifinin söz konusu olamayacağını söylemiştir²⁷¹.

Gelir Vergisi konusunun ele alındığı 100. birleşimde “*Gelir Vergisi Kanunu tasarısının 26 ncı maddesinin 3 sayılı fıkrasındaki*” iki ibareden birine ekleme yapılması bir diğerrinin ise kaldırılması yönünde 79 kişinin verdiği teklif hakkında tartışılırken başkan söz alan kişilerin kısa konuşmalar yapmalarını istemiştir. Bu söylem üzerine Rifat Dolunay, neden başkalarını uzun uzun konuşturdunuz demiştir²⁷².

Denizli milletvekili Cemil Çalgüner, üçüncü maddenin

“Devlet Üretim Çiftlikleri Genel Müdürlüğü bir genel müdürün idaresi altında merkez kuruluşu ile merkez dışında işletme müdürlüklerinden ve merkez atelyesinden teşekkül eder. Genel müdürlüğün merkez kuruluşu genel müdür yardımcıları ve uzman müşavirlerle aşağıdaki dairelerden ibarettir.”

şeklinde değiştirilmesini istemiştir. Rifat Dolunay bu teklif üzerine genel müdür ve genel müdür yardımcısı sözlerinin yer aldığını ve bir şey anlamadığını dile getirmiştir. Başkan maddenin aynı olduğunu belirtmesi ile Dolunay, tekrar söz alarak bazı maddelerin aynı bazılarının farklı olduğunu söylemiştir. Başkan maddenin sonundaki esasın başa, baştaki esasın sona alınmasını içeriyor açıklamasını yaptıktan sonra

²⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 31 Mayıs 1949, B. 97, O. 1, ss. 1115-1117.

²⁷² TBMM Tutanak Dergisi, C. 20, 3 Haziran 1949, B. 100, O. 1, ss. 175-177.

Çalgüner'in üçüncü maddeyi içeren önergesini tekrar okutmuştur. Dolunay, önergenin okutulması ile *"Elimize dağıtılan tasarıda genel müdür var. Halbuki yeni verilen teklifte ise bir genel müdür yardımcısı ve müşavir diye okunuyor. Bunun izahım yapsınlar."* sözlerini dile getirmiştir. Bu sözler üzerine bazı milletvekillerinin soru sormaları ve açıklama istemeleri üzerine Çalgüner açıklamalarda bulunmuştur²⁷³.

Beşinci yasama yılının sekizinci birleşiminde Eskişehir milletvekili Hasan Polatkan'ın bazı bölgelerde yaşanan kuraklık sıkıntısı yaşaması nedeniyle halka tohum ve hayvan yemi ile sıkıntı yaşayan illerin bildirilmesini istemesi üzerine Tarım Bakanı Cavit Oran'ın cevabı ele alınmış ve bu konu üzerine uzun tartışmalar gerçekleştirilmiştir. Hasan Polatkan'ın yeterince sıkıntıların giderilmediği yönündeki konuşmalar üzerine Cavit Oran, Polatkan'ın propaganda yaptığını dile getirmiştir. Bu sözler üzerine Hasan Polatkan, propaganda söz konusuymuş sanırım Sayın Tarım Bakanı artık bize kürsüden ziraat konularını konuşturmak istemiyor sözlerini söylemiştir. Bu konuşma sonrası Çankırı milletvekili Rifat Dolunay, *"Hakikati konuşuyor."* sözlerini dile getirmiştir²⁷⁴.

Ankara milletvekili Avni Refik Bekman'ın maddenin, askeri görevlilerin görev esnasında yaşadığı sağlık sorunlarının sağlık raporu ile tespiti halinde kişinin malullüğünü gerektirdiği şeklinde bir değişikliği içermesi yönünde önerge sunmuştur. Başkan bu kanunun ve maddenin reddine dair iki ayrı önerge olduğunu dile getirmiştir. Bu önergeler reddedilirse maddeyi oya koyacağını ve eğer madde kabul edilirse kanunun ortadan kalkacağını belirtmiştir. Bu açıklama üzerine Rifat Dolunay, *"Geçen celsede ek madde, teklif üzerine, Komisyona gitmişti."* açıklamasında bulunmuştur²⁷⁵.

23 Mart 1950 tarihinde Perşembe günü gerçekleştirilen birleşimde Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilatı Kanununa madde eklenmesi konusu ele alınmıştır. 4274 sayılı

²⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, C. 20, 3 Haziran 1949, B. 100, O. 1, ss. 276-277.

²⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, C. 21, 23 Kasım 1949, B. 8, O. 1, ss. 138-145.

²⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, C. 22, 28 Aralık 1949, B. 23, O. 1, ss. 568-571.

kanununa “30 Eylül 1949 tarihine kadar 4274 sayılı Kanunun 63 ncü maddesine göre Köy Enstitüleriyle İlişikleri Kesilen öğrenciler ve Kefilleri hakkında 3803 sayılı Kanunun 4 ncü maddesi hükmü uygulanmaz. Bu gibiler hakkında hükme bağlanmış tazminat alacakları affolunur. Ancak tahsil edilmiş olan para geri verilmez.” maddesi eklenmiştir. Bolu milletvekili Lütfü Gören açıklamalarda bulunarak yukarıdaki ek maddede yer alan köy sözcüğünden sonra “« sanat ve yapı »” kelimelerinin eklenmesini teklif etmiştir. Bu teklife sıcak bakmayan Ankara milletvekili Fakihe Öymen, Bütçe Komisyonu adına konuşmuş ve bu teklifin kabul edilmemesini istemiştir. Bu teklifin reddinin istenilmesi üzerine Rifat Dolunay, iki kanun arasındaki farkın açıklanmasını rica etmiştir. Öymen, açıklamalarda bulunarak köy okulları ile sanat okullarının farklı ilkelere sahip olduğunu belirterek teklifin prensip açısından farklı olduğunu dile getirmiştir²⁷⁶.

4.2.5.3. Sorular

Mardin milletvekili Dr. Aziz Uras’ın önergesi ve Dilekçe Komisyonu raporunun 21 Nisan 1949 tarihli birleşimde görüşülmesi ile başlayan 1924 senesinde Musa Çelebi adlı bir şahsın torununa bazı şartlar dâhilinde bıraktığı vakıf idaresi ile ilgili bir konuda Rifat Dolunay söz alarak “*Vâkıfın şartı ne idi?*” şeklinde bir soru yöneltmiştir. Bu soru üzerine Bingöl milletvekili Fahri Akgöl vakfın mallarına bakma görevini üstlenmek ve hayırda bulunmak olduğunu, Mardin milletvekili Dr. Esat Uras ise Hatim-i Şerif ve Yasin okutmak olduğunu belirterek vakfı alma şartını açıklamışlardır²⁷⁷.

28 Nisan 1949 tarihinde perşembe günü gerçekleştirilen birleşimde 5237 numaralı Belediye Gelirleri Kanununun 22. maddesinin değiştirilmesi görüşmelerinde madde değişime uğramıştır. Değiştirilen 22. maddede sekiz ibare yer almaktadır. Bu sekiz ibarede belirtilen tartı ve ölçülerin belediyeye mühürlenmesi karşılığında alınacak

²⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, C. 25, 23 Mart 1950, B. 71, O. 4, ss. 859-860.

²⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, C. 18, 21 Nisan 1949, B. 74, O. 1, ss. 549-551.

miktar belirtilmiştir. 22. maddenin C ibaresi “50 kilodan yukarı beher 50 kilo ve küsuru için 20” olarak belirlenmiştir. Söz alan Rifat Dolunay “Efendim bir sual. «50 kilodan yukarı beher 50 kilo ve küsuru için» diyor. Bu nereden başlıyor, iki kilodan mı, beş kilodan mı?” sorusunu yöneltmiştir. İzmir milletvekili Ekrem Oran, elli kiloya kadar elli kuruş, elli kilodan sonrası için her bir elli kiloda yirmi kuruş alınacağını belirterek Rifat Dolunay’ın sorusunu cevaplamıştır²⁷⁸.

Dördüncü yasama yılının 90 ncı birleşiminde daha önce askerlikle ilişkisi kesilen bireylerin devlete olan borçlarının ödenmesi esasının kabulü sonrası Erzurum milletvekili Salim Altuğ bir önerge sunarak bu maddeye yedek subaylık görevinin sonuna kadar ertelenir fıkrasının eklenmesini istemiştir. Bu önerge sonrası Rifat Dolunay, “Yedek subaylığa alınmak bazan uzun sürüyor, 3 - 5 sene sonra sıra geliyor. O zaman mı ödiyecektir?” sorusunu sormuştur. Cevap olarak başkan önergeyi sunan kişinin yanında olduğunu, soruyu önerge sahibine sormasını önererek önergeyi oya sunmuştur²⁷⁹.

25 Mayıs 1949 tarihinde Çarşamba günü toplanılan birleşimde İtibari hizmet süresi (ağır şartlarda çalışan kişilerin erken emeklilik vs. hakları) ele alınmıştır. Bu konu üzerine Trabzon milletvekili Sırrı Day’ın konuşması üzerine Rifat Dolunay, söz alarak kendi adına mı yoksa Komisyon adına mı konuştuğunu sormuştur. Bu soru üzerine Sırrı Day, kendi adına konuştuğunu belirtmiştir²⁸⁰.

Dördüncü yasama yılının 97 nci birleşiminde Milli Eğitim Bakanı Bingöl milletvekili Tahsin Banguoğlu, özel okullarda görev alan öğretmenlerin durumu hakkında bir açıklamada bulunmuştur. Bu açıklama sonrası Rifat Dolunay söz alarak MEB’e bağlı öğretmenler ile özel okullarda görev alan öğretmenlerin aynı maaşı alıp almadığı sorusunu yöneltmiştir. Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu, bu soruyu özel

²⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, C. 18, 28 Nisan 1949, B. 77, O. 1, s. 719.

²⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 23 Mayıs 1949, B. 90, O. 1, s. 610.

²⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 25 Mayıs 1949, B. 92, O. 1, ss. 764-765.

okullarda çalışan öğretmenlerin çalıştıkları okullarda özel şartlarda çalıştıklarını belirterek öğretmenlik görevini yapmak için aynı şartları taşımakta olduklarını söyleyerek cevaplamıştır. Bu cevap üzerine Dolunay, aldıkları maaş hakkında bir bilginiz yok mu diyerek tekrar bir soru yöneltmiştir. Bu soru üzerine Milli Eğitim Bakanı Banguoğlu, maaşlarının birbirinden farklı olduğunu çalıştıkları kuruma ve anlaştıkları esaslara göre maaş aldıklarını söylemiştir²⁸¹.

İhtiyarlık Sigortası Kanunu tasarısının görüşüldüğü 2 Haziran 1949 tarihli birleşimde İhtiyarlık sigortası primlerinden dört şekilde karşılık alındığı belirtilmesi üzerine Niğde milletvekili Vehbi Sarıdal, dört karşılıktan biri olan matematik karşılığı ibaresinde bir değişiklik teklif etmiştir. Bu teklif sonrası Rifat Dolunay, Sarıdal'ın teklif ettiği ibarenin konulmasında bir sakınca olup olmadığını sormuştur. Söz alan Çalışma Komisyonu sözcüsü Hulusi Oral, Sarıdal'ın verdiği teklifin gerekli olmadığını dile getirmiştir²⁸².

2 Haziran 1949 tarihinde Perşembe günü gerçekleştirilen birleşimde İskân Kanunu, mesken, arsa, arazi ve gecekondü meselesi ile bireylerin kendisine ait olmayan mülkiyetlere yaptırdığı yapılar ele alınmıştır. Bu konu üzerine Rifat Dolunay, kendisine ait olmayan araziler üzerine yapı yaptırma yönteminin köylerde de yaygın olduğunu belirterek komisyonun bu durum için bir yöntem düşünüp düşünmediğini sormuştur. Soru üzerine İçişleri Komisyonu sözcüsü Kars milletvekili Akif Eyidoğan, Yapı ve Yollar Kanunun Türkiye'nin başlıca kendi içine aldığı kararları kademelendirmek üzere Türkiye'nin 724 belediyesinde uygulanacaktır. Bunun dışında köylerde başkasına ait mülke yapı yapılması 2311 sayılı kanuna yani bir başkasına ait mülke tecavüzün yasaklanması usulüne bağlıdır cevabını vermiştir. Daha sonra köylerin küçük yerler olduğunu, mülküne bir tecavüz olduğunda hemen haberdar olabileceklerini ve bu durumda olanların en büyük mülkiye amirlerine başvurması

²⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 19, 31 Mayıs 1949, B. 97, O. 1, ss. 1112-1113.

²⁸² TBMM Tutanak Dergisi, C. 20, 2 Haziran 1949, B. 99, O. 1, ss. 89-93.

durumunda mülke olan saldırının hemen yasaklanacağını ekleyerek sözlerine son vermiştir²⁸³.

Dördüncü yasama yılının 101 nci birleşiminde;

“Devlet Üretme ve Yetiştirme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü Görev ve Kuruluş Kanunu” ele alınmış ve birinci maddede yer alan “Yurt çiftçiliğinin tokum ve damızlık ihtiyacını sağlamak, tarım üretme ve yetiştirme alanında çiftçiye örneklik ve öğreticilik etmek üzere Tarım Bakanlığına bağlı, tüzel kişiliği haiz, katma bütçe ile idare olunur bir (Devlet Üretme ve Yetiştirme Çiftlikleri Genel Müdürlüğü) kurulmuştur.”

sözleri ile kuruluş amacı açıklanmıştır. Bu madde üzerinde eksiklik gören ve Bütçe Komisyonunca eksikliklerinin giderilebileceğini söyleyen ve kuruluşun adının da belirttiği sebepler üzerine düzeltilmesini isteyen Amasya milletvekili Ali Kemal Yiğitoğlu bir takrir sunmuştur. Birleşimde Rifat Dolunay, sunulan bu takrir ile Tarım Komisyonunun hemfikir olup olmadığını sormuştur. Cevabı Tarım Komisyonu başkanı İzmir milletvekili Rahmi Köken vermiştir. Köken, sunulan takrir ile hemfikir olduklarını belirterek hemfikir olma sebeplerini Bütçe Komisyonunun birinci maddeyi Tarım Komisyonuna nazaran daha iyi hazırlamış olması ile açıklamıştır²⁸⁴.

4 Haziran 1949 tarihli birleşime konu olan Tarım Bakanlığına bağlı olarak Devlet Üretme ve Yetiştirme Çiftlikleri Genel Müdürlüğünün yürüteceği görevler, maddeler halinde belirtilmiştir. Bu maddelerden C ibaresinde çiftçiye bedeli karşılığında tohum vs. dağıtmak ve G ibaresinde çiftçilerin tarım aletlerinin bedeli karşılığında onarılması yer almaktadır. Bu ibareler üzerine Rifat Dolunay, bedeli karşılığında yazdığını maliyetine mi karşılandığını sorusunu yönelterek, kar amacı güdülüp güdülmediğini sormuştur. Tarım Komisyonu Başkanı Rahmi Köken, soru karşısında maliyetin altında bir fiyatın yer aldığı esasların da bulunduğunu ve kar amacının güdülmediğini belirtmiştir. Bu cevap üzerine Dolunay, kar amacının güdülmediği yönünde bir kayıt olup olmadığını sormuştur. Köken, bu soruyu ise kayıt olduğu yönünde cevaplamıştır²⁸⁵.

²⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, C. 20, 2 Haziran 1949, B. 99, O. 3, ss. 122-130.

²⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, C. 20, 4 Haziran 1949, B. 101, O. 1, ss. 271-272.

²⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, C. 20, 4 Haziran 1949, B. 101, O. 1, ss. 274-275.

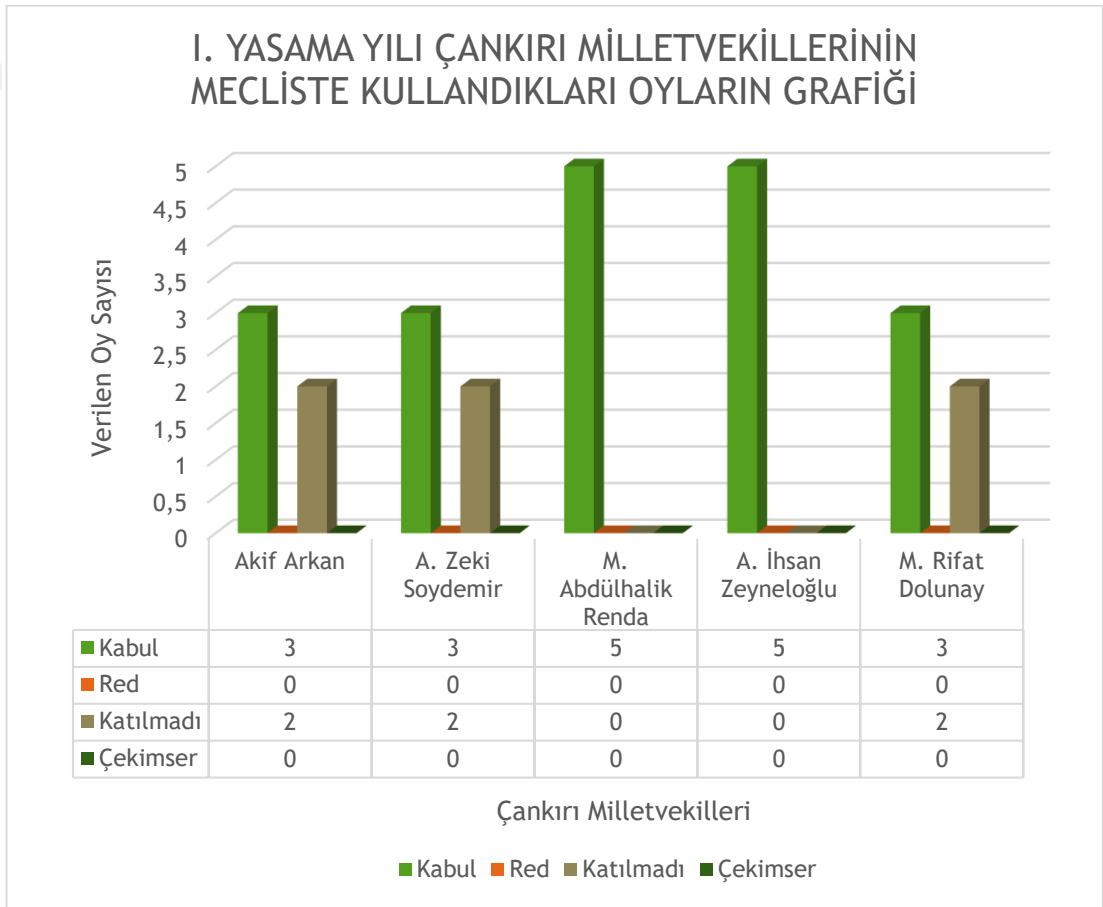
4 Haziran 1949 tarihinde cumartesi günü gerçekleştirilen birleşimde “*Ruhsatsız yapıların yıktırılmasına ve 2290 sayılı Belediye Yapı ve Yollar Kanununun 13. maddesinin değiştirilmesine dair Kanun*” ele alınmış ve 13. madde değiştirilmiştir. Bu maddenin C bendinde “*Beldenin imar plânına göre yola ve meydana veya âmme hizmetlerinden birine tahsis edilmiş her hangi bir yere tecavüz eden kısımlar yıktırılır.*” ibaresi yer almaktadır. Bu ibare üzerine Dolunay, “*Buradaki kısım nedir?*” sorusunu yöneltmiştir. İçişleri Komisyonu Sözcüsü Akif Eyidoğan, az önce de açıkladığım üzere bu hükümler Yapı ve Yollar Kanununun içinde olan hükümlerdir, şeklinde sözlerine devam etmiştir²⁸⁶.

²⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, C. 20, 4 Haziran 1949, B. 101, O. 1, ss. 289-292.

5. VIII. DÖNEM ÇANKIRI MİLLETVEKİLLERİNİN MECLİSTE KULLANDIKLARI OYLARIN ANALİZİ

5.1. VIII. Dönem I. Yasama Yılı Çankırı Milletvekillerinin Mecliste Kullandıkları Oyların Analizi

Şekil 5.1.: I. yasama yılı Çankırı milletvekillerinin mecliste kullandıkları oyların grafiği²⁸⁷

5 Ağustos 1946 tarihinden başlayarak 20 Eylül 1946 tarihinde biten I. Yasama yılında Çankırı milletvekillerinin katıldığı 5 oylama yapılmıştır. Bu oylamaların beşinde de Abdülhalik Renda ve Ahmet İhsan Zeyneloğlu evet oyunu kullanmıştır. Zeki

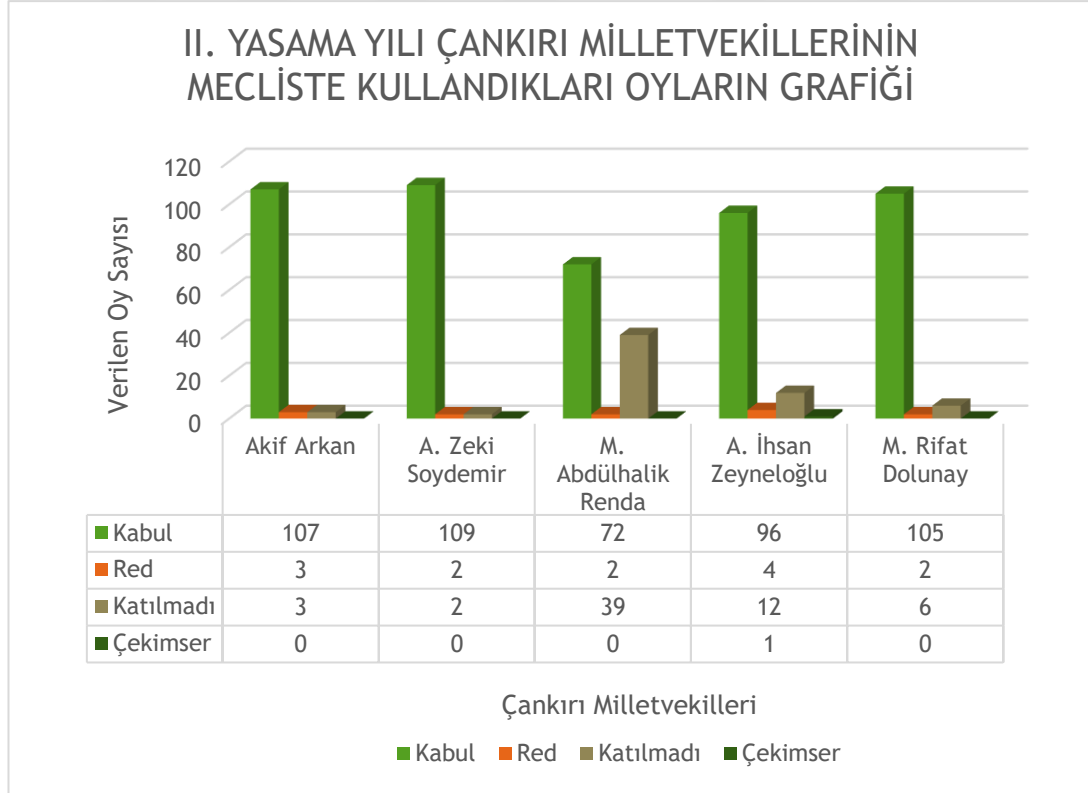
²⁸⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. TBMM Tutanak Dergisi VIII. Dönem I. Yasama Yılı Meclis Tutanakları.

Soydemir, Rifat Dolunay ve Akif Arkan ise 3 oylamayı kabul etmiş, 2 oylamaya ise katılmamıştır.

Oylamaya sunulan konular, kanun tasarısı ve kanunda yapılacak değişiklikler ile ilgili olup bütçe kanununda değişiklikler ve Türkiye Hükümeti ile İsveç Hükümeti arasındaki anlaşma oylamaya sunulmuştur. Kahvenin tekel bünyesinden çıkarılarak istihlak vergisine eklenmesi ile 1946 yılı bütçe kanunun A cetvelinde değişikliğe gidilmesi yönünde oya sunulan kanunları tüm Çankırı milletvekilleri kabul etmiştir. Aynı zamanda bu yasama yılı içerisinde Abdülhalik Renda, Devlet Bakanı seçilmiştir.

5.2. VIII. Dönem II. Yasama Yılı Çankırı Milletvekillerinin Mecliste Kullandıkları Oyların Analizi

Şekil 5.2.: II. yasama yılı Çankırı milletvekillerinin mecliste kullandıkları oyların grafiği²⁸⁸

²⁸⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. TBMM Tutanak Dergisi VIII. Dönem II. Yasama Yılı Meclis Tutanakları.

1 Kasım 1946 tarihinden başlayarak 13 Ekim 1947 tarihinde biten II. Yasama yılında Çankırı Milletvekillerinin katıldığı 113 oylama yapılmıştır. Bu yasama yılı içerisinde sunulan oylamaları 109 evet oyu ile en fazla kabul eden milletvekili Zeki Soydemir olmuştur. 4 red oyu vererek en çok reddeden milletvekili Ahmet İhsan Zeyneloğlu olmuştur. Aynı zamanda Ahmet İhsan Zeyneloğlu 1 oy da çekimser kalarak tüm yasama yılları içerisinde tek çekimser oyu kullanmıştır. Bu çekimser oyu ise İstanbul milletvekilliğine seçilen Abdurrahman Münip Berkan'ın seçim tutanağı hakkında hazırlanan İnceleme Komisyonu Raporu'nun Tokat mv. Nazım Poray'ın reddedilmesine dair bir önerge sunması üzerine bir oylama yapılmış ve Ahmet İhsan Zeyneloğlu bu önergeye çekimser kalmıştır²⁸⁹.

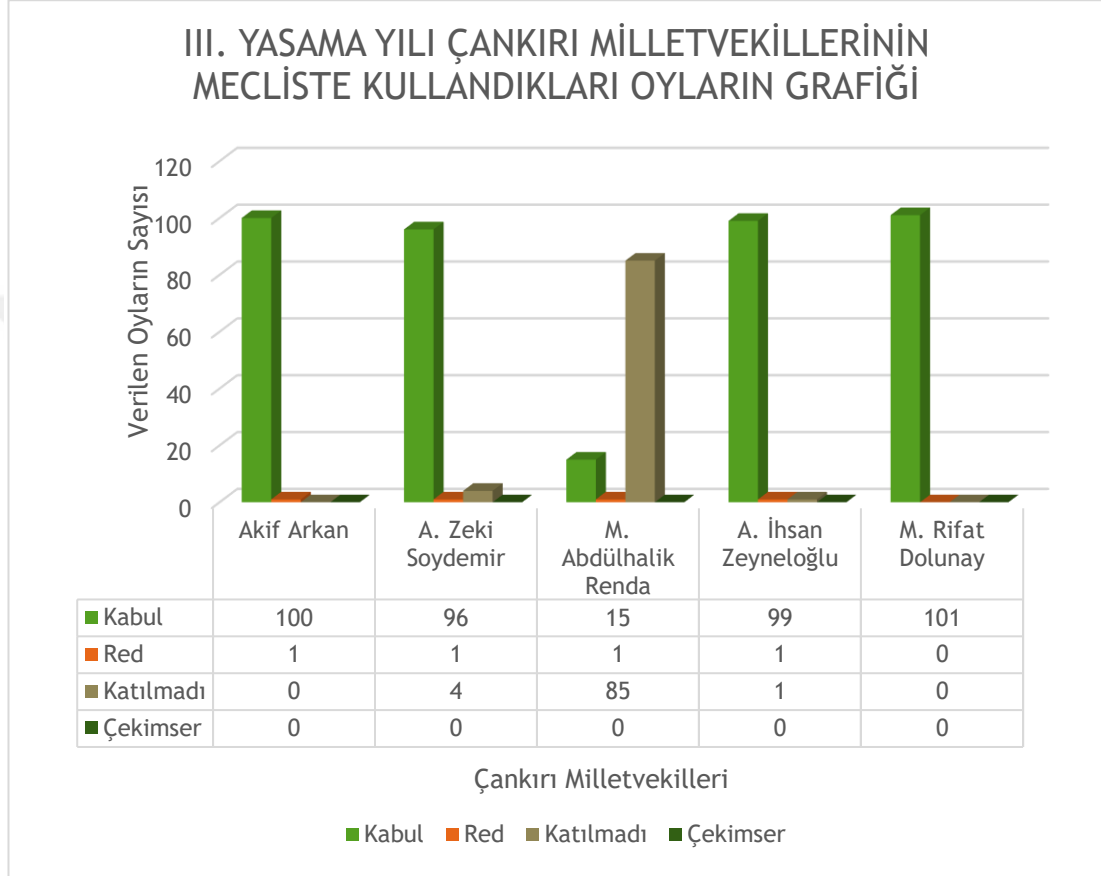
Devlet Bakanlığı görevine devam eden Mustafa Abdülhalik Renda'nın 39 kez oylamaya katılmaması sebebi ile en fazla oylamaya katılmayan milletvekili olmuştur. Oylamaya katılmama oranının yüksek olması sebebini Devlet Bakanlığı görevini idame ettiriyor olmasına bağlayabilmek mümkündür.

Bu yasama yılı içerisinde oylamaya sunulan konuların genel olarak; Gümrük, İnceleme Komisyon raporları, İş ve İş Bulma Kurum kuruluş ve görevleri, Üniversite, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Tekel Genel Müdürlüğü, Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü, Devlet Demiryolları ve Limanları Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Devlet Hava Yolları Genel Müdürlüğü, Posta Telgraf ve Telefon İşletme Genel Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü'nü içine alan 1946 ve 1947 yılı bütçe konuları ile Türkiye ile İsveç, İtalya, Finlandiya gibi ülkelerin arasında yapılan anlaşmalar, asker, memur, emekli, dul ve yetim aylıkları ve bu aylıklara yapılan zam konuları, hükümet yetkileri, vergiler, askeri okullar vb. konularda öne çıkan kanun tasarısı, kanunda değişiklik, kanun teklifi ve önerge konularını içerdiğini görmekteyiz.

²⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 3, 6 Aralık 1946, B. 13, O.1, s. 77.

5.3. VIII. Dönem III. Yasama Yılı Çankırı Milletvekillerinin Mecliste Kullandıkları Oyların Analizi

Şekil 5.3.: III. yasama yılı Çankırı milletvekillerinin mecliste kullandıkları oyların grafiği²⁹⁰

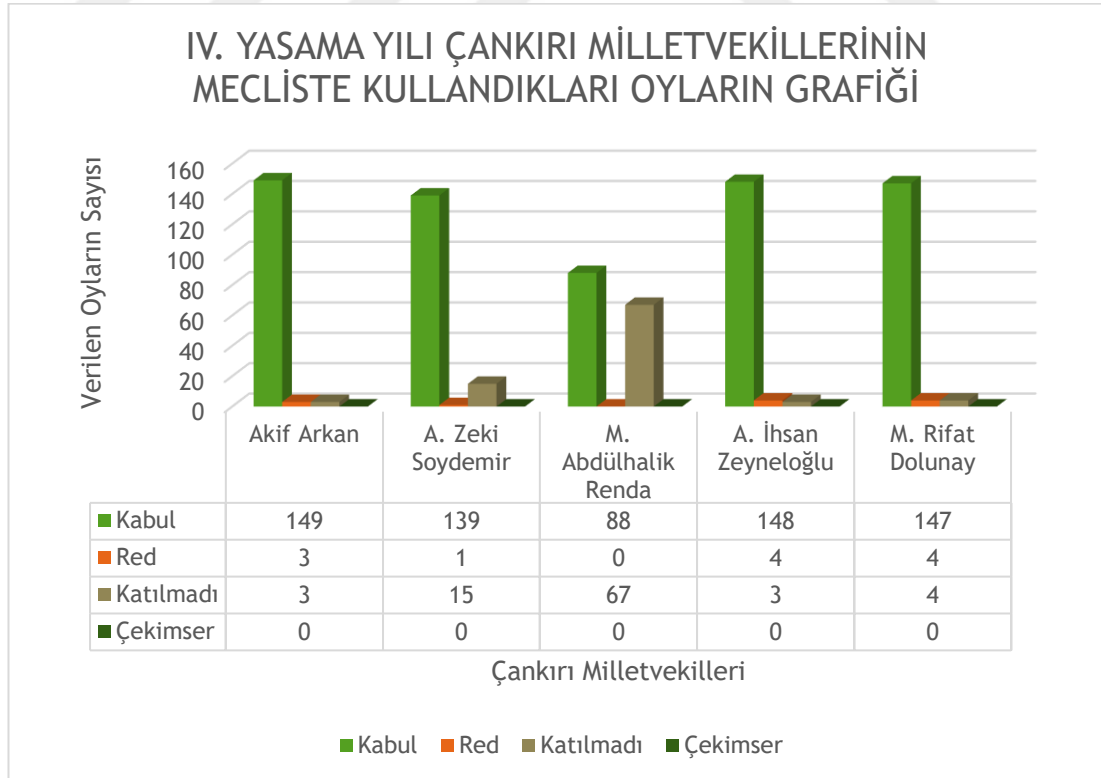
17 Ocak 1947 tarihinde başlayarak 9 Temmuz 1948 tarihinde biten III. Yasama yılında Çankırı milletvekillerinin katıldığı 101 oylama gerçekleşmiştir. Bu oylamalarda Soydemir, Arkan, Renda ve Zeyneloğlu 1 oylamayı reddederken, Dolunay oylamaların tümüne katılarak tamamını kabul etmiştir. Mecliste sunulan 101 oylamanın 85 tanesine katılmayan Renda'nın bu durumun Devlet Bakanlığı görevinden çekilmesine neden olan sağlık sorunları sebebiyle 1 Mayıs 1948 tarihinden başlamak suretiyle 3 ay izne ayrılmasına bağlanabileceği görülmektedir.

²⁹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. TBMM Tutanak Dergisi VIII. Dönem III. Yasama Yılı Meclis Tutanakları.

Mecliste oylamaya sunulan konuların içeriğini genel olarak; terfiler, vergiler, emekli ve yetim aylıkları, savaş mağdurlarının para ikramiyeleri, arsa ve arazi işleri, belediyeler ve gelirleri, Milli Korunma Kanunu, Türkiye ile Lübnan, Danimarka, Yunanistan, ABD gibi ülkeler arasında yapılan anlaşmaların onanmasını içermektedir. Bunun yanı sıra üniversite, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Tekel Genel Müdürlüğü, Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü, Devlet Demiryolları ve Limanları Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Devlet Hava Yolları Genel Müdürlüğü, Posta Telgraf ve Telefon İşletme Genel Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü'nü içine alan 1947 ve 1948 yılı bütçe konuları ile eğitim, askeri vb. alanlarda yapılan, değişiklik, kanun teklifi ve milletvekillerinin sunduğu önergeleri de kapsamaktadır.

5.4. VIII. Dönem IV. Yasama Yılı Çankırı Milletvekillerinin Mecliste Kullandıkları Oyların Analizi

Şekil 5.4.: IV. yasama yılı Çankırı milletvekillerinin mecliste kullandıkları oyların grafiği²⁹¹

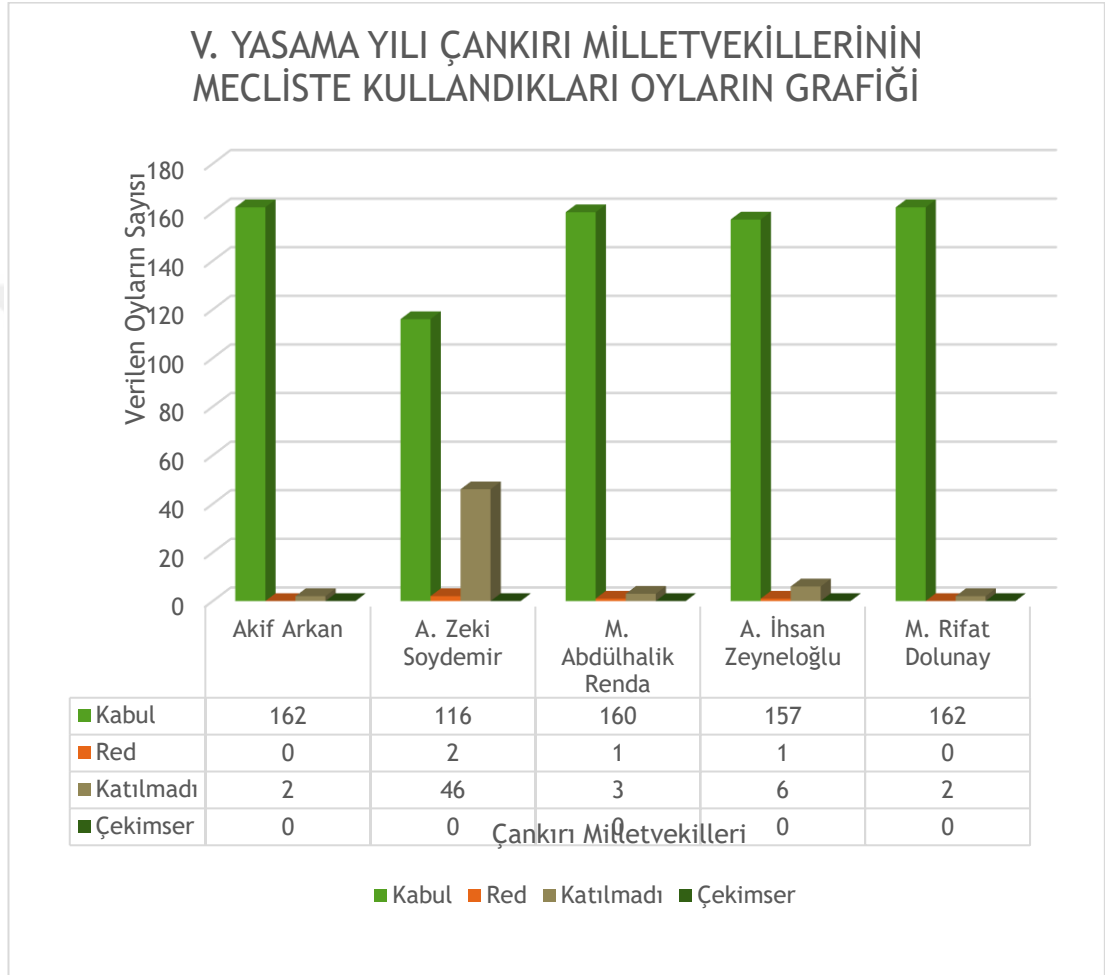
²⁹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. TBMM Tutanak Dergisi VIII. Dönem IV. Yasama Yılı Meclis Tutanakları.

1 Kasım 1948 tarihinden başlayarak 10 Haziran 1949 tarihinde biten IV. Yasama yılında Çankırı milletvekillerinin katıldığı toplam 155 oylama gerçekleştirilmiştir. Toplam 155 oyun 67 tanesine katılmayan Abdülhalik Renda, katıldığı diğer tüm oylamaları kabul etmiştir. 149 oy ile en fazla evet oyunu Akif Arkan kullanmış olup, oylamalarda Dolunay ve Zeyneloğlu 4 kez, Arkan 3 kez, Soydemir ise 1 kez red oyu kullanmıştır.

Mecliste sunulan oylamaların konuları, her yasama yılında olduğu gibi bu yasama yılında da üniversite, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Tekel Genel Müdürlüğü, Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü, Devlet Demiryolları ve Limanları Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Devlet Hava Yolları Genel Müdürlüğü, Posta Telgraf ve Telefon İşletme Genel Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü'nü içine alan 1948 ve 1949 yılı bütçe konuları içermektedir. Bu konuların yanı sıra Türkiye ile Kanada, Belçika, ABD gibi ülkelerle yapılan anlaşmalar, vatani hizmetten dolayı bağlanan aylık, askeri terfiler, vergiler, maaşlar, yardım paraları, gümrük, yol işleri, verem ile mücadele, pasaport işlemleri, yükseköğrenim öğrenci yurtları, Milli Savunma Bakanlığı'nı ilgilendiren konular ve milletvekillerinin sunduğu önergeler ile bu konularda yapılan kanun, kanun teklifi, kanun tasarısı ve cetvellerdeki değişiklikleri de içerir.

5.5. VIII. Dönem V. Yasama Yılı Çankırı Milletvekillerinin Mecliste Kullandıkları Oyların Analizi

Şekil 5.5.: V. yasama yılı Çankırı milletvekillerinin mecliste kullandıkları oyların grafiği²⁹²

1 Kasım 1949 tarihinden başlayarak 24 Mart 1950 tarihinde biten V. Yasama yılında Çankırı milletvekilleri mecliste sunulan toplam 164 oya katılmıştır. Bu yasama yılında Zeki Soydemir 46 oylamaya katılmamış ve böylece bu yasama yılının en çok oylamaya katılmayan milletvekili olmuştur. Oya katılmamasının nedeni sağlık sorunu sebebiyle 15 Kasım 1949 tarihi itibarı ile 25 gün ve 26 Aralık 1949 tarihi itibarı ile 1 ay izin almasına bağlanabilir. Oylamada hiç red kullanmayan Arkan ve Dolunay 162 oy ile

²⁹² Ayrıntılı bilgi için bkz. TBMM Tutanak Dergisi VIII. Dönem V. Yasama Yılı Meclis Tutanakları.

en çok evet oyunu kullanan milletvekili olmuştur. Bu dönem Renda'nın tüm yasama yılları içerisinde en çok oylamaya katıldığı dönem olmuştur.

V. Yasama yılında Meclise sunulan oylamalarda Çankırı milletvekillerinin katıldığı konular genel olarak, üniversite, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Tekel Genel Müdürlüğü, Hudut ve Sahiller Genel Müdürlüğü, Devlet Demiryolları ve Limanları Genel Müdürlüğü, Devlet Denizyolları Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Devlet Hava Yolları Genel Müdürlüğü, Posta Telgraf ve Telefon İşletme Genel Müdürlüğü, Orman Genel Müdürlüğü bütçe görüşmeleri, Türkiye ile Filipin, İsveç, Yugoslavya, İtalya, Danimarka, ABD, Belçika, Çekoslovakya, Almanya, Norveç, Yunanistan vb. ülkelerle yapılan anlaşmalar, Milletvekili Seçim Kanunu, askeri fabrikalar, İller Bankası, çiftçilere toprak ve tohum tedariki, Milli Kütüphane kuruluşu, Diyanet işleri, ekonomik işbirlikleri, vergiler, memur aylıkları, toprak ve iskân işleri vb. konularda sunulan kanun tasarısı, kanun teklifi, kanun, milletvekillerinin verdiği önergeleri kapsamaktadır.

5.6. VIII. Dönem 5 Yasama Yılı İçerisinde Kurulan Hükümetlere Çankırı Milletvekillerinin Verdiği Güven Oyları

Tablo 5.1. VIII. dönem 5 yasama yılı içerisinde kurulan hükümetlere Çankırı milletvekillerinin verdiği güvenoyları tablosu²⁹³

HÜKÜMETLERE VERİLEN GÜVENOYLARI	I.Yasama Yılı (15. Hükümet)	II.Yasama Yılı (16. Hükümet)	III.Yasama Yılı (17. Hükümet)	IV.Yasama Yılı (18. Hükümet)
	Recep Peker Hükümeti (07.08.1946- 10.09.1947)	Hasan Saka Hükümeti (10.09.1947- 10.06.1948)	2. Hasan Saka Hükümeti (10.06.1948- 16.01.1949)	Şemsettin Günaltay Hükümeti (16.01.1949- 22.05.1950)
Akif Arkan	KABUL	KABUL	KABUL	KABUL
Zeki Soydemir	KABUL	KABUL	KABUL	KABUL
Abdülhalik Renda	KABUL	KABUL	KATILMADI	KABUL
A.İhsan Zeyneloğlu	KABUL	KABUL	KABUL	KABUL
Rifat Dolunay	KABUL	KABUL	KABUL	KABUL

²⁹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. TBMM Tutanak Dergisi VIII. Dönem Meclis Tutanakları.

Birinci yasama yılı içerisinde 14 Ağustos 1946 tarihinde Çarşamba günü gerçekleştirilen birleşimde İzmir mv. Şükrü Saraçoğlu'nun başbakanlığındaki Bakanlar Kurulu'nun görevden çekilmesi üzerine CHP'den İstanbul mv. Recep Peker'in başkanlığında oluşturulan Bakanlar Kurulu listesi sunulmuştur²⁹⁴. Recep Peker Hükümeti Bakanlar Kurulunu oluşturup meclise sunduktan sonra güven oylaması yapılmıştır. 465 üyenin 431 tanesi oy kullanmıştır. Oy kullanan 431 milletvekilinin 378 tanesi evet oyu kullanmış 30 tanesi katılmamış ve 53 kişi reddetmiştir. Oy çoğunluğu ile Recep Peker hükümetine milletvekilleri güvenlerini bildirmişlerdir. Çankırı milletvekillerinin tamamı Recep Peker Hükümetine güven oylamasına evet diyerek hükümeti kabul etmişlerdir²⁹⁵. İstanbul mv. Recep Peker, sağlık sorunları sebebiyle 8 Ekim 1947 tarihli birleşimde TBMM başkanlığı görevinden çekildiğini bildirdiğini söylemiştir²⁹⁶.

İkinci yasama yılının 8 Ekim 1947 tarihinde Çarşamba günü yapılan birleşimde CHP'den Trabzon mv. Hasan Saka yeni Bakanlar Kurulunu oluşturması için görevlendirilmiştir. Yeni kurulan Hasan Saka Hükümet'inde Çankırı mv. Mustafa Abdülhalik Renda Devlet Bakanı olarak görevlendirilmiştir²⁹⁷. 13 Ekim 1947 tarihinde pazartesi günü gerçekleştirilen birleşimde Hasan Saka Hükümeti'ne güven oylaması yapılmıştır. Meclise üye olan 465 milletvekili 411 tanesi oylamaya katılmış olup 362 milletvekili evet demiştir. 54 milletvekili oylamaya katılmazken 49 milletvekili red oyu vermiştir. Oy çoğunluğunu sağlayan Hasan Saka Hükümeti, Çankırı milletvekillerinin tamamı tarafından da evet oyu almıştır²⁹⁸.

Üçüncü yasama yılı içerisinde 18 Haziran 1948 tarihinde Cuma günü İkinci Hasan Saka Hükümeti mecliste güvenoyuna sunulmuştur. Meclise üye bulunan 465 milletvekili 348 tanesi oya katılmış olup, 104 tanesi oya katılmamıştır. Oya katılan 348 milletvekilinin 40 tanesi red oyu kullanmış olsa da 308 milletvekili evet oyu

²⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, 14 Ağustos 1946, B. 3, O. 1, s. 26.

²⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, 14 Ağustos 1946, B. 3, O. 2, s. 71.

²⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, C. 6, 8 Ekim 1947, B. 83, O. 1, s. 665.

²⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, C. 6, 8 Ekim 1947, B. 83, O. 1, s. 665.

²⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, C. 6, 13 Ekim 1947, B. 85, O. 1, s. 735.

kullanması İkinci Hasan Saka Hükümeti'ne güveni sağlamıştır. Sağlık sorunları nedeniyle Devlet Bakanlığı görevini bırakan Çankırı mv. M. Abdülhalik Renda, yine sağlık sorunları nedeniyle izinli olduğu için oylamaya katılamamıştır. Çankırı'nın diğer 4 milletvekili Soydemir, Dolunay, Arkan ve Zeyneloğlu evet oyu vermişlerdir²⁹⁹. 17 Ocak 1949 tarihinde yapılan birleşimde Trabzon mv. Hasan Saka istifa etmiştir. CHP'den Sivas mv. Şemsettin Günaltay yeni hükümet kurmakla görevlendirilmiştir³⁰⁰.

Dördüncü yasama yılının 24 Ocak 1949 tarihinde Pazartesi günü gerçekleştirilen birleşimde Sivas mv. Şemsettin Günaltay'ın kurduğu hükümet mecliste güven oylamasına sunulmuştur. Meclise üye olan 465 milletvekilinin 391 tanesi oya katılım göstermiştir. 68 üye oya katılmamış olup, 49 milletvekili ise red oyu vermiştir. 349 üyenin evet oyu kullanması oy çoğunluğunu sağlamış ve hükümete güven bildirilmiş olmuştur. Çankırı milletvekillerinin tümü evet oyu kullanmıştır³⁰¹. 8 nci dönemin son yasama yılı olan beşinci yasama yılı boyunca Şemsettin Günaltay Hükümeti görevine devam etmiştir.

²⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 12, 18 Haziran 1948, B. 73, O. 2, s. 280.

³⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, C. 15, 17 Ocak 1949, B. 33, O. 1, s. 141.

³⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, C. 15, 24 Ocak 1949, B. 36, O. 1, s. 203.

6. SONUÇ

Çalışmamız genel olarak 1946 genel seçimlerini ve bu dönem Çankırı'dan milletvekili seçilen kişileri kapsamaktadır. Birçok yeni adımın atıldığı 1946 genel seçimleri Türk siyasetinde önemli bir değişim ve dönüşüme sahne olarak demokrasi kapılarının aralandığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. 27 yıl süren tek parti iktidarı, 1946 yıllarına gelindiğinde artık halk tarafından hoşnut karşılanmamaya başladığını söylemek mümkündür. II. Dünya Savaşı sonrası bazı ülkelerde yaşanan değişim ve demokrasi havası, ülke içi ve ülke dışı sorunların gündeme gelmesi ve bunun yanı sıra ülkede ortaya çıkan ekonomik sıkıntılar halkı huzursuz etmiş ve yeni bir arayış içine girilmesinde etkili olmuştur. Yeni arayışlar ülke içi ve ülke dışı etkenler yeni partilerin oluşmasına katkı sağlamıştır.

Yeni bir muhalefetin gün yüzüne çıkması CHP kökenli olmasına rağmen yeni bir arayış içinde olan halkın büyük bir kesimi tarafından büyük bir ilgi ile karşılanırken, iktidar kanadında ise endişeye sebep olduğu görülmektedir. İktidar parti içerisinde, yeni kurulan partiler sonrası seçim ortamlarının seyrini değiştirecek yeni adımların atılması gerektiği düşüncesi ortaya çıkmıştır. Bu düşünce sonrası 1946 seçimleri için bazı düzenlemeler yapılmıştır. Birçok kez yapılan çok partili siyasi yaşama geçiş denemeleri başarısızlıkla sonuçlanmış olsa da 1946 genel seçimlerine 6 siyasal partinin katıldığı görülmektedir. İktidar tarafından MKP bir muhalefet parti olarak görülmemiş olsa da DP'nin kurulması ve çok hızlı bir şekilde il ve ilçelerde teşkilatlanması, halkın büyük bir kesimi tarafından ilgi odağı haline gelmesi iktidarı endişelendirmiş ve seçimleri erkene alma kararına ittiği gözlemlenmiştir. Bu karar sonrası sert rüzgârların estiği gergin bir seçim süreci başlamış, seçimlerin yapıldığı 21 Temmuz 1946 tarihine kadar tartışmalı siyasal ortam durulmamıştır.

Sekizinci dönem milletvekillerini seçmek üzere yapılan 21 Temmuz 1946 tarihli seçimde milletvekili kanununun düzeltilmesi ile demokratik bir hava sergilense de açık oy-gizli sayım ilkesinin bu seçimleri demokratik ortamdan uzaklaştırmış olduğunu ve bu seçimlerde partilerin oy dağılımları net olarak bilinmese de halkın

%75'inin katılım sağladığını söylenmek mümkündür. Seçimlere katılan 6 siyasi parti içinde yer alan CHP ve DP belirgin bir rol oynamış olup, 465 milletvekili sandalyesinin 397 adedini CHP, 61 adedini DP, 7 adedini ise müstakil adaylar elde etmiştir. Çankırı ise TBMM'de CHP listesinden 5 milletvekili sandalyesine sahip olmuştur.

Sekizinci dönem TBMM, 5 Ağustos 1946 tarihinden başlayıp 24 Mart 1950 tarihinde bitmiş olan beş yasama yılı faaliyet göstermiştir. Beş yasama yılı boyunca Recep Peker, Hasan Saka, II. Hasan Saka ve Şemsettin Günaltay olmak üzere dört kez hükümet kurulmuştur. Çankırı milletvekilleri kurulan tüm hükümetlere tam güvenoyu verirken yalnızca o dönem kısa süre izinli olan Mustafa Abdülhalik Renda'nın II. Hasan Saka Hükümeti güven oylamasına katılamadığı görülmüştür. Kurulan bu hükümetlerin tümüne Çankırı milletvekillerinin tam güvenoyu vermesinde kurulan hükümetlerin iktidar olan CHP tarafından belirlenmesi ve Çankırı milletvekillerinin CHP listesinden seçilmesinin etkili olduğu görülmektedir.

DP'nin seçim itirazları Çankırı için de geçerli olmuş ve seçilen beş milletvekilinin seçim tutanakları hakkında İnceleme Komisyonu tarafından bir rapor hazırlanmış olsa da usulsüzlüğün olmadığı yönünde çıkan karar sonrası TBMM 26 Ağustos 1946 tarihli birleşimde Çankırı milletvekillerinin seçim tutanaklarını onaylamıştır. Seçilen 5 Çankırı milletvekilinden en fazla oyu alarak göreve gelen milletvekilinin daha önce devlet görevlerinde yer alan ve bu konuda pek çok tecrübe sahibi olan Mustafa Abdülhalik Renda'nın olduğu, en az oyu alarak göreve gelen milletvekilinin ise Akif Arkan olduğu görülmüştür.

Çankırı'dan seçilen 5 milletvekiline bakıldığında bu milletvekillerinin daha önceki dönemlerde de TBMM'de yer aldıklarını, çeşitli hizmetlerde bulundukları ve genel olarak eğitim ve kültür seviyelerinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Çankırı milletvekillerinden olan hayatında yaşadığı bazı zorluklar nedeniyle okulu bırakan ve ticaret ile uğraşan Rifat Dolunay ile çiftçilik ve ticaretle uğraşan Ahmet İhsan Zeyneloğlu'nun diğer üç milletvekiline göre daha erken iş hayatına atıldığı görülmektedir. Diğer üç milletvekilinden Askeri Tıbbiye mezunu Akif Arkan'ın,

Osmanlı Devleti'nden bu zamana kadar çeşitli görevlerde yer alan Mustafa Abdülhalik Renda'nın ve askeri kökenli olan Ahmet Zeki Soydemir'in ise yükseköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Çankırı milletvekillerinin TBMM'de aldığı rol ve yaptığı faaliyetlere bakıldığında Askeri Tıbbiye Okulu mezunu olan Arkan ile asker kökenli olan Soydemir'in beş yasama yılı boyunca Milli Savunma Komisyonunda görev aldığı ve bu konudaki raporların altında isimlerinin yer aldığı görülmektedir. Bu iki isim aktif olarak mecliste yer almış olup takrir, soru ve meclis konuşmaları bulunmaktadır. Arkan, halkın ihtiyaç ve sorunlarını gidermeye yönelik çalışmalarda da bulunmuştur. Bunlardan birkaçı bazı milletvekilleri ile birlikte öğrencilerin barınma, eğitim, çalışma gibi ihtiyaçlarını gidermeye yönelik bir dernek kurma isteğidir. Arkan ile birlikte Soydemir, emekli, malul, yetim ve dul maaşlarından gelir vergisi alınmamasına yönelik bir düzenleme teklif etmesi, harp okulunda okuyan öğrencilerin yaralandığı haklardan savaş zamanı görevde bulunacak durumda olan doktor, eczacı vb. gibi meslek gruplarının da yararlanabilmesi için fikir birliğinde bulunarak çalışmalar gerçekleştirmiştir. Ayrıca Arkan Çankırı'nın gelişmesi için Çankırı ilinin zengin olduğu tuz, su, kireç, demir gibi kaynakların değerlendirilmesi ve bu yönde bir fabrika kurulması konusunu gündeme getirmiştir. Yine Çankırı halkının merkezden uzak olan ilçelerinin gelişmesi ve halkın daha rahat iletişim sağlaması için bu bölgelere posta, telgraf merkezi kurulmasını desteklemiş ve tuz ticareti için kullanılan yolların tamir ve bakımının yapılması konusunu dile getirmiştir.

TBMM içerisinde uzun yıllar görev alan ve tecrübeleriyle tanınan Renda'nın ikinci yasama yılı itibari ile Devlet Bakanı görevini üstlendiği daha sonra sağlık sorunları nedeniyle bu görevi bıraktığı göz önüne alındığında soru, takrir ve meclis konuşmalarında bulunmadığı, bir tane kanun tasarısında yer aldığı görülmektedir. Bu kanun tasarısı memurların askerlik tecil yaşının yükseltilmesine yöneliktir. Zamanında çiftçilik ve ticaret ile uğraşmış olan Zeyneloğlu, beş yasama yılı boyunca Sayıştay Komisyonu üyeliğinde bulunarak faaliyet göstermiş ve bu konu ile ilgili hazırlanan raporların altında ismi yer almıştır. Mecliste aktif rol oynamasa da meclise sunduğu bazı takrirler bulunmaktadır. Bunların yanı sıra yine diğer milletvekilleri ile birlikte emekli sandıklarından emekli hakkı tanınan bir işte çalışmış olma şartının kaldırılması gerektiği yönünde teklif sunmuştur. Çankırı milletvekili olarak TBMM'de yer alan ve

zamanında ticaret işleri ile de uğraşmış olan çeşitli görevlerde bulunan ve Çankırı Belediye Başkanlığı görevini de bir dönem üstlenmiş olan Dolunay, beş yasama yılı boyunca Maliye Komisyonunda yer almış olup aynı zamanda Meclis Hesap İnceleme Komisyonunda da yer aldığı görülmektedir. Gelir, zam, hazine, vergi gibi konuları içeren ve maliye ile ilgili her türlü konuda hazırlanan raporların altında ismi yer almıştır. Takrirleri, soruları ve meclis konuşmaları ile mecliste en aktif rol oynayan Çankırı milletvekillerinden biri olduğu söylenebilir. Dolunay, öğrenci ihtiyaçlarına yönelik dernek kurma konusunda Arkan ile fikir birliğinde olmuştur. Yine Dolunay, hükümete ait konak ve bina yapımı için bir ödenek ayrılmasını istemiştir. Ayrıca özel okullarda çalışan öğretmenler hakkında bilgi sahibi olmak istemiş ve bu yönde Milli Eğitim Bakanına sorular yöneltmiştir. Özel okullarda çalışan öğretmenlerin borçlanma yoluyla emekli olma haklarını desteklemiştir. Tarım ve eğitim bakanlarına halkın ihtiyaçları ve sorunlarını gidermeye yönelik sorular yöneltmiştir.

Meclise sunulan ve Çankırı milletvekillerinin de katılım gösterdiği oylamalara bakıldığında Çankırı milletvekillerinin bazı konularda hemfikir iken bazı konularda fikir ayrılığına düştüğü görülmektedir. Zaman zaman oylamaya katılmadıkları da gözlemlenmiştir. Oya katılım oranları yasama yıllarına göre değişkenlik göstermiş olsa da en fazla katılım Rifat Dolunay ve Akif Arkan tarafından gerçekleştirilmiştir. En az katılım ise M. Abdülhalik Renda ve Zeki Soydemir sağlamıştır. Oylamaya daha az katılım sağlama nedenleri için Renda ve Soydemir'in sağlık sorunları yaşadığı ve bu sorunlar sebebiyle zaman zaman belli süreler zarfında izne ayrıldıklarını söylemek mümkündür. Beş yasama yılı boyunca Çankırı milletvekillerinden yalnızca bir kez çekimser oy kullanıldığı ve bu oyu da Zeyneloğlu'nun kullandığı görülmektedir.

1946 seçimleri ve Çankırı milletvekillerini konu alan çalışmamızda elde ettiğimiz bilgiler ışığında seçimlerin yeni birtakım düzenlemelere, demokrasi adına atılan temellere ve bu yeni oluşturulmaya başlanan düzenin bir gergin ortam ve sert bir hava oluşturduğu siyasal sürece ev sahipliği yaptığını söylemek mümkündür. Sekizinci dönem Çankırı milletvekillerinin meclis içindeki konuşmalarından önerge, tasarı ve sorularından yola çıkılarak hem Çankırı ilinin gelişmesi hem de burada yaşayan halkın merkez ve ilçeleri ayırt etmeksizin, gerekli duydukları ihtiyaçların karşılanmasına

yönelik özveriili davranarak çalışmalarını bu yönde şekillendirdikleri görölmektedir. Ayrıca yalnızca ankırı ili için değil ölkö genelini kapsayan konularla da ilgilendikleri ve bu konulara çözüm üretme eğiliminde olduklarını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

ARŞİVLER

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BCA, 09.04.1931-00.00.0000. 147-48-12. 151-2.

BCA, 21.02.1935-00.00.0000. 75-492-6. 72-2.

BCA, 16.02.1939-00.00.0000. 128-5-6. 2.

BCA, 30.03.1939-00.00.0000. 75-497-22. 78-2.

BCA, 04.09.1940-00.00.0000. 384-1623-6. 3.

BCA, 10.05.1946.-00.00.0000. 218-860-1. 490-1.

TBMM Arşivi

Akif Arkan'ın 1042 Numaralı Sicil Dosyası Tercüme-i Hal Kâğıdı.

Ahmet Zeki Soydemir'in 903 Numaralı Sicil Dosyası Tercüme-i Hal Kâğıdı.

Ahmet İhsan Zeyneloğlu'nun 1371 Numaralı Sicil Dosyası Tercüme-i Hal Kâğıdı.

Mehmet Rifat Dolunay'ın 1273 Numaralı Sicil Dosyası Tercüme-i Hal Kâğıdı.

Mustafa Abdülhalik Renda'nın 476 Numaralı Sicil Dosyası Tercüme-i Hal Kâğıdı.

RESMÎ KAYNAKLAR

TBMM Tutanakları

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 21, Birleşim 22,
09.01.1946.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 1, Birleşim 1,

05.08.1946.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 1, Birleşim 2,

12.08.1946.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 1, Birleşim 3,

14.08.1946.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 1, Birleşim 8,

26.08.1946.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 8, Birleşim 18,

20.09.1946.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 2, Birleşim 2,

11.11.1946.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 2, Birleşim 24,

26.12.1946.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 2, Birleşim 25,

27.12.1946.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 4, Birleşim 39,

03.02.1947.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 4, Birleşim 43,

12.02.1947.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 4, Birleşim 45,

17.02.1947.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 5, Birleşim 61,

16.05.1947.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 5, Birleşim 75,

18.06.1947.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 6, Birleşim 83,

08.10.1947.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 6, Birleşim 85,
13.10.1947.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 7, Birleşim 2,
05.11.1947.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 8, Birleşim 24,
27.12.1947.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 8, Birleşim 25,
28.12.1947.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 4, Birleşim 27,
30.12.1947.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 9, Birleşim 29,
12.01.1948.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 10, Birleşim 45,
20.02.1948.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 11, Birleşim 55,
05.05.1948.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 11, Birleşim 58,
12.05.1948.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 13, Birleşim 2,
05.11.1948.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 14, Birleşim 19,
15.12.1948.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 15, Birleşim 33,
17.01.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 15, Birleşim 36,
24.01.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 18, Birleşim 70,

14.04.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 18, Birleşim 74,

21.04.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 18, Birleşim 77,

28.04.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 19, Birleşim 86,

13.05.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 19, Birleşim 88,

18.05.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 19, Birleşim 89,

20.05.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 19, Birleşim 90,

23.05.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 19, Birleşim 91,

24.05.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 19, Birleşim 92,

25.05.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 19, Birleşim 96,

30.05.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 19, Birleşim 97,

31.05.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 20, Birleşim 98,

01.06.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 20, Birleşim 99,

02.06.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 20, Birleşim 100,

03.06.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 20, Birleşim 101,
04.06.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 20, Birleşim 103,
07.06.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 21, Birleşim 1,
01.11.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 21, Birleşim 2,
07.11.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 21, Birleşim 8,
23.11.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 22, Birleşim 2,
07.12.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 22, Birleşim 23,
28.12.1949.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 24, Birleşim 48,
16.02.1950.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 24, Birleşim 49,
17.02.1950.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 25, Birleşim 69,
21.03.1950.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 25, Birleşim 71,
23.03.1950.

SÜRELİ YAYINLAR

Akşam Gazetesi

Cumhuriyet Gazetesi

Çankırı Gazetesi

Resmi Gazete

Türkdili Gazetesi

Ulus Gazetesi

ARAŞTIRMA VE İNCELEMELER

Kitaplar

Ana Britannica Cilt 6, Ana Yayıncılık, İstanbul 1987.

ATATÜRK M. K., *Nutuk 1919-1927*, Semih Eğitim Kültür Yayınları, Ankara 2008.

BİNARK İ., *Türk Parlamento Tarihi TBMM- VI. Dönem (3 Nisan 1939 – 15 Ocak 1949) I. Cilt*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara 2004.

BİRİNCİ A., *Hürriyet Ve İtilaf Fırkası II. Meşrutiyet Devrinde İttihat ve Terakki 'ye Karşı Çıkanlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2020.

BÜYÜKTOLU R., *Demokrasinin Gelişim Sürecinde Çankırı Milletvekilleri (1950-1954)*, Çankırı Belediyesi Yayınları, Çankırı 2013.

BÜYÜKTOLU R., *Milletvekili Genel Seçimlerinde Demokrat Parti 'nin Seçim Propagandaları (1946-1957)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2021.

ÇUFALI M., *Türk Parlamento Tarihi VIII. Dönem (1946–1950) III. Cilt: Milletvekilleri Özgeçmişleri*, TBMM Kültür, Sanat Ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara 2012.

EKŞİ Ö. (Ed.), *Milletvekili Seçimi Görev Sorumlulukları*, TBMM Basımevi, Ankara 2005.

EROĞUL Cem, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Yordam Kitap, İstanbul 2019.

GÜNEŞ İ., *Türk Parlamento Tarihi TBMM-V. Dönem (1935-1939) I. Cilt*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara 2001.

GÜNEŞ İ., *Türk Parlamento TBMM-V. Dönem 1935-1939 II. Cilt*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara 2001.

İslam Ansiklopedisi 3. Cilt, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1963.

KARAL E. Z., *Osmanlı Tarihi V. Cilt Nizam-ı Cedid Ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995.

KARAL E. Z., *Osmanlı Tarihi VIII. Cilt Birinci Meşrutiyet Ve İstibdat Devirleri (1876-1907)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1995.

KARAL E. Z., *Osmanlı Tarihi IX. Cilt İkinci Meşrutiyet Ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1996.

KAYNAR M. K. (Ed.), KALKAN N. (Ed.), *Cumhuriyet Dönemi Partiler Seçimler Beyannameler (1923-1980)*, TBMM Basımevi, Ankara 2022.

SEZEN S., *Seçim ve Demokrasi*, Gündoğan Yayınları, Ankara 1994.

SİMAVİ E., *Türkiye’de Siyasal Partiler Cilt I.*, Hürriyet Vakfı Yayınları, İstanbul 1984.

TEKİN Y. (Ed.), *Yüzüncü Yılında TBMM Oluşumu, Çalışma Şartları Ve İşlevleri I. Cilt*. Ankara, TBMM Basımevi, Ankara 2020.

Temel Britannica Cilt 4, Ana Yayıncılık, İstanbul 1992.

TÜİK, *Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara 2012.

TÜİK, *21 Ekim 1945 Yılı Genel Nüfus Sayımı*, T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Nüfus Müdürlüğü, Ankara 1950.

ÜZEN İ., ÖZGEN Y., *Bir Milletin Atasına Vedası*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2013.

YEŞİL A., *Türkiye’de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

YILDIRIM S. (Ed.), ZEYNEL B. K. (Ed.), *TBMM Albümü 1920-2010 I.*

CİLT 1920-1950, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları,
Ankara 2010.

TEKİN Y. (Ed.), *Yüzüncü Yılında TBMM Oluşumu, Çalışma Şartları Ve İşlevleri*
I. Cilt., TBMM Basımevi, Ankara 2020.

Kitap İçinde Bölüm

ARABACI H. M., “*Cumhuriyet Dönemi İnkılapları*”, İ. H. Demircioğlu

(Ed.), A. Özcan (Ed.), Y. Yiğit (Ed.), N. Çencen (Ed.), *Çağdaş Türkiye Tarihi*,
(s. 253-283), Pegem Akademi, Ankara 2019.

ÇAPA M., “*Türkiye büyük Millet Meclisi Hükümeti*”, İ. H. Demircioğlu (Ed.),

A. Özcan (Ed.), Y. Yiğit (Ed.), N. Çencen (Ed.), *Çağdaş Türkiye Tarihi*, (s.
187-222), Pegem Akademi, Ankara 2019.

ÇEÇEN N., ARSLAN A., “*Temel Kavramlar*”, İ. H. Demircioğlu (Ed.),

A. Özcan (Ed.), Y. Yiğit (Ed.), N. Çencen (Ed.), *Çağdaş Türkiye Tarihi*, (s. 1-
10), Pegem Akademi, Ankara 2019.

ÇİÇEK R., “*Avrupa’da Aydınlanma Ve Değişim*”, İ. H. Demircioğlu (Ed.),

A. Özcan (Ed.), Y. Yiğit (Ed.), N. Çencen (Ed.), *Çağdaş Türkiye Tarihi*, (s.
11-34), Pegem Akademi, Ankara 2019.

ÇOLAK F., “*Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş Ve Demokrat Parti (1945-1950)*”,

H. C. Güzel (Ed.), K. Çiçek (Ed.), S. Koca (Ed.), *Türkler*, (s. 774-782), Yeni
Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss. 783-784;

GÜLER A., “*Atatürk’ün Ölümü, Cenaze Namazı ve Defin İşlemi*”, H. C. Güzel

(Ed.), K. Çiçek (Ed.), S. Koca (Ed.), *Türkler*, (s. 510-515), Yeni Türkiye
Yayınları, Ankara 2002.

HAYTOĞLU E., “*1945’te Çok Partili Siyasi Hayata Geçişte Bir İlk: Milli*

Kalkınma Partisi”, H. C. Güzel (Ed.), K. Çiçek (Ed.), S. Koca (Ed.), *Türkler*, (s.783-797), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

KOÇLAR B., “*Türkler-Çok Partili Hayata Geçiş Döneminde Hükümet-Muhalefet*

İlişkisi”, H. C. Güzel (Ed.), K. Çiçek (Ed.), S. Koca (Ed.), *Türkler*, (s.754-764), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

ÖZCAN A., “*Türk Modernleşme Tarihi*”, İ. H. Demircioğlu (Ed.), A.

Özcan (Ed.), Y. Yiğit (Ed.), N. Çencen (Ed.), *Çağdaş Türkiye Tarihi*, (s. 35-62), Pegem Akademi, Ankara 2019.

ÖZÜÇETİN Y., “*Demokrasiye Geçiş, Demokrat Parti’nin kuruluşu, 1946*

Seçimleri”, H. C. Güzel (Ed.), K. Çiçek (Ed.), S. Koca (Ed.), *Türkler*, (s.765-773), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002.

YILMAZ D., “*İsmet İnönü Dönemi (1938-1950)*”, İ. H. Demircioğlu (Ed.),

A. Özcan (Ed.), Y. Yiğit (Ed.), N. Çencen (Ed.), *Çağdaş Türkiye Tarihi*, Pegem Akademi, (s. 327-343), Ankara 2019.

Makaleler

AKDAĞ Ö., “Konya’da 1935 Genel Seçimi”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (36): 253-279, 2016.

AKTAŞ A., Arif Baytın’ın vekil Seçilme Süreci”, *Asya’dan Avrupa’ya Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, (8): 77-82, 2019.

ATLI C., “Türk Siyasi Hayatının Ardında Kalan İsim: Mustafa Abdülhalik Renda”, *History Studies International Journal Of History*, 6 (5): 31-50, 2014.

AYDIN M. A., “Milletvekili Adaylarının Belirlenme Usulü ve Önseçim”, *Yasama Dergisi*, (5): 82-108, 2007.

AYDOĞAN P., “Türkiye’nin Çok Partili Siyasal Sisteme Geçiş Sürecinde Milli

İrade Söylemi ve 1946 Genel Seçimleri”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24 (3): 1135-1154, 2022.

BABAOĞLU R., “İngiliz Belgelerinde Türkiye’nin Demokrasiye Geçiş Yılları:

Demokrat Parti’nin Kuruluşu Ve 1946 Seçimleri”, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (10): 371-402, 2017.

ÇAKMAKOĞLU KURU A., “Çankırı Fatih Emir Karatekin’in Türbesi”, *Bilig*, (43): 63-84, 2007.

GÖKTÜRK ÇETİNKAYA S., “Umum Jandarma Kumandanlığı’nın Tarihi

Gelişimi ve Değişimi (1919-1939)” *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 6 (3): 974-990, 2020.

DEMİRCİ P., 1946 Ve 1950 Seçimleri: Siyaset, Bürokrasi, Propaganda Ve

Demokrasiye Geçiş Eğilimleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 9 (1): 119-142, 2021.

HAYTOĞLU E., “Türkiye’de Demokratikleşme Süreci Ve 1945’te Çok Partili

Siyasi Hayata Geçişin Nedenleri (1908-1945)”, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (3): 46-54, 1997.

KARAKAŞ M., SOLAK Y., “ “Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş

Sürecinde Muhalif Bir Figür: Nuri Demirağ Ve Milli Kalkınma Partisi”, *History Studies International Journal Of History*, 15, (2): 311-325, 2023.

KASA Ö., *Bir Örgüt Olarak Siyasi Partiler (CHP Örnek Olayı)*, (Yüksek Lisans

Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014.

KOÇAK Mehmet Faruk, “1919 Meclis-i Mebusan Seçimlerinin “Kurucu Meclis

Oluşturucu” Niteliği”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniv.-Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22, (2): 185-213, 2018.

MAHMUTOĞLU T. B., “Atatürk’süz İlk Seçimler – 1939 Genel Seçimlerinde

CHP’nin Çalışma ve Propagandalar”, *Atatürk Dergisi*, 5 (1): 38-64, 2016.

MUTLU Sevdâ, “Tek Parti Döneminde Parti-Devlet Bütünleşmesine Bir Örnek:

- “Dilek Sistemi””, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 29 (86): 53-102, 2013.
- NİŞANCI Ş., ÖZDEMİR A., “Dünyada Uygulanan Seçim Sistemleri Işığında Türkiye İçin Alternatif Seçim Sistemi Önerileri”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (2): 723-745, 2017.
- OLGUN K., “Türkiye’de Cumhuriyetin İlanından 1950’ye Genel Seçim Uygulamaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 27 (79): 1-36, 2011.
- OLGUN K., “Osmanlı Meclis-i Mebusanı’nda Ara Seçimler (1908-1912 Dönemi)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 28 (82): 1-24, 2012.
- PAYASLI V., “Tek Parti İktidarı’ndan Doğmuş Bir Denetim Organı: Müstakil Grub (1939-1946)”, *Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi*, 14, (28): 175-197, 2014.
- SEÇKİN GÜNDOĞAN G., “Geleneksel Kent Dokusunun Korunması: Çankırı Örneği”, *Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, 5 (2): 261-275, 2020.
- TUTAR SERTER Y., “1943 Seçimleri ve Çanakkale Milletvekilliği Başvuruları”, *Black Sea Journal of Public and Social Science*, 4 (2): 92-98, 2021.
- UNAT K., “Tek Parti Döneminin Son Genel Seçimi: 1943 Seçimleri ve Cumhuriyet Halk Partisi’nin Seçim Propagandalar”, *Ankara Üniversitesi Türk Inkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, (56): 209-248, 2015.
- ÜÇÜNCÜ U., “Atatürk’ün Ölümü Ve Cenaze Törenlerinin Türkiye’deki Yansımaları”, *International Journal of Social Science*, 6 (7): 1185-1215, 2013.
- ŞAHİN M. S., “Yedinci Dönem TBMM’de Dokunulmazlık Tezkereleri (1943-1946)”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 5 (16): 329-347, 2018.
- TEKİN Y., SARIOĞLU İ., “Serbest Cumhuriyet Fırkasının Denemesinin Uluslararası Yansımaları: Türk Dış Politikasında Değişim Tartışması”, *Belleten*, 86 (307): 1077-1116, 2022.
- TURAN M., “Tek Parti Döneminde Türkiye Parlamentosu’nun Süreklilik İlkesi, 10 Kasım 1938 Örneği”, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, 1 (3):

61-186, 2018.

UZUN H., “Cumhuriyet Halk Partisi’nin 1946 Olağanüstü Kurultayı”, *Çağdaş*

Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, 13 (26): ss. 139-161, 2013.

YILMAZ E., “1946 Seçimlerinde Öne Çıkan Bazı Hususlar”, *ODTÜ Sosyal*

Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 1 (1): 179-181, 2010.

Yiğit İ., “Çankırı Şehrinin Mekânsal Gelişimi”, *International Journal of*

Geography and Geography Education (IGGE), (39): 203-220, 2019.

YURDİGÜL Y., YOĞURTÇU G., “Atatürk’ün Ölümünün Türk Soylu

Ülkelerdeki Basına Yansıması”, *Uluslararası Atatürk Kongresi*, 1005-1128, 2021.

TEZLER

Yüksek Lisans Tezi

DEMİR G. T., *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Mustafa Abdülhalik Renda (1881-*

1957), (Yüksek Lisans Tezi), Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çankırı 2012.

KARA A., *CHP’de Gelişmeler: 1946-1960*, (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale

Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale 2016.

KILIÇ C., *Demokrat Parti’nin Kuruluşu Ve 1946 Seçimleri*, (Yüksek Lisans Tezi),

Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995.

ÖZGÜL B., *Seçim ve Seçim Sistemleri, Türkiye’deki Seçim Sistemi Uygulamaları*

ve Bir Model Önerisi, (Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2002.

PAKIR M., *İsmet İnönü Dönemi Tarih Kongreleri (1938-1950)*, (Yüksek Lisans

Tezi), İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri Ve inkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2020.

SARIKAYA Z. S., *Türkiye’de Muhafazakârlığın Dönüşümü: Demokrat Parti*

(DP), Adalet Partisi (AP), Anavatan Partisi (ANAP) Ve Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) Örnekleri, (Yüksek Lisans Tezi), Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 2022.

SÖĞÜT T., *Sosyal Demokrasi Çizgisinde 1945-1977 Arası CHP Dönüşümü Ve Ortanın Solu*, (Yüksek Lisans Tezi), Altınbaş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2020.

YÜCEL M. S., *Türk Siyasal Hayatında Cumhurbaşkanı Seçimleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik 2012.

Doktora Tezi

MAHMUTOĞLU T. B., *1923-1960 Yılları Arasında CHP'nin Seçim Çalışma ve Propagandaları*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Erzurum 2015.

OFLAR Y., *Atatürk Dönemi Öğretmen Milletvekilleri*, (Doktora Tezi), Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bolu 2022.

İNTERNET KAYNAKLARI

https://www5.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_dergisi_pdfler.yasama_yillari?v_mecilis=1&v_donem=8 (Erişim tarihi: 10.06.2023).

<https://sozluk.gov.tr> (Erişim tarihi: 05.08.2023).

<https://www.tbmm.gov.tr/Kutuphane/MazbataAramaSonuc> (Erişim tarihi: 16.10.2023).

<https://sozluk.gov.tr> (Erişim tarihi: 05.08.2023).

https://cansaati.org/2016/08/13/br-cemal-dolunay-1877-1937/?relatedposts_hit=1&relatedposts_origin=1965&relatedposts_position=0 (Erişim tarihi: 21.02.2024).

<https://cansaati.org/2017/05/06/m-rifat-dolunay-1904-7-05-1983/> (Erişim tarihi:
21.02.2024).

<https://cansaati.org/2017/05/06/m-rifat-dolunay-1904-7-05-1983/> (Erişim tarihi:
21.02.2024)

EKLER

Ek-1. Ahmet İhsan Zeyneloğlu'na Ait Tercüme-i Hal Kâğıdı

Olumluk (Kısaca)

1918 Yılında Çerkeşte doğdum Tahsilimi Çerkeş MİdteÜyesinde Yaptım Mektaptan Çıkdıkdansoonra Arazimi İşletdim ve tiftik,yapacı, manifatura,Ticaret ve teâ_ _müt İşlerinde çalışdım Askerligimi 340 senesi İstanbulda Beginci piyade alay_ _ında er olarak yaptım . 341 de Halk partisine Üye kayıt olundum 926 senesinde Parti idare heyetine seçildim 930 da Usulî meclis üyeliğine 936 da C.H.F. İlçe İdare Kurulu başkanlığına Seçilerek Millet vekili Seçilinceye kadar bu vazifede kaldım . 937de Belediye başkanlığınaa Seçilerek Son devreye kadar Belediye baş_ _kanlığı görevini yaptım . Cumhuriyet halk partisinden hiç bir suretle ayrılmad_ _ım ve başka partilerede girmedim Samik olarak hiç bir suretle M Yargılanmadım

Ek-2: Ahmet İhsan Zeyneloğlu'na Ait Tercüme-i Hal Kâğıdı Devamı

8 nci Dösem
1371

T. B. M. M.

Seçim dönemi	VIII	İhtisarı	Yok
Adı	Ahmet İhsan Zeynel oğlu	Hesabı ve işleri	Çiftel VE ticaret
Beyatı	Zeynel oğlu	Kvli olup olmadı- ğı ve kaç çocuğu bulunduğu	Evli iki çocuğu sag
Balestun ve marum adı	Ali emine	Seymenin evdeki sarı marumluğu	
Doğduğu yer	Çarkeş	Mevazı-fağlası ne çocukları evde ne dava	C.H.E. İlçe idare kurulu baş- kanı çiftçilik ve ticaret
Doğuş tarihi	1318	Birinci dâimeler- de Milletvekili se- çilmiş ise seçme yerleri	Hayır
Öğrenimi	Rüştiye	Seçim tutanağının tarihi	25/7/946
Hesabı dilası	Yok	Kaç ayda Millet- vekili seçilmiş	36640
Seçim zamanı adına	Yok	Tutanakların Ka- rarnayısı zamanın tarihi [*]	26-8-1946
Esasları	Yok	Mevazı katlına tarihi	5. VIII: 1946

[*] Bu hüme Komünler Kalesinin idaresindedir.

Conte
iii

Conte
iii

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Mevki ve yaşı	Kazanılan oyların sayısı					Oyları toplamı	Seçmenlerin sayısı	Oyların kullanılması	Adaya ve Milletvekili seçimi kanunlarına göre seçime elverişli olup olmadığı	Seçimi kazandı mı?	Düşünceler	
			İlce	İlce	İlce	İlce	İlce							
28. Ömer Toprak	1915	1915	1111	5262	3469	425	4288	10209	3640	68209	71723	Yok	Yok	

Mariwatal Sequin Kanan gerigine linazite yuqulan segin somada: *Magallan allay kark* oq ite
 linazite kersitane veridi. 25.7.1946

Baklan

Contactor	Valid
Conkara	

Rebekah Newton

Secim Kurulu ve Belediye Başkanı

Edward Dexter

6311

Dye

Halim Allay

Ove

hidrovodja

Over

Handwritten text: *Handwritten text, possibly a signature or name, written vertically.*

17

Ammonia

Over

Rand K.

Type

Ocean Ave

Five

100

type

eye

Kamfayn, 26. Avgustos, 1946 turkiki
 uzbekinof birlesiminde onanmaytir.

English

Ek-4: Akif Arkan'a Ait Tercüme-i Hal Kâğıdı

6-D.

FOTOĞRAF

Seçim dairesi	Çankırı	Başlıkları	Yoktur.
Adı	Dr. Akif Arkan	İsmi rütbeleri	Tabib Albay
Soy adı	Arkan	Meslek ve meşgulliyeti	Tababet
Babasının ve anasının adı	Hasan Hafize	Evlilik olup olmadığı ve kaç çocuğu bulun- olduğu	Evlilik, bir kız ve bir erkek çocuğu var.
Doğduğu yer	Çankırı Dumanlı köy	Seçimden ev- velki son me- muriyeti	Jandarma Genel Komutan lık baş tabibliğinden müstafer
Oturduğu yer	Ankara	Memur değilse seçimden evvel son vaziyeti	
Doğum tarihi	1305 - 1889	Seçim mazba- tasının tarihi	26. 3. 1939
Tahsili	Darülfunun Tıp	Kaç rey ile me- busluğa seçil- diği	465
Bildiği diller	Fransızca ve biraz Almanca	Mazbatasının Meclis Genel Heyetince tas- diki tarihi [*]	10. 4. 1939
Nede ihtisası olduğu	Tababetin Bevlîye şubesinde	Meclise iltihak tarihi	3 Nisan 1939 ictimainna iştirak etdim.

[*] Bu yer Meclis Kanunlar kaleminde doldurulacaktır.

Ek-5: Akif Arkan'a Ait Tercüme-i Hal Kâğıdı Devamı

Kısa tercümeihal

İlk ve orta tahsilimi İstanbul ve Çankırıda bitirdim. İdadiyi askeri tıbbiye de okudum. 1900-1904 de Darülfünun Tıp Fakültesinden askeri tabib vüzhabe

7 Temmuz 1330 1914'de Dardanelles Tıp Fakültesinden askerî tıbbi uzmanlığına rütbesiyle neş'et etdim. Seferberliğin ilanıyla Edirne'de 2inci kolordu F. 4 Al. II T. B. 3 tabibliğine tayin etildim. 5 İ. Kanun 1330'da taburumla İstanbul'a geldim. 3 Şuab P. F. Al. 32 T. I. namını alarak bu taburda 14 Mart 1331'de Çanağın nakkaleye hareket etdim. Çanakkale'de Kumkale, Kerevizdere, Kırte, Kırte, Kanlıdere, ve Anafartalar muharebelerine iştirak etdim.

Duğman ordularının anakaleiden gelişmesi mensup olduğum P. F. 3 ile 4 üncü ordu emrine verildiği Üzümköprü den hareketle Halep, gam, yolilla Hürsasıbi de döndüğü ordu birinci kuvvii seferiye girerek Kanal cephesinde Elazığ hareket etdim. Bu cephecede muhtelif muharebelerle girdim. 5 I.Kanun 1332 de bu firkanın Sıhhiye b51lğı bağ tabibliğine tayin edildim. Sıhhiye b51lğı bağ tabibi olarak bu cephe (Sina cephesinde) birinci, ikinci, üçüncü Gazze muharebelerine iştirak etdim. Bu cephenin sukutile Yafanın gimaline ittiriye gikildik burada firka lağvedilmistür Haziran 334 de kadar bu cephecede galıştım. Haziran 334 de Ordu VIII nekahat kıtası tababetine tayin edildim.

Willi mekânât kitâsî, abasâcetine tayîn edildim.
Filistin cepheainin sukutiyâle Halebe geldim. Ordu 7 emrinew verildim. Orduda F. 24
Al. 143 tablighiline tayîn etdi. Katma da bu alaya iltihak etdim. Bir kaç gün son
ra F. 24 Gh. 81. baş tablighiline tayîn edildim. 18 ikinci teğrin 1334 da 20 inci
kol ordu Ser tabib muavinliğine tayîn edildim ve Râco da kolorduya iltihak et
dim. Bu kolordu bu ile 5 birinci kanun 334 de Konya Ereglisine geldim. Haziran1336
1920 ye kadar bu kolordu daçalıştım.

İstiklal Harbi : Ankara'da 20 inci kolordu ser tabib muaviniken 33 Nisan 1336-1920 de T. B. M. M. toplanması ve T. B. M. M. hukuketinin teğekküllile Milli MG-dafaa Vekaleti SH. D. (bida yetde gube olarsk teğekküll emtidı) Md. Mv. ve Kısım lar emirliğine tayin edildim. bu gube Daire haline kalb edilinec Ş. I ve Ş. 3 Md. liklerini yapımdı. ve sonra iglerin çöğlaşmaıla yalınış Ş. I Md. liginı deruhde ederek bu vazifede Lozan muahadesine kadar çalıştım .

Cumhuriyet Hukümeti : 1339 tarihinde İstanbulda Gülhane Askeri Tıbbiye Mektebi ve Seririyatı dahiliye tababetine tayin edildiğim burada 1926 temmuz tarihine kadar çalıştım . Bu tarihte kıta şaşı için F. İ Top. Al. İ tabibliğine tayin edildim . 21 birinci Tugayın 1927 de M. M. V. Ş. İg. D. Ş. İ Md. tayin edildim. 30 Ağustos 1928 de Erzurum askeri Hastanesi tabibliğine tayin edildim. Şark müd. detini bitirerek 1.Tugayın 1931 de Samsun askeri Hastanesi Baş Tabibliğine tayin edildim. Temmuz 1933 de F. Baş Tabibliğine tayin edildim ve hastane baş tabibliği üzerine bulunmak üzere 15 birinci Tugayın 1935 tarihine kadar burada çalıştım. 15 Eylül 1935 tarihinde ~~Erzurum askeri Hastanesi~~ Jandarma Genel Komutanlık Baş Tabibliğine tayin edildim . Ankara'ya gelerek yeni vazifeme başladım . 30 İkinci Kanun 1939 de askerlikten istifa etdim .Çankırı Meb'usluğuna namzedliğini koydum ve Çankırı Meb'usluğuna intihap edilerek T. B. M. M. Çankırı meb. usı olarak geldim .

Siyasi Vazifem : 20 inci koldurdu şer tabib muavini iken 1335 - 1929 da temmuz ayında Çankırı'ya ilinli gidererek Çankırıda Anadolu ve Rumeli Müdafai Hukuk cemiyetinin Çankırı gubesi Umumi Katibliğini deruhde ederek 17 birinci Kanun 1335 tarihine kadar çalıştım . ve Çankırı Müdafai Hukuk cemiyeti tekilatını yaptım. Ankaradan aldığım emir üzerine bu tarihte tekrar vazifeme döndüm.

Terfi tarihleri : 7 temmuz 1330 - 1914 Yüzbaşı , 7 temmuz 1333 - 1917 de
kıdemli Yüzbaşı.

I Mart 1337 - 1921 de Binbaşı .

30 Agustos 1928 de Kaymakam - Yarbay
30 Agustos 1935 de Miralay - Albay

Taltifler : Çanakkale muharebelerinde : üç sene harp kadem zammı ,
harp madalyası
Sina cephesinde kılgılı liyakat madalyası
" " " " ikinci meci di niganıla
İstikla harbinde istiklal madalyası .
Tecziye : hiç bir suretle ceza görmedim .

Ek-7: Mustafa Abdülhalik Renda'ya Ait Tercüme-i Hal Kâğıdı

[illegible]

Ek-8: Mustafa Abdülhalik Renda'ya Ait Tercüme-i Hal Kâğıdı Devamı

FOTOGRAF			
Sevin dairesi	Çankırı	İsmi rütbesi	0
Adı	Mustafa Abdülhalik	Madde ve mevkisi	0
Soy adı	"Renda" zade	İsmi anı ve hatırası	evliyim iki çocuğum var.
Babamın ve annem adı	Hendegade Arslan Efendi "Serhun" Hafız Hanım	Sözden evliliği son mevkisi	Çankırı mebusluğu (evvelki intihaptan evvel İzmir valiliği)
Düğüne yer	Yanya	Mevlâ dâimî sevinde evvel son rütbesi	Çankırı mebusluğu
Doğum tarihi	29 Teğrinisani 1297 "13 kummuvevvel 1881"	Erolki devre- lerde mevkisi evvelki mevkisi	
Tahvil	İli (Mektebi mülkiyeden mesum)	Sevin mevkisi tahvil tarihi	
Bilgi dili	Rürcice, Fransızca, Rumca İngilizce	Kıyâyet me- vkisi evvel son mevkisi	
Nebe intisap olduğu	Maif, idari mevzularda	Maletusun Meclis Umumi Havvâsine tas- dik tarihi (*)	
Eserleri	0	Mevlâ dâimî tarihi	1 Teğrinisani 1927

30 Haziran 315 de Mülkiye idarisinden alıyıldık ve 28 Haziran 319 da
Mülkiyenin kısmi alisinden alıyıldık derecelerde şahadetname alarak tahsilini
mektebi mülkiyede bitirdim . 1 Teğrinisani 319 da (700) yedi yüz kuruş maaşla
Kados idarisi Hendese, Cebir, Hesap, malûmatı siraiye ve sıhhiye ve Fransızca
muallimliklerine tayin edildim . 29 Temmuz 1330 de (500) kuruş maaşla Çazayır
Bahrişefit vilâyeti maiyet memurluğuna tayin ve 30 Haziran 1331 de aynı maaş ile
Yanya vilâyeti maiyet memurluğuna nakledildim . 28 gubat 1332 denli teğrinisani
333 e kadar (1135) kuruş maaşla Tepedelen kaymakamlığında ve 1 teğrinisani 333
den 28 teğrinisani 334 e kadar aynı maaş ile Maçova kaymakamlığında ve 29 teğ-
rinisani 334 den 5 kummuvevvel 335 e kadar yine (1135) kuruş maaş ile Pagon kay-
makamlığında ve 5 kummuvevvel 335 den 24 kummuvevvel 337 ye kadar (2000) iki bin
kuruş maaş ile Delvine kaymakamlığında ve Delvine de iken iki defa 15 nisan 335
den 17 Haziran 335 e ve 1 Haziran 337 den 16 teğrinisani 337 ye kadar Berat me-
tasevriyatı vekâletinde bulundum . 28 kummuvevvel 337 de (2000) kuruş maaş ile
Kavala kaymakamlığına bittiyim mahalli memuriyetine asimetinden evvel 28 gubat
337 de (2000) kuruş maaşla Çanlık metasevriyatı vekâletine tayin olunarak 5 Ha-
ziran 338 e kadar Çanlık metasevriyatı vekâletinde ve 5 Haziran 337 den 17 Eylül
1337 e kadar (3333) kuruş maaşla Arşeri metasevriyatı vekâletinde bulundum
ve o tarihte apışa çıkarıldım . Hilâhare 26 nisan 339 da (4000) kuruş maaşla
Sird metasevriyatına tayin olunarak 13 mart 339 e kadar mezkûr metasevriyatlık-
ta ve 13 mart 339 dan 7 kummuvevvel 339 e kadar (10000) ve 7 kummuvevvel 339
dan 24 ağustos 331 e kadar (12000) kuruş maaşla Bitlis valiliğinde bulundum .
24 ağustos 331 de Batıanoma aynı maaşla tahvil edildim . Fakat git-
meden 21 Eylül 331 de (12000) maaşla Halebe tahvil olundum . 16 nisan 333 e
kadar mezkûr vilâyette ve teğrinisani mezkûrdan 23 Eylül 334 e kadar (10000) kuruş-
la Dahiliye müstefarlığına ve 23 Eylül 334 den 30 teğrinisani 334 e kadar
(12000) kuruşla yine Halep vilâyeti valiliğinde bulunarak Halebin ılgılı idari-
ne aynı maaşla 30 teğrinisani 334 de Hüdavendigar valiliğine nakil ve fakat
memuriyetine asimetinden evvel asilolundum .
Maltasın avdetinde (7 500) kuruş ile 22 kummuvevvel 337 de İktisat vek-
vâletli müstefarlığına ve 7 kummuvevvel 338 de (8000) kuruşla Dahiliye müste-
farlığına tayin ve 16 nisan 337, 6 Eylül 338 e kadar (10000) kuruş maaşla Konya
ve 6 Eylül 338 den 8 ağustos 339 e kadar yine aynı maaşla İzmir valiliğinde bu-
lundum ve o tarihte Çankırı mebusluğuna intihabın dolayısıyla İzmir valiliğinin-
den ayrıldım .
Mustafa Abdülhalik

Ek-9: Mustafa Abdülhalik Renda'ya Ait Tercüme-i Hal Kâğıdı Devamı

Maliye vekili	2.1.1924	3.3.1929
Maliye vekili	13.7.1925	31.10.1927
Millî Müdafaa vekili	2.11.1927	29.12.1930
Bahriye vekil vekili (M.M. vekili izen)	2.11.1927	16.1.1928
Maliye vekili	25.12.1930	3.2.1934
C.M.H.P. Meclis Grubu Reis Vekili	3.4.1934	25.2.1935
Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi	1.3.1935	Reisliği devam etmektedir.

Devre VII

T. B. M. M.

MEBUSLARI İÇİN TERCÜMEİHAL

—•••—

Çankırı Mebusu *M. Abdülhalik*

ADRES

ANKARA'DA :	HARİÇTE :

Ek-11: Rifat Dolunay’a Ait Tercüme-i Hal Kâğıdı

FOTOGRAAF

Huidskleur: 66/67/68/69/70/71/72/73/74/75/76/77/78/79/80/81/82/83/84/85/86/87/88/89/90/91/92/93/94/95/96/97/98/99/100/101/102/103/104/105/106/107/108/109/110/111/112/113/114/115/116/117/118/119/120/121/122/123/124/125/126/127/128/129/130/131/132/133/134/135/136/137/138/139/140/141/142/143/144/145/146/147/148/149/150/151/152/153/154/155/156/157/158/159/160/161/162/163/164/165/166/167/168/169/170/171/172/173/174/175/176/177/178/179/180/181/182/183/184/185/186/187/188/189/190/191/192/193/194/195/196/197/198/199/200/201/202/203/204/205/206/207/208/209/210/211/212/213/214/215/216/217/218/219/220/221/222/223/224/225/226/227/228/229/230/231/232/233/234/235/236/237/238/239/240/241/242/243/244/245/246/247/248/249/250/251/252/253/254/255/256/257/258/259/260/261/262/263/264/265/266/267/268/269/270/271/272/273/274/275/276/277/278/279/280/281/282/283/284/285/286/287/288/289/290/291/292/293/294/295/296/297/298/299/300/301/302/303/304/305/306/307/308/309/310/311/312/313/314/315/316/317/318/319/320/321/322/323/324/325/326/327/328/329/330/331/332/333/334/335/336/337/338/339/340/341/342/343/344/345/346/347/348/349/350/351/352/353/354/355/356/357/358/359/360/361/362/363/364/365/366/367/368/369/370/371/372/373/374/375/376/377/378/379/380/381/382/383/384/385/386/387/388/389/390/391/392/393/394/395/396/397/398/399/400/401/402/403/404/405/406/407/408/409/410/411/412/413/414/415/416/417/418/419/420/421/422/423/424/425/426/427/428/429/430/431/432/433/434/435/436/437/438/439/440/441/442/443/444/445/446/447/448/449/450/451/452/453/454/455/456/457/458/459/460/461/462/463/464/465/466/467/468/469/470/471/472/473/474/475/476/477/478/479/480/481/482/483/484/485/486/487/488/489/490/491/492/493/494/495/496/497/498/499/500/501/502/503/504/505/506/507/508/509/510/511/512/513/514/515/516/517/518/519/520/521/522/523/524/525/526/527/528/529/530/531/532/533/534/535/536/537/538/539/540/541/542/543/544/545/546/547/548/549/550/551/552/553/554/555/556/557/558/559/560/561/562/563/564/565/566/567/568/569/570/571/572/573/574/575/576/577/578/579/580/581/582/583/584/585/586/587/588/589/590/591/592/593/594/595/596/597/598/599/600/601/602/603/604/605/606/607/608/609/610/611/612/613/614/615/616/617/618/619/620/621/622/623/624/625/626/627/628/629/630/631/632/633/634/635/636/637/638/639/640/641/642/643/644/645/646/647/648/649/650/651/652/653/654/655/656/657/658/659/660/661/662/663/664/665/666/667/668/669/670/671/672/673/674/675/676/677/678/679/680/681/682/683/684/685/686/687/688/689/690/691/692/693/694/695/696/697/698/699/700/701/702/703/704/705/706/707/708/709/710/711/712/713/714/715/716/717/718/719/720/721/722/723/724/725/726/727/728/729/730/731/732/733/734/735/736/737/738/739/740/741/742/743/744/745/746/747/748/749/750/751/752/753/754/755/756/757/758/759/760/761/762/763/764/765/766/767/768/769/770/771/772/773/774/775/776/777/778/779/780/781/782/783/784/785/786/787/788/789/790/791/792/793/794/795/796/797/798/799/800/801/802/803/804/805/806/807/808/809/810/811/812/813/814/815/816/817/818/819/820/821/822/823/824/825/826/827/828/829/830/831/832/833/834/835/836/837/838/839/840/841/842/843/844/845/846/847/848/849/850/851/852/853/854/855/856/857/858/859/860/861/862/863/864/865/866/867/868/869/870/871/872/873/874/875/876/877/878/879/880/881/882/883/884/885/886/887/888/889/890/891/892/893/894/895/896/897/898/899/900/901/902/903/904/905/906/907/908/909/910/911/912/913/914/915/916/917/918/919/920/921/922/923/924/925/926/927/928/929/930/931/932/933/934/935/936/937/938/939/940/941/942/943/944/945/946/947/948/949/950/951/952/953/954/955/956/957/958/959/960/961/962/963/964/965/966/967/968/969/970/971/972/973/974/975/976/977/978/979/980/981/982/983/984/985/986/987/988/989/990/991/992/993/994/995/996/997/998/999/1000/1001/1002/1003/1004/1005/1006/1007/1008/1009/1010/1011/1012/1013/1014/1015/1016/1017/1018/1019/1020/1021/1022/1023/1024/1025/1026/1027/1028/1029/1030/1031/1032/1033/1034/1035/1036/1037/1038/1039/1040/1041/1042/1043/1044/1045/1046/1047/1

Contra iii

Adı ve Soyadı	Doğum Yeri ve Tarih	Mevlâk veya ahadâtı	Kazananların oyların sayısı							Oyuna toplam	Seçmenlerin sayısı	Oyların kulla- nılarının sayısı	Anayasa ve Milletvekili seçimi kanunlarına göre seçimine ergei haliyle olup olmadığı	Seçim hakkında şeyler olup olduğu	Düşünceler	
			İhtisârî	İhtisârî	İhtisârî	İhtisârî	İhtisârî	İhtisârî	İhtisârî							
Selâhattin Arslan	1908	Mevlâk	1992	2347	646	293	2265	587	493	ile	ile	9242	8822	11739	9476	

Milietesia Seppa Kammu gregeng limatè ppatan sepan kumana : *Samang bawak paku paku* ay in
 tabuhana kersiane verid. 25/9/1946

Baskin

Çan Başar Valisi

Rechts Weyden

Seçim Kurulu ve Belediye Başkanı

Caedat bene

Ove

Vol. 1. Chas.

Ove

12. List of

Five

18

Over

1870

Dye

Printed

Use

Wagon

Over

11/11/11

Five

W. C. C.

Kemutayın, 26.Ağustos.1946 tarihli
Sekirinci Birleşiminde onanmıştır.

903

[*] Bu yer Meclis Kanunlar kaleminde doldurulacaktır.

[illegible]

Pankara İli

Milletvekili seçilmiş olanlara ait tutanak

Adı ve Soyadı	Doğum yeri ve tarihi	Meslek veya sanatı	Kazanılan oyların sayısı					Oyart toplamı	Seçmenlerin sayısı	Oyların kulla- nılma sayısı	Anayasa ve Milletvekili seçimi kanununa göre seçilme engel halleri olup olmadığı	Seçim hakkında puşpayt olup olmadığı	Düşünceler
			Konaklar	Beldeler	Madenler	Akarsular	Sığircılar	Liceiler	Liceiler	Liceiler	Liceiler	Liceiler	
Yr. Zeki Hacıoğlu	1883 18.3.1883	Emekçi Emekçi	12834	6941	6191	3258	536	4765	33824	88209	71723	Yok	

Milletvekili Seçimi Kanunu gereğince limitte yapılan seçim sonucu: *Elaçlıca*, *Zeki Yılmaz* ile *Gaznel Zeki Sevginmez* ilinin Milletvekilliğine seçilip adayına gösteren bu tutanak karardır.

25 / 7 / 1946

Bakan

Pankara

Vâkıf

Seçim Kurulu ve Belediye Başkanı

Rizke Noyan

Cemal Özgür

Oye

Oye

Oye

Oye

Oye

Oye

Oye

Oye

U. Dursun

Cemal Özgür

Volkanlılar

(Beyaz) Paşa

Chengizbey

Ömürhan

Randevide

İsmail

Abdülhak

Alihan Erman

U. Dursun

Cemal Özgür

Volkanlılar

(Beyaz) Paşa

Chengizbey

Ömürhan

Randevide

İsmail

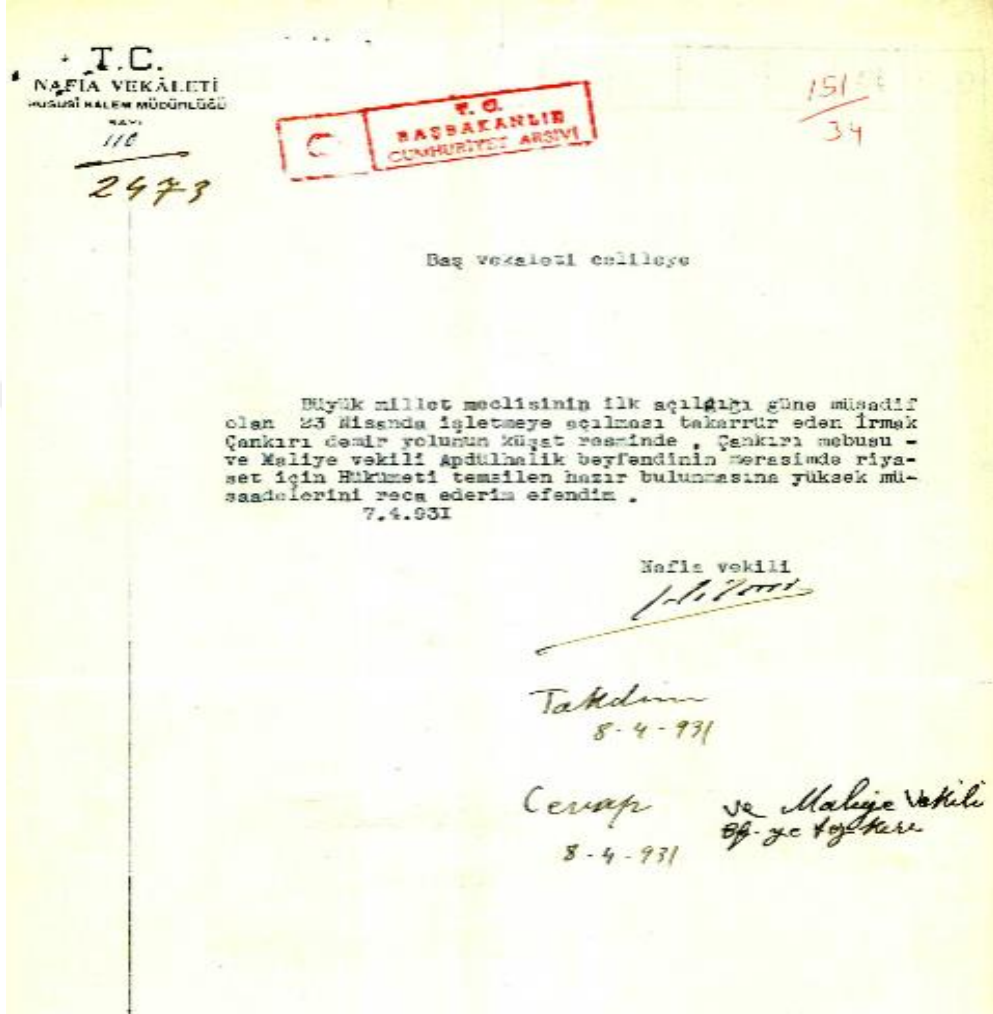
Abdülhak

Alihan Erman

Kentimiz, 26 Ağustos 1946 tarihli
Sosyalist Birleşimde olmaktadır.

Atayurt

Ek-15: Mustafa Abdülhalik Renda'nın Irmak-Çankırı Demiryolu Açılışına Davet Edilmesi

Ek-16: 1935 Yılına Ait Kütahya, Kocaeli ve Çankırı İllerinden Milletvekili Olarak Seçilenlerin İsimlerini Gösteren Mazbata

T. C. Dahiliye Vekâleti U. M. Ş. M. Sayı	T. C. BAKANLIĞI İÇİŞİLERİ ARŞİVİ	Hulâsa: 78/206
--	---	-----------------------

Kütahya vilâyeti savcıları

Recep Peker
Besim Atalay
Lütfi Kerdar
Ömer Devut Ding
Muhlis Ekmen
İbrahim Dalkılıç
Mehmet Sömer
Naşit Hakkı Ulus
Şakir Ahmet

Kocaeli vilâyeti savcıları

Kemalettin Alapta
Ali Dekmen
Rağıp Akya
İbrahim Süreyya Yiyit
Selâhattin Yargı

Çankırı vilâyeti savcıları

Mustafa Abdülhalik Renda
Rifat Öner
Ziya Esen
Sami Çölgeçen
Mustafa (eski defterdarlardan)

Ek-17: 1939 Yılı Çankırı Milletvekilliğine Seçilen Mustafa Abdülhalik Renda, Hüseyin Cahit Yalçın, Fazıl Nazmi Örkün, Ziya Esen ve Akif Arkan'ın Seçim Mazbatalarının Sunulduğuna Dair Belge

T. C.
BAŞVEKÂLET
Yan İşleri Dairesi
Müdürüğü
Sayı: _____

78/

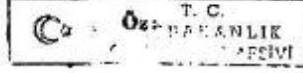
Çankırı Vilâyeti Meb'uslarının seçim mazbataları
listesidir

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞİVİ

Mazbatanın adedi	Seçilen Meb'usun Adı	Soyadı	Mesleği
2	Mustafa Abdülhalik Renda		
	Hüseyin Cahit	Yalçın	
	Fazıl Nazmi	Örkün	
	Ziya	Esen	
	Dr. Akif	Arkan	

Ek-18: Dr. Alb. Akif Arkan'ın İstifası-Kabulüne Ait Belge

T. C.
M. M. V.
Zat işleri dairesi
Ş: Shh.
Sayı:

Ankara
/ / 1939

14624

Kararnane

Eki

I- Jandarma Gn.Komutanlığı baş tabibi Albay Firuzpaşalı Akif Arkan(330-21) 7/Tes/330 da subay nasıb edildiğinden Orduda filem x On beş sene hizmetini bitirmiş olduğundan 30/1/939 tarihli dilekçe-sile isteği üzerine 1683 sayılı kanunun 20. maddesine göre ve ihtiyat sınıfına naklen istifasının kabulü tenzib edilmiştir.

2- İşbu karara göre hükümlerinin icrasına M.M.V. mezdur.

18 Şubat 1939

REİSİCUMHUR

İsmet İnönü

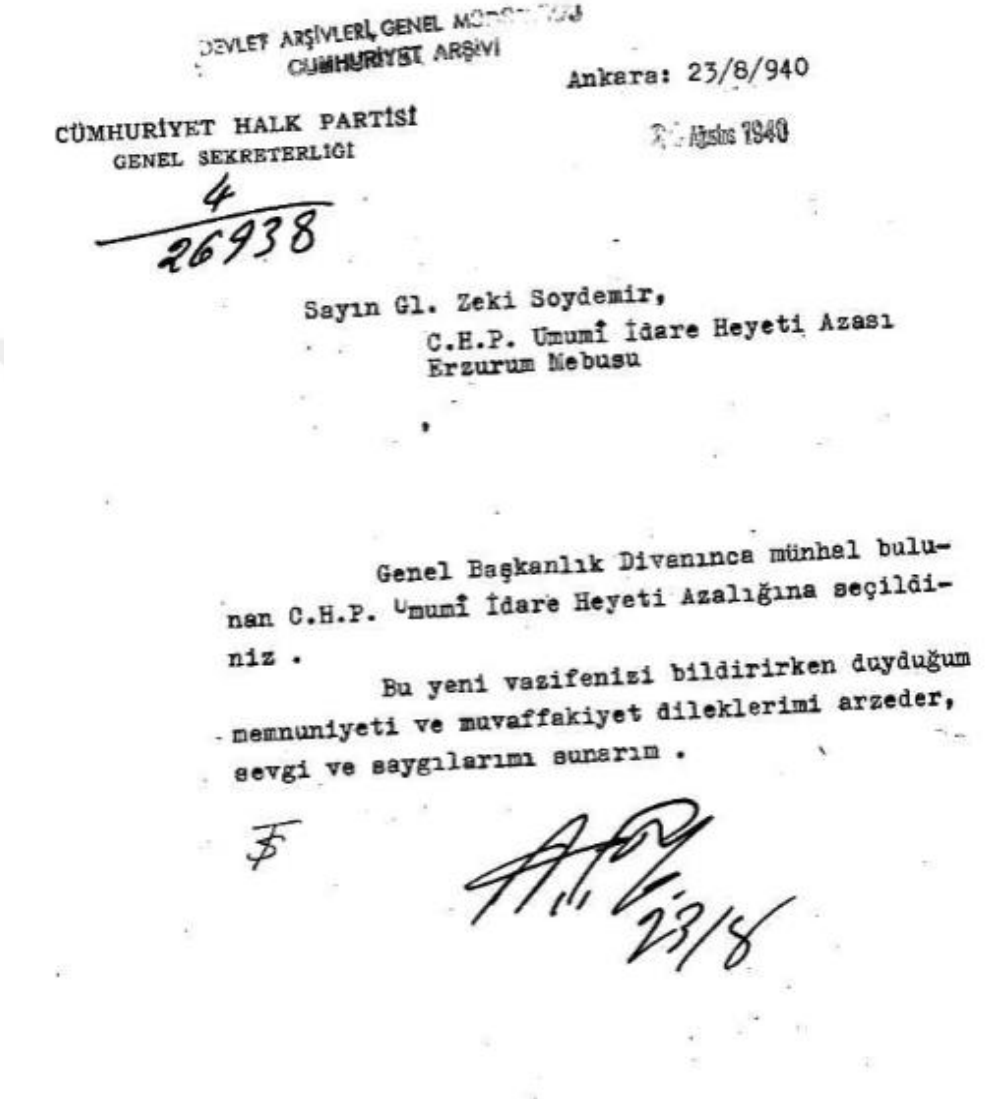
Başvekil

Ş. R. Özyürek

M. M. V.

M. M. V.

Ek-19: Zeki Soydemir'in CHP İzmir Umumi İdare Heyeti Üyeliğine Seçildiğine Ait Belge

Ek-20: Ahmet İhsan Zeyneloğlu'na Ait Fotoğraf

Ek-21: Akif Arkan'a Ait Fotoğraf

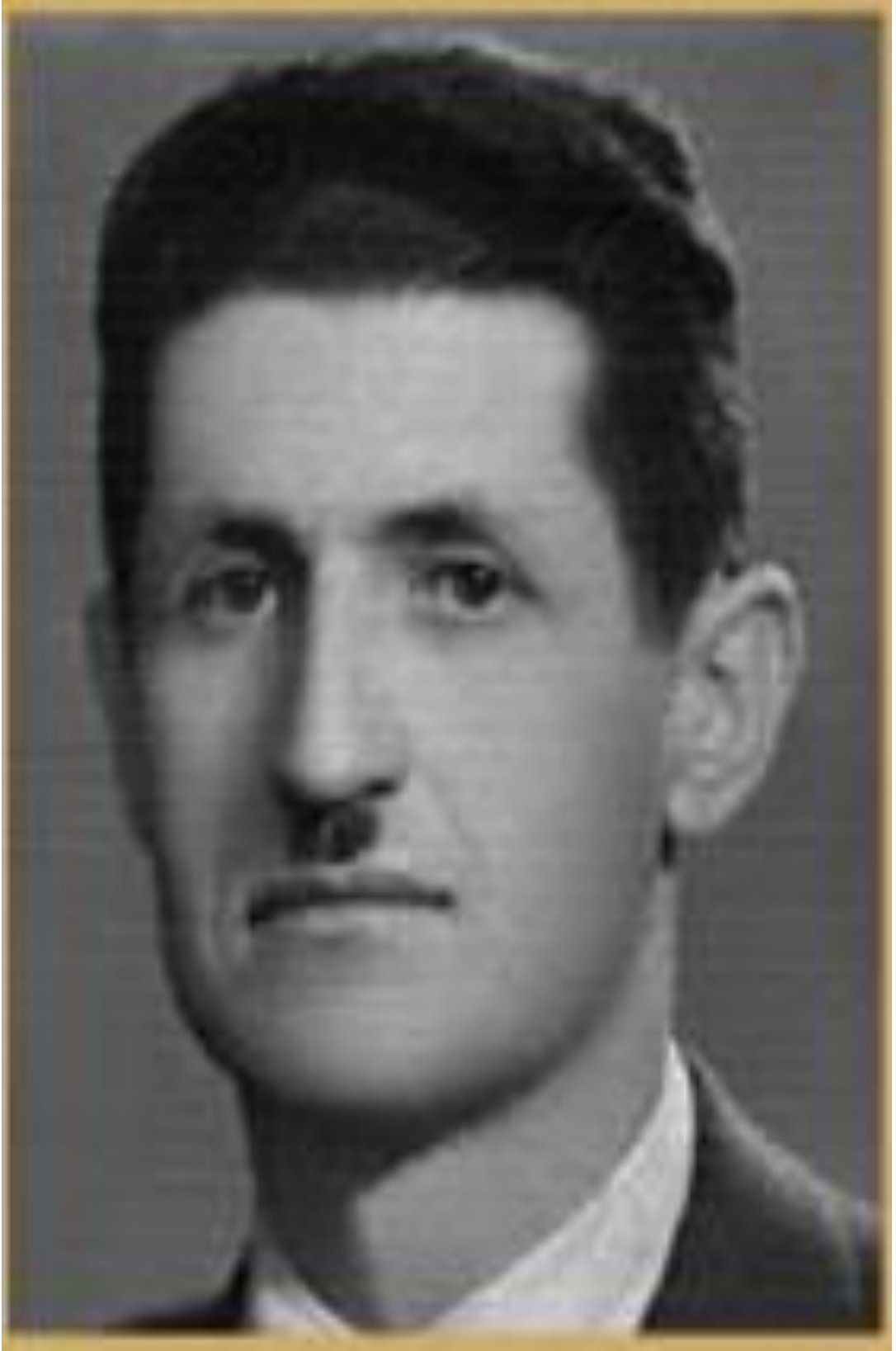
Ek-22: Mustafa Abdülhalik Renda'ya Ait Fotoğraf

Ek-23: Zeki Soydemir'e Ait Fotoğraf

Ek-24: Mehmet Rifat Dolunay’a Ait Fotoğraf

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Zekiye ÜNSAL
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Fakülte	Edebiyat Fakültesi
Bölüm	Tarih Bölümü

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	
Enstitü	
Anabilim Dalı	

İLETİŞİM

E-mail	
--------	--